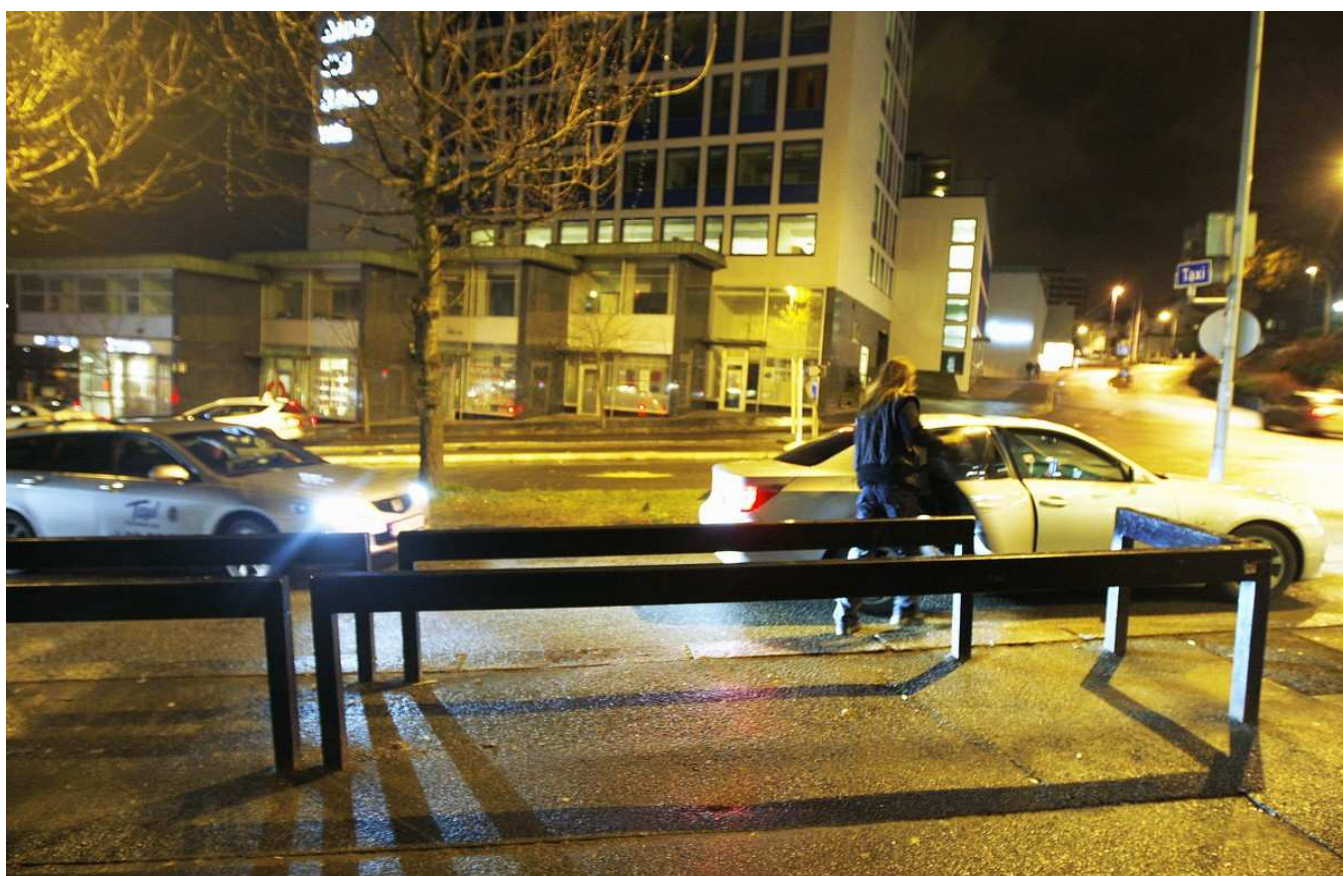

Kjønn og makt i offentligheten

Om medieskapt frykt og kvinners opplevde risiko i møter med offentlige rom

Ragnhild Stangenes Velde - Studentnummer 561600

Masteroppgave i kunst- og kulturvitenskap høst 2010

Universitetet i Stavanger, Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Institutt for medie-, kultur og samfunn

UNIVERSITETET I STAVANGER

MASTEROPPGAVE I KUNST- OG KULTURVITENSKAP

SEMESTER: Vår og høst 2010

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE: Kjønn og makt i offentligheten. Om medieskapt frykt og kvinners opplevde risiko i møter med offentlige rom

FORFATTER: Ragnhild Stangenes Velde

VEILEDERE: Lise Nordenborg Myhre og Ingvil Førland Hellstrand

EMNEORD/STIKKORD: Offentlighet, offentlige rom, kjønn, makt, diskurser, kultur, globalisering, disiplinering, frykt, risiko, risikopersepsjon, media, påvirkning.

SIDETALL: 91 sider (inkludert referanser, litteraturliste og vedlegg)

STAVANGER: 13.01.2011

Sammendrag.

Denne undersøkelsen har sitt utgangspunkt i tematikken offentlighet og kjønn, med følgende problemstilling:

Hvorfor kan det hevdes at offentlige rom er kjønnnet, og hvordan påvirker kjønn tilgang til og bruk av offentlige rom?

Tematikken er konkretisert ved en case som omhandler overfallsvoldtekter i og omkring Stavanger sentrum i perioden januar 2008 til desember 2009. Hovedfokus for undersøkelsen har vært hvordan disse sakene om voldtekt har blitt fremstilt i media, og på hvilke måter medias fremstillinger har preget tilgang til offentlige rom ut fra en kjønnnet dimensjon. Undersøkelsen viser at media i fremstillinger av voldtektssakene, ved bruk av diskurser og fiendebilder, spiller på former for makt som i stor grad rammer kvinner som befolkningsgruppe og deres tilgang til og bruk av offentlige rom. De viktigste diskursene som vises i undersøkelsen er den som vektlegger den offentlige geografi som en fryktens geografi, den som omtaler den mørkhudete, muslimske mannen som kvinners hovedfiende, samt en motsetningsdiskurs mellom den hvite kvinnen og den hvite mannen. I tillegg til at diskurser og fiendebilder er lett gjenkjennelige i media, spiller de på en kamp mellom ulike kulturer, og en kamp mellom kjønnene. Ved at media bevisst spiller på frykt over en lengre tidsperiode, øker kvinners opplevelse av risiko knyttet en offentlig geografi som ikke nødvendigvis samsvarer med den reelle risikoen. Kvinner utsettes gjennom den diskursive makten også for forholdsregler og andre disiplineringsiltak som har tvunget dem til å endre sin atferd i offentlige rom av en varig karakter.

Det er gjennomgående for hele undersøkelsen at de diskurser som fremstilles i media i tilknytning til sakene i casen, overordnet svekker kvinners posisjon i offentligheten. Samtidig styrkes posisjonen til den hvite, etnisk norske mannen, og medias spill på kamp og motsetninger øker på denne måten den kjønnnete ulikheten i offentligheten. Undersøkelsen konkluderer, ut fra tematikk og problemstilling, med at offentlige rom i stor grad er kjønnnet. Det kjønnnete offentlige rom svekker samtidig kvinners offentlige posisjon, og mulighet for fullstendig og fri deltakelse i og bruk av offentlige rom.

Forord.

Denne undersøkelsen er resultatet av mitt avsluttende prosjekt i mastergradsutdanningen Kunst- og kulturvitenskap ved Universitetet i Stavanger. Prosjektet er gjennomført over to semester, vår og høst 2010. Undersøkelsen er fullført etter oppskriften blod, svette og tårer, men den hadde likevel ikke vært en realitet uten hjelp fra følgende liste av mennesker.

Jeg vil først benytte anledningen til å takke mine fantastiske veiledere Lise Nordenborg Myhre og Ingvil Førland Hellstrand for all støtte, konstruktive råd og innspill jeg har fått underveis i prosjektet. I tillegg vil jeg takke Ingvil spesielt for den støtte jeg fikk da ting gikk i ekstra tung motbakke i høst. Jeg vil ellers takke de hyggelige og serviceinnstilte damene ved kundesenteret i Stavanger Aftenblad, for hjelp med å søke frem den store mengden av avisartikler til arbeidet mitt. En stor takk går også til mine informanter, som med positiv innstilling brukte av sin tid til å supplere med viktig informasjon til denne undersøkelsen. Jeg vil rette en særlig takk til Krisesenteret i Stavanger for den fantastiske jobben dere gjør *hver* dag for kvinner og barn som utsettes for vold, og en spesiell takk til advokat Kristoffer Hovda.

Til slutt, men ikke minst, en stor takk til min helt spesielle og unike familie for all hjelp og støtte dere gir meg. Til min søster: jeg hadde aldri klart å fullføre dette prosjektet uten deg. Til min lille datter og prinsesse: Du er min store glede hver eneste dag, og min inspirasjon til å være et godt forbilde.

Ragnhild Stangenes Velde

Stavanger, 12.01.2011

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	3
Forord.....	4
1.0 Innledning	8
1.1 Bakgrunn for valg av tema	8
1.2 Problemstilling og case	9
1.3 Begrepsavklaringer og kontekst	9
2.0 Teoretisk rammeverk.....	11
2.1 Innledning.....	11
2.2 By og offentlighet.....	12
2.2.1 Offentlighet	12
2.2.2 Offentlighetens forfall	14
2.2.3 Offentlige rom	Error! Bookmark not defined.
2.2.4 Urbanitet og byliv.....	16
2.3 Makt og disiplinering	19
2.3.1 Disiplinering og ansvarliggjøring.....	21
2.4 Globalisering	22
2.4.1 Global urbanisme	22
2.5 Media.....	25
2.5.1 Aviser	25
2.5.2 Innhold og påvirkning	26
2.6 Risiko.....	28
2.6.1 Risikopersepsjon	29
2.6.2 Risikopersepsjon og media.....	30
3.0 Metode	31
3.1 Metodisk tilnærming	32
3.2 Valg av forskningsstrategi, design og metode.....	32
3.2.1 Beskrivelse av case.....	33
3.2.2 Metoder for innsamling av data	35
3.2.3 Informanter, utforming av spørsmål og praktisk gjennomføring av intervjuer.....	36
3.2.4 Kombinasjon av metoder	38

3.2.5 Fordeler og ulemper ved valg av metoder.....	39
3.3 Validitet og reliabilitet.....	40
3.4 Objektivitet.....	41
3.5 Generaliserbarhet.....	43
4.0 : Empiri	Error! Bookmark not defined.
4.1 Innledning.....	44
4.1.2 Bakgrunn for presentasjon av funn	44
4.2 Presentasjon av voldtektssakene som inngår i oppgavens case	45
4.2.1 Overfallsvoldtekter på åpen gate.....	45
4.2.2 Overfallsvoldtekter i taxi.....	46
4.2.3 Oversikt over taxivoldtekter som inngår i case	47
4.3 Funn fra dokumenter og intervjuer.....	48
4.3.1 Kategorisering av funn	48
4.3.2 A) Debatt og deltakelse	50
4.3.3 B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner.....	51
4.3.4 C) Globalisering	55
4.3.5 D) Byliv og bystruktur	58
5.0 Diskusjon	59
5.1 Innledning.....	60
5.2 A) Debatt og deltakelse	61
5.3 B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner.....	65
5.3.1 Disiplinering av kvinner i offentlige rom.....	68
5.3.2 Frykt som form for makt	69
5.3.3 Opplevelse av risiko i tilknytning til påvirkning.....	71
5.3.4 Ansvarliggjøring av kvinner i tilknytning til overfallsvoldtekter	72
5.4 C) Globalisering	73
5.4.1 Hvordan globalisering har endret byers kulturelle sammensetning	74
5.5 D) Byliv og bystruktur	76
5.5.1 Forutsetninger for offentlighet og byliv	77
5.6 Konklusjon	78
Litteraturliste.....	82
Vedlegg 1	86
Vedlegg 2	86
Vedlegg 3	88

Vedlegg 4	89
Vedlegg 5	90
Vedlegg 6	91

1.0 Innledning

”Det er ikke emnet som er viktigst men derimot den erfaringen man får ved å gjøre dette arbeidet”

(Umberto Eco, 2002)

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Da jeg i vårsemesteret 2009 for første gang stiftet bekjentskap til byforskning og urbanitetsteori gjennom faget *Urbanitetsprosesser*, åpnet det seg en helt ny verden for meg innenfor det kulturvitenskapelige feltet. Jeg fikk dermed begrepsliggjort min store interesse for det offentlige rom og sosiale handlinger knyttet til offentligheten. Kombinasjonen av innfallsvinkler og tilnærminger i fagene *Tid, Sted og Rom* og *Kjønnsforskning* har sammen med urbanitets- og offentlighetsteori lagt et viktig faglig fundament for å komme frem til den tematikken jeg har valgt å arbeide med i denne undersøkelsen. I en av forelesningene om byutvikling og byplanlegging, dukket det opp særlig ett spørsmål som har fulgt meg gjennom hele prosessen med å utarbeide tema for undersøkelsen, og senere en problemstilling: Hvem har tilgang til det offentlige rom?

Spørsmålet om tilgang representerer både romlige, sosiale, historiske, politiske og mentale aspekter ved offentlige rom, og sammenfatter i stor grad det dynamiske aspektet ved offentlighet og offentlige rom som jeg søker å få frem med denne undersøkelsen. Et offentlig rom er juridisk sett et fysisk rom som alle har tilgang til. Et absolutt offentlig rom er et rom som ikke ekskluderer noen i forhold til partikulære kjennetegn som klasse, etnisitet, bakgrunn eller kjønn. Dette rommet er åpent for alle som ønsker det, til enhver tid. I denne undersøkelsen handler det i større grad om gradert deltakelse enn fullstendig utelatelse fra offentligheten. Den graderte deltakelsen vises i form av begrensninger i tilgang knyttet til ulike former for makt. Et eksempel på bruk av makt som vises til i undersøkelsen, er medias bruk av fiendebilder for å spille på frykt i befolkningen, og dermed en økt opplevelse av risiko hos kvinner. En annen form for makt som vises til i undersøkelsen er disiplineringstiltak med en uttalt kjønnsdimensjon. Begrepet *offentlige rom* brukes gjerne også i sammenheng med begrepet *offentlighet*, som viser til samtale eller debatt. Offentlighet brukt på denne måten refererer ikke nødvendigvis til en konkret fysisk ramme, men har i større grad en mental betydning. Å være utelatt fra den offentlige debatt vil kunne påvirke den ideelle tilgangen til andre offentlige rom, og medfører en vesentlig skjevhet i debatt og i bruken av for eksempel byrommet.

1.2 Problemstilling og case

Det faglige grunnlaget i teori som omfatter tid, sted og rom, urbanitet, offentlighet og kjønn utgjør, som jeg har beskrevet ovenfor, grunnlaget for formuleringen av følgende problemstilling.

Hvorfor kan det hevdes at offentlige rom er kjønnnet, og hvordan påvirker kjønn tilgang til og bruk av offentlige rom?

Det ble tidlig i prosessen klart at en konkretisering av problemstillingen var nødvendig, av både praktiske og tidsmessige rammer for undersøkelsen. Løsningen på dette ble å eksemplifisere problemstillingen ved å lage en case i tilknytning til oppgavens overordnede tematikk; *offentlighet og kjønn*. Casen omhandler overfallsvoldtekter i og omkring Stavanger sentrum i tidsperioden januar 2008 til desember 2009. Casen tar for seg fire overfallsvoldtekter på åpen gate, og seks overfallsvoldtekter i tilknytning til taxiturer. Kildematerialet tar form som avisdokumentasjon, i tillegg til samtalebaserte intervjuer jeg har gjort med syv nøkkelinformanter. Avisdokumentasjonen er i sin helhet hentet fra Stavanger Aftenblads egen database, og alle artikler og lignende som er samlet inn har vært på trykk i avisens papirutgave. Hovedfokus for arbeidet i tilknytning til oppgavens problemstilling, er medias fremstilling av sakene i løpet av de to årene tidsperioden er avgrenset til. Siden utgangspunktet for arbeidet med problemstillingen ligger i *hvordan* Stavanger Aftenblad fremstiller voldtektssakene i casen jeg har valgt, blir media som budskapsformidler og maktinstans en viktig kontekst i denne undersøkelsen.

1.3 Begrepsavklaringer og kontekst

Jeg vil i det følgende avklare begreper knyttet til media som kontekst, og samtidig skrive frem andre viktige begreper og definisjoner i tilknytning til oppgavens problemstilling.

Fokuset for denne fremstillingen vil i stor grad bære preg av hvordan media fremstiller voldtektssakene i casen, da hovedvekten av det empiriske materialet er hentet fra avisartikler, debattinnlegg, kommentarer og tilsvarende dokumenter som har vært på trykk i Stavanger Aftenblad. Media blir i dag ofte omtalt under samlebegrepet *massemedier*. Dette begrepet defineres ved at det oppstår en syntese av sender, kanal og leser av tekst. Siden dokumentmaterialet utelukkende er hentet fra avisen Stavanger Aftenblad, vil bruken av media og andre tilknyttede mediebegreper i resten av denne undersøkelsen forstås som som

aviser. Teorien som tar for seg mediebruk og mediepåvirkning, skiller ikke mellom konkrete typer medier. Det antas dermed at mediepåvirkning virker på tilsvarende måte, uavhengig av hvilke medier en benytter seg av. Media som en 4. statsmakt forstås som en av samfunnets viktige maktinstanser, og virker sammen med andre sosiale institusjoner i samfunnet.

Problemstillingen viser til de to hovedbegrepene i undersøkelsen, nemlig *offentlige rom* og *kjønn*. Som nevnt knyttes offentlige rom i denne sammenhengen til tilgang eller begrensninger i tilgang. Medias rolle i denne undersøkelsen har nær sammenheng med hvordan sakene som undersøkes blir fremstilt og hvilke konsekvenser dette får for offentlige rom. Kjønnsspektet er tilstede i tematikken gjennom hele undersøkelsen, og blir også en viktig dimensjon i opplevelse av risiko, nettopp gjennom medias fremstilling av de aktuelle voldtektssakene. Risiko oppstår når vi har elementer av usikkerhet knyttet fare og mulighet. Elementet av risiko kan i denne sammenheng knyttes til måten media fremstiller voldtektssakene, og hvordan det å spille på frykt gir seg uttrykk i økt risikoopplevelse blant den kvinnelige delen av befolkningen. Samspillet mellom fare og mulighet vil også kunne knyttes til offentlige rom og hvordan den offentlige geografi bør fungere i forhold til et ideelt offentlighetsprinsipp. Det ideelle offentlighetsprinsippet settes også i sammenheng med hvordan offentligheten *faktisk* fungerer i den reelle offentligheten.

I tilknytning til medias fremstilling av voldtektssakene, presenteres ulike diskurser og fiendebilder som særlig spiller på frykt overfor kvinner i offentlige rom. Noen av disse tar opp et kulturelt aspekt ved antatte gjerningsmenn i voldtektssakene, og henspiller særlig på kulturelle og etniske ulikheter og konflikter mellom østlige og vestlige normer og former for levesett. Med henblikk på tematikken i denne undersøkelsen vil alle slike kulturelle henvisninger settes i en overordnet global kontekst, med fokus på endringer i befolkningssammensetningen som et trekk ved den globale urbaniseringen.

Jeg har nå presentert noen innledende punkter som en bakgrunn for mine undersøkelser omkring tematikken *kjønn og offentlige rom*. I oppgavens følgende del presenteres oppgavens teoretiske rammeverk, etterfulgt av metodiske tilnærminger og deretter delen om empiri. Mot slutten av oppgaven diskuteres funnene opp mot det teoretiske rammeverket. Oppgaven avsluttes med en konklusjon som har henblikk på problemstillingen.

2.0 Teoretisk rammeverk

"Theories are nets cast to catch what we call "the world": to rationalise, to explain and to master it"
(Popper, 1959)

2.1 Innledning

Det teoretiske rammeverket som er benyttet i denne undersøkelsen er forsøkt satt sammen slik at det på en best mulig måte gir grunnlag for å belyse det innsamlede datamaterialet. Funn som blir presentert i empiridelen av oppgaven er kategorisert ut fra sin tilknytning til begrepene *kjønn* og *offentlighet*, slik de fremkommer i problemstillingen *Hvorfor kan det hevdes at offentlige rom er kjønnnet, og hvordan påvirker kjønn tilgang til og bruk av offentlige rom?* Da undersøkelsen har en tverrfaglig tilnærming med områdene offentlighet, kjønn, media og risiko, har jeg for å skape struktur og oversiktighet i fremstillingen valgt å skrive ut teorien i adskilte deler. Jeg vil samtidig trekke tråder mellom de ulike feltene i presentasjonen, og avslutningsvis i denne delen knytte sammen det teoretiske grunnlaget frem mot diskusjonsdelen.

Først i denne delen presenteres teori som omfatter by og offentlighet i den tilknytning det er relevant for problemstillingen. Denne delen av det teoretiske rammeverket vil også ta for seg litteratur som belyser kulturelle innfallsvinkler. Kulturelle utfordringer knyttet til etnisitet og mangfoldige befolkningsgrupper, vil i denne undersøkelsen falle inn under emnet globalisering. Dette første punktet vil være det største og mest omfattende i det teoretiske rammeverket, da jeg anser offentlige rom som hovedfeltet for dette prosjektet.

Kjønnsdimensjonen er selvsagt en svært viktig dimensjon, men fungerer likevel i størst grad som en bestemt måte å problematisere offentlige rom, og bruken av offentlige rom. Teori som kan knyttes til kjønnsdimensjonen vil gå igjen i alle punktene i denne delen, men vil i særlig grad knyttes til litteratur som omhandler makt og disiplinering.

Kjønnsdimensjonen vil også være synlig i fremstillingen av medieteorier og i litteraturen som omhandler risiko og risikopersepsjon. De sistnevnte vil bli presentert under egne punkter mot slutten av teoridelen. I teori som omhandler offentlige rom vil by- og urbanitetsteori ha en vesentlig rolle, da byrom og byområder er sentralt i forhold til sakene som problematiseres i undersøkelsen. Jeg har valgt ut de teoretikere jeg vurderer som mest hensiktsmessig til å løfte arbeidet med problemstillingen opp på et relevant analytisk nivå. Den tverrfaglige

tilnærmingen medfører i tillegg at det teoretiske grunnlaget må fordeles på til dels ulike områder. Dette kan medføre at jeg har utelukket enkelte teoretikere som helt sikkert kunne bidratt til å belyse problemfeltet ytterligere. Målet har vært å velge teori som best mulig kan fungere i et slikt tverrfaglig prosjekt som problemstillingen reiser. Jeg vil starte teoridelen med å presentere viktige trekk ved offentligheten som begrep og problematiseringer omkring offentlighet, representert ved Jurgen Habermas og Richard Sennett. Begge representerer viktig tenkning omkring offentligheten og det de betegner som dens forfall (Habermas 1962/2005 og Sennett, 1976), og de er begge å regne som viktige samfunnstenkere.

2.2 By og offentlighet

2.2.1 Offentlighet

Jeg valgte innledningsvis i denne oppgaven å skrive frem en del definisjoner og forklaringer av begreper i tilknytning til de ulike fagfeltene prosjektet mitt favner. I den forbindelse forklarer jeg begrepene *offentlighet* og *offentlige rom* slik jeg i denne oppgaven forstår dem med sin nyanserte ulikhet. Jeg vil nå presentere et teoretisk overblikk over offentlighet som begrep, og hvordan dette begrepet kan knyttes til deltakelse og debatt. Dette er områder som i diskusjonsdelen vil bli drøftet i tilknytning til det empiriske materialet. For å definere begrepet *offentlighet* slik det er ment brukt i denne oppgaven, har jeg valgt å benytte meg av Jurgen Habermas og hans verk *Borgerlig offentlighet* (2005). Habermas definerer det han betegner som den borgerlige offentlighet som en sfære der private folk samles til publikum. Det han sikter til her er steder eller situasjoner hvor det finner sted en offentlig debatt, og hvor fokus ligger på saksinnhold fremfor personlighetene til de som deltar.

Habermas knytter utviklingen av den borgerlige offentligheten til fremveksten av te- og kaffehus i England fra siste del av 1700- tallet, og en oppblomstring av en salongkultur i Frankrike i den samme tidsperioden. Det var slike steder samtalene eller debattene ofte foregikk, og det åpnet seg offentlige rom for samtale og diskusjoner blant folk som i utgangspunktet ikke kjente hverandre. Samtalene handlet om politikk, kunst, litteratur og andre temaer som var aktuelle for borgerne. Avisnyheter ble også viktige knutepunkter for den borgerlige debatten. Spredningen av såkalt boklig kultur og lærdom i overklassene og etter hvert også i mellomklasser, åpnet også for et marked for det trykte ord nedover i samfunnets klassesamfunn (Tønnesson, 2001). At nyheter, ideer og meninger ble spredt ved

aviser og andre trykte utgivelser, ble etter hvert en form for makt i befolkningen som stat og kirke så på som en trussel og en utfordring.

Den borgerlige offentligheten Habermas viser til er den form for offentlighet som jeg definerer som ordskifte eller debatt. Denne formen for offentlighet knytter seg ikke nødvendigvis til et fysisk offentlig rom. Habermas har selv sagt at den borgerlige offentlighet står og faller med prinsippet om allmenn tilgjengelighet (Habermas, 1962/ 2005). Dersom enkelte grupper utelukkes er offentligheten ingen offentlighet i det hele tatt. Her må det tilføyes at Habermas referer til en tid hvor det var menn som ble regnet som borgere. Borgerligheten henspilte dessuten på utdanning, altså evnen til å lese og skrive, som var helt avgjørende for å kunne følge avisartiklene og debattene, og dermed kunne delta i debattene på de offentlige møtestedene. Utdanning på denne tiden var et privat anliggende, og dermed var den borgerlige offentligheten i praksis ikke tilgjengelig for alle borgere (Tønnesson, 2001). Denne utelukkelsen av folket anså Habermas som problematisk. Likevel representerte den borgerlige offentligheten noe radikalt nytt, nemlig en inkludering av private folk, altså det som ble regnet som folk flest.

Noe av det Habermas vektlegger er at en fri, offentlig debatt er avgjørende for et demokratisk samfunn. Debatten skal representere en såkalt sivilsfære der en skiller sak fra person, og der alle kan delta på lik linje. Man skal opptre sivilisert (Habermas, 1962/ 2005). Overført på dagens samfunn, skal i følge Habermas, den offentlige demokratiske samtale eller debatt se bort fra kjønn, klasse, etnisitet, alder, bakgrunn og andre partikulære kjennetegn som bidrar til å skille mennesker fra hverandre. Det å opptre sivilisert og ikke blande inn det private og personlige, er grunnlaget for offentlighet også hos Richard Sennett (1976).

Ideene Habermas hadde om offentlighet har helt klart fungert som inspirasjon for det Sennett selv har skrevet om offentlighet. Habermas` tekst fungerer på mange måter som et historisk rammeverk for Sennetts argument omkring offentligheten og det han betegner som offentlighetens forfall (1976). Sennett går enda lenger enn Habermas i å beskrive og diskutere de rådende oppfatninger moderniteten representerer. De er imidlertid begge enige om at modernitetens idealer representerer et forfall av et ideelt offentlighetsprinsipp.

Habermas fokuserer på økonomiske og strukturelle årsaker for et forfall av den borgerlige offentligheten, og vektlegger en statlig inngripen i saker som tidligere angikk familien som

eksempler på slike årsaker. Dette har, i følge Habermas, skapt en uheldig forskyvning i forholdet mellom det private og det offentlige (2005). Sennett, derimot, inntar i mye større grad en psykologisk innfallsvinkel til offentlighetens forfall enn det Habermas gjør. Med bakgrunn i Habermas og den borgerlige offentligheten vil jeg i det følgende fokusere på Richard Sennetts forståelse av offentlighet, og hans begreper om offentlighetens forfall, i det han betegner som et *intimitetstyranni* (1992). Denne teorien vil legge grunnlaget for den videre fremstillingen av relevant litteratur om offentlige rom, konkretisert ved det senmoderne byrommet.

2.2.2 Offentlighetens forfall

Sennett hevder: *Confusion has arisen between public and intimate life; people are working out in terms of personal feelings public matters which properly can be dealt with only through codes of impersonal meaning* (Sennett, 1976:5). Som vi ser bringer Sennett tidlig opp det problematiske forholdet mellom det offentlige og private som et sentralt argument.

Overordnet er hans sentrale poeng at en intimiserende ideologi forandrer politiske kategorier til psykologiske kategorier, og han sier vi lever i en tid der saksforholdet truer med å forsvinne. Sennett presenterer det han kaller en moderne myte som går ut på at alle samfunnets onder kan forstås som uttrykk for upersonlighet, fremmedgjøring og kulde. Dette fremstår som en motsetning til den psykologiske intimitetstanken. Det er denne formen for nærhet Sennett betegner som et *intimitetstyranni* (1992), og som han tidlig ser som hovedårsaken til det moderne offentlige forfallet.

Intimitetstyranniet representerer, i følge Sennett, en form for tilbaketrekning fra storsamfunnet i retning av fellesskapsrelasjoner som i større grad kan minne om tradisjonelle småsamfunn. Det intime innebærer en form for psykologisk nærhet og trygghet. Denne forkjærligheten for det lokale og tilbaketrekning fra storsamfunnet kan også settes i sammenheng med frykt for byen, og andre anti-urbane diskurser (Pløger, 2001).

Intimitetstyranniet, slik Sennett beskriver det, og anti-urbane diskurser i form av en fryktens geografi, slik urbanitetsteoretikeren John Pløger hevder, viser en viktig sammenheng mellom offentligheten og det offentlige rom. I denne koblingen ligger i stor grad kjernen i det teoretiske rammeverket; i et spenningsfelt mellom offentlighetsbegrepet og det offentlige rom som en fysisk ramme. Det Sennett sier legger til grunn at en institusjonalisert offentlighet er selve grunnlaget for en fungerende offentlig geografi. En offentlig geografi som er en fryktens geografi er ikke en form for geografi som er harmonisk og velfungerende. Dermed er det ting

som tyder på at den sivilserte offentligheten, i form av samtale og debatt, ikke fungerer (Sennett, 1976,1992). Denne problematiseringen vil jeg følge videre inn i presentasjonen av by- og urbanitetsteori, og mot slutten av det teoretiske rammeverket ved presentasjon av aktuell medie- og risikoteori.

Sennett hevder at forfallet av den borgerlige offentlighet innebærer at en river ned forutsetningene for en sivilsert opptreden. Sennett legger i en sivilisert opptreden at den er upersonlig i den grad at en skåner andre for egne private psykologiske bekymringer. I følge Sennett kan en årsak til dette fokuset på det private og nære skyldes at det moderne samfunnet oppleves flyktig og ustabilit, og dermed farlig. Intimiteten vil dermed kunne oppleves som trygg og beskyttende (Sennett, 1976,1992). Flyktighet og ustabilitet forbindes også gjerne med globale utviklingstrekk ved dagens byer og storsamfunn. Viktige trekk ved globaliseringsprosesser i tilknytning til problemstilling og empiri presenteres senere i den teoretiske fremstillingen.

Sennett sier at upersonlighet ikke er truende eller noe man bør unngå. Tvert i mot er upersonlig, eller sivilisert, atferd knyttet til offentlighet noe man bør fremme som et offentlig gode. Sennett knytter sivilsert opptreden til det engelske ordet for by, som er *city*. *City* har det samme språklige opphav som ordet *sivilisert*. Sivilisert forbindes dermed språklig sett til byliv, i følge Sennett. Han knytter byen, eller *city*, til et sted folk møtes som fremmede og møter hverandre uten å eksponere sitt privatliv. Å være sivilisert er å behandle andre med en slags sosial distanse, mener Sennett. ..*"city" and "civility" have a common root etymologically. Civility is treating of others as though they were strangers and forging a social bond upon that social distance. The city is that human settlement in which strangers are most likely to meet. The public geography of a city is civility institutionalized."*

(Sennett, 1976: 264)

2.2.3 Offentlige rom

Med bakgrunn i offentlighetsbegrepet knyttes offentlighet i det følgende til offentlige rom. I denne undersøkelsen er offentlige rom hovedsakelig konkretisert som byrom. Sitatet i avsnittet over viser tydelig forholdet mellom offentlighet og byen som offentlig rom. Selv om et av hovedpoengene hos Sennett er at offentlighetengradvis har gjennomgått en forfallsprosess, beskrives sivilitet og sivilisert opptreden i det offentlige rom som måten livet sammen med fremmede kan fungere. Sennett knytter sivil offentlig oppreden til bylivet, og

markerer med dette den koblingen mellom offentlighet og offentlige rom jeg ønsker å få frem. Sennett er ikke alene om å knytte det fremmede, avmålte og sivilserte til offentlig opptreden og bylivet. Sosiologen og filosofen Zygmunt Bauman omtaler blant annet uformelle sosiale møter som: *mis-meetings...meetings pretending not to be one* (1993: 154). Pløger (2001) sier at vi ikke nødvendigvis må betrakte såkalte mis-meetings som noe negativt. Tvert i mot kan en slik omgangsform forstås som en urban sosial form, og er en måte å beherske en sosial kunst i bylivet. Dette bygger tydelig på Sennetts tanker om sivilitet og den upersonlige opptreden som bør kjennetegne livet i byen og det offentlige rom (1976,1992).

Offentlige rom omfatter mangfoldig bruk og et omfang av områder. Det er i liten grad definert i faglitteraturen som begrep, så jeg har tidligere i oppgaven generelt definert offentlige rom som *juridisk sett et fysisk territorium som alle mennesker har adgang til*. Denne definisjonen er helt tydelig en normativ definisjon, og viser ikke nødvendigvis til en reell betydning av begrepet. En reell betydning av offentlige rom inkluderer møter mellom fremmede, og de ulike sosiale og kulturelle konsekvensene dette medfører (Sennett, 1976). Det offentlige rom representerer samtidig en romlig dimensjon, og denne dimensjonen skiller i all hovedsak begrepet offentlige rom fra begrepet offentlighet. Offentlige rom innebærer fysiske rom som i utgangspunktet er tilgjengelige for alle mennesker. Vanlige eksempler på offentlige rom i dagens senmoderne samfunn er parker, turløyper, kjøpesentre og ikke minst byrom. Andre steder, som kanskje virker mindre åpenbare som offentlige rom, er busser, tog og drosjebiler. Drosjer er svært aktuelle offentlige rom for min oppgave, da de gjennom voldtektssakene i casen konkretiserer oppgavens problemstilling. I forhold til drøfting av offentlige rom slik de presenteres i problemstillingen, vil det teoretiske grunnlaget omkring offentlige rom likevel ikke inkludere egen litteratur om drosjer som offentlige rom. Offentlige rom problematiseres og drøftes på et generelt grunnlag med utgangspunkt i teori om offentlighet og offentlige rom, eksemplifisert gjennom urbanitet og byrom.

2.2.4 Urbanitet og byliv

"Bylivet gir andre erfaringer, andre sosiale former, tenkemåter og sosiale attityder enn det å bo på bygda eller tettstedet" (Pløger, 2001: 10).

Det er skrevet forholdsvis lite om urbanitet og byliv i det senmoderne Norge. Jonny Aspen (1997), Oddrun Sæter og Marit Ekne Ruud (2005) er av de få som problematiserer byen i

norsk litteratur i dag. Fokuset i denne litteraturen ligger i stor grad på bypolitikk og byutviklingstendenser, som gentrifiseringsprosesser, i bydeler tilknyttet Oslo (Sæter og Ekne Ruud, 2005). Forsker og urbanitetsteoretiker John Pløger problematiserer by ut fra egne premisser, og med urbanitetsbegrepet som utgangspunkt. Pløger er inspirert av flere sentrale filosofer og samfunnstenkere, blant annet Richard Sennett og Michel Foucault.

Urbanitet innebærer i all enkelhet byen og byens særegne hverdagsliv og sosiale former (Pløger, 2001). Pløger hevder at fagfeltet som omfatter urbanitet og by her til lands i stor grad er preget av anti-urbane ideologier, fordommer og manglende kunnskap omkring emnet. Han viser, som også Sennett gjør, til det engelske ordet "city", og mener at vi mangler et tilsvarende norsk begrept tilsvarende det engelske. Pløger hevder det er problematisk at vi språklig sett dermed mangler gode norske begreper for by, urbanitet og det å leve i byen. I følge Pløger er nærmiljøet og det lokale i fokus når det er snakk om by her til lands (2001). Trygghetsfølelse er en vesentlig faktor i byplanleggingen i de fleste byene, og byen fungerer i stor grad som en slags ramme omkring nærmiljølivet. Dette er ikke et særnorsk fenomen, men er derimot tilfellet for de fleste byer i den vestlige delen av verden.

En kan si at det er en anti-urban diskurs som er den dominerende vestlige by-diskursen. Den anti-urbane diskursen kan i mange tilfeller oppsummeres med en frykt for vold i byen, og en generell frykt for det "fremmede" som byen for mange representerer. Særlig frykten for vold i byen, er en diskurs som spres av mediene. Jeg vil senere i denne delen utdype hvordan media fremstiller saker med et stort sensasjonspreg, gjerne ved å spille på frykt og ulike fiendebilder. En diskurs defineres som *meningsytring, utfoldelse og utvekslinger av kulturuttrykk på bestemte felter over tid* (Berkaak og Frønes, 2005:91). Praksiser og forestillinger som overleveres i diskursene bekrefter hverandre, og en kan på den måten si at diskurser er selvbekreftende. Diskurser preges også av at de forsterkes og reproduseres over tid fordi de er felles for ulike sosiale miljøer. En kan si at diskurser er måter som et samfunn gir fenomener betydning. Media har i dagens samfunn en viktig posisjon vårt samfunn som en såkalt 4. statsmakt (Wahldahl, 1999). Gjennom å spre diskurser som at byen er farlig når det er mørkt, befester media denne rollen som en viktig maktinstans i samfunnet vårt, ved å utøve en form for språklig og normativ makt (Foucault, 1977,1978).

På 1990-tallet, og utover 2000-tallet har volden blitt symbolet på det farlige og a-sosiale bylivet. Som jeg allerede har vært inne på, er særlig mediene aktive talerør for den såkalte

urbane frykten. Også i byutviklingsstrategier har den kriminalpreventive planleggingen fått fotfeste i mange byer. Det teoretiske grunnlaget for denne planleggingen ligger i den såkalte Broken Windows- teorien som første gang ble presentert innenfor kriminologisk litteratur tidlig på 1980- tallet (Cole og Kelling, 1996). Denne teorien tar for seg normsetting og signaleffekter knyttet til uorden og vandalisme og hvordan dette påvirket utvikling av annen type kriminalitet, også voldskriminalitet. Jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på såkalt kriminalpreventiv planlegging, da dette ikke er relevant for denne oppgaven, men vil utdype videre hvordan media fungerer som maktinstans i den teoretiske presentasjonen av media og mediepåvirkning.

Den britiske journalisten og forfatteren Anna Minton har skrevet om by og urbanitet knyttet til frykt (2009). Hun skriver hovedsakelig om britiske forhold, men påpeker at på tross av at kriminalitetsstatistikken i de fleste europeiske land er synkende er folk reddere for å bli utsatt for kriminalitet i offentlige rom enn noensinne. Minton sier at frykten altså ikke nødvendigvis er knyttet til faktisk kriminalitet, men at den blant annet skyldes frykt for, og mistillit til fremmede. Dette er et argument som samsvarer med det Pløger hevder som den anti- urbane diskursen (2001), og med Sennetts argument om det nære og intime i motsetning til det ukjente (1992). Mot slutten av denne delen, i teori knyttet til media og risikoopplevelse, vil jeg også vise at frykt ikke nødvendigvis er sidestilt med den faktiske virkelighet.

Frykt knyttet til urbanitet kan også knyttes til fremveksten av moderniteten, og det tyder derfor på at denne tankegangen ikke er et nytt fenomen. Haussmanniseringen av Paris er et tydelig eksempel på en total omstrukturering og opprustning som i realiteten betydde rivning av de fattiges boligområder i byen, og som ble gjort ut fra frykten for spredning av sykdom i enkelte deler av byen (Lees, Slater og Wyly 2008). Baron Hausmann var ansatt av Napoleon III for gjøre byen mer rustet mot politiske uroligheter, samt å begrense en konstant fare for koleraepidemi. Løsningen ble å bygge boulevarder for å erstatte trange og tett befolkede bygater. Dette betydde utstøting av den fattige arbeiderklassen som dominerte disse byområdene, i tillegg til at boulevardene etter hvert ble attraktive steder for handel, kafeer og annen konsumbasert næring (Edholm, 1995). Mer enn tusen fattige i Paris stod husløse etter Hausmanns prosjekt om å gjøre byen vakrere og sunnere. Dette er et tidlig eksempel på gentrifisering; som i generell forstand handler om å renovere eller ruste opp bebyggelse i typiske arbeiderklasseområder for å tiltrekke seg middelklassen. Det er i tillegg et eksempel som sier noe om hvordan endring i strukturelle forhold kan påvirke vår atferd i byrommet.

Den anti-urbane diskursen påvirker befolkningen i ulik grad, og på ulike måter. Jeg vil i den følgende delen av det teoretiske rammeverket bevege meg innpå litteratur som omhandler makt og disiplinering i tilknytning til offentligheten og offentlige rom. Denne delen vil særlig ha som utgangspunkt kjønn og disiplinering, og i samsvar med oppgavens case; kvinner og disiplinering. I denne sammenhengen vil Foucaults ideer om kunnskap og makt stå sentralt. Disse ideene vil etter hvert bringes videre inn i aktuell medie- og risikoteori sammen med blant annet anti-urbane diskurser. Jeg vil avslutningsvis i det teoretiske rammeverket knytte sammen alle delene jeg har presentert og samle trådene frem mot undersøkelsens diskusjonsdel.

2.3 Makt og disiplinering

Makt er et mye brukt begrep i samfunnsvitenskapen, særlig innenfor sosiologi. Det er samtidig et vanskelig begrep å definere helt konkret, og det er også i stor grad omdiskutert (Korsnes, Andersen og Brante, 2004:190-191). Jeg velger i denne undersøkelsen å se maktbegrepet med utgangspunkt i filosofen Michel Foucault og hans teorier om makt, disiplin og diskurser. Foucault er særlig kjent for å koble makt til kunnskap. Han viser til en avansert forbindelse mellom eksempelvis byråkratiske og vitenskapelige klassifiseringer i tilknytning til maktutøvelse. Foucault hevder at diskurser regulerer og bekrefter maktmekanismer gjennom at enkelte samfunnsinstanser innehar en hegemonisk posisjon og dermed en form for definisjonsmakt i tilknytning til kunnskap og det diskursive. Makten opererer i hverdagen på en gjennomtrengende måte, slik at den oppleves usynlig og vi tar den i stor grad for gitt (Foucault, 1977). Foucault argumenterer for at diskurser er kontrollert av ulike mekanismer, og disse mekanismene utelukker en fri flyt av diskurs i et samfunn (1978, 1999). På den måten kobler han kunnskap og språk sammen med former for makt. Foucaults tanker og ideer er komplekse og tidvis vanskelig å få grep om. Jeg vil derfor videre i dette teoretiske rammeverket forsøke å knytte disse begrepene om makt, språk og disiplin mer konkret til annen litteratur jeg har valgt å bruke. Jeg har allerede vist til Pløger og hvordan han tydelig er inspirert av Foucault, i det han sier om anti-urbane diskurser og fryktens geografi (Pløger, 2001). Jeg vil senere i denne delen videreføre koblingen mellom makt og diskurser eksemplifisert gjennom media og befolkningens opplevelse av risiko.

Generelt kan vi si at å endre eller korrigere atferd ut fra regler eller anmodninger, er en form for disiplinering av enkeltindivider i et sosialt system. Foucault har utdypet denne underliggende makten i blant fremveksten av det moderne fengselsvesen, innenfor psykiatrien og i seksualitetens historie (Korsnes, Andersen og Brante, 2004). Det som skiller Foucaults bruk av maktbegrepet fra andre og mer tradisjonelle definisjoner av makt, er at den makten han beskriver er en form for makt som i stor grad er skjult i det daglige, ved at den gjennomtrenger alle samfunnsstrukturer. Maktmekanismer representerer en totalitet som er reflektert i den konkrete praksis. En kan si at makten er nærværende i sitt fravær, og opererer gjennom rutiner og mekanismer i hverdagen som vi tar for gitt. Makten får en normaliserende funksjon, og det blir ikke nødvendigvis stilt spørsmål ved den (Foucault, 1977).

Foucault presenterer en tese om at fengselet som avstraffelse føles så naturlig fordi hele samfunnet er blitt fengselsaktig, og knytter dette til disiplin som en moderne form for makt (1977). Foucault skriver at dagens straffemetoder er rettet mot fangens indre liv, i motsetning til de gamle straffemetodene som var rent fysiske avstraffelser. Målet med moderne former for makt er å endre eller å korrigere bevisstheten hos individene. Foucault er svært opptatt av de strukturelle faktorene, og ser en sterk forbindelse mellom individ og struktur. Han oppfatter alle samfunnsinstitusjoner som normative systemer. Ut fra denne teorien handler det i stor grad om kontroll og strukturering. Disiplin hos Foucault defineres som å imprente funksjonsmåter i oss, slik at vi "styres" inn på riktig vei. Dette kan gjelde vaner, rutiner og reglement. Det skjer etter hvert en normalisering av atferdsmønstre. Slike disiplineringsteknikker er vel anvendt i mange av våre viktige samfunnsinstitusjoner, som eksempelvis i skolen og i militæret. Disiplinering gjennomsyrrer hele samfunnet vårt, hevder Foucault. Slik kan vi også knytte disiplinering til atferd i offentlige rom, gjennom regulativer og anmodninger fra politikere, byråkrater og tunge institusjoner som politi og rettsvesen. Foucault ser ikke på forholdet mellom individuell frihet og disiplin og overvåkning som et paradoks, men observerer en dynamikk mellom individet og det strukturelle. Et typisk eksempel på dette er argumentet: "For at du skal kunne bevare din individuelle frihet, må vi overvåke deg." På den måten får vi en individualisering på den ene siden, representert ved hele den moderne utviklingen, og på samme tiden skjer det en normalisering av de samme individene ved en kontroll og regulering av folks atferd. Denne kontrollen kan finne sted i skolen, i det militæret, i fengselet eller ved opptreden i det offentlige rom.

2.3.1 Disiplinering og ansvarliggjøring

En av mange teoretikere som er inspirert av Foucaults tanker, er den britiske sosiologen Beverley Skeggs. Hun har studert arbeiderklassekvinner som gjennom statlige omsorgskurs skal disiplineres til å selv endre sin atferd i form av å være arbeiderklassekvinner, for å bli mer respektable kvinner (Skeggs, 2002). Det legges her til rette for en samvittighets- eller skyldkultur, og gjennom det sammensatte forholdet mellom kunnskap og makt (Foucault, 1977), utvikler disse kvinnene en selvbevissthet om sin egen utilstrekkelighet. Samtidig vil makten staten har over dem forsterkes ved at de, på grunn av sosiale og strukturelle betingelser, ikke klarer å endre sin atferd. Kvinnene lærer å ta ansvar for det som går galt eller kan gå galt gjennom å bli ansvarliggjort og å ta personlig ansvar gjennom dårlig samvittighet eksempelvis overfor sine barn. Det blir dermed lettere å spille på disse kvinnes samvittighet, og i de konkrete eksemplene Skegg bruker; å utnytte deres arbeidskraft.

Pløger omtaler også disiplinering av kvinner gjennom former for ansvarliggjøring. Han viser til en form for romlig disiplinering av kvinner gjennom det han kaller for *en fryktens geografi* (2001: 22). Både myndigheter, politiet og media har en tendens til å tegne bestemte kart over det de omtaler som byens farlige områder og møtesteder for kvinner. Eller de utpeker bestemte etniske grupper som spesielt truende for kvinner. Ulike maktinstanser i samfunnet bidrar dermed til å spille på frykt gjennom en form for diskursiv makt. Dette gjøres ved å sidestille den offentlige geografi med en fryktens geografi. Den offentlige geografien som skal preges av sivilitet og upersonlighet, ser på denne måten ut til i stor grad å utelukke bestemte grupper i befolkningen. Advarselen mot å oppsøke disse stedene og omgås bestemte grupper, er alltid knyttet til mørket og det potensielt farlige med mørke steder og mørke kvelder. Underforstått, i følge Pløger, sies det til kvinner at hvis de ignorerer disse rådene eller advarslene, er det deres eget ansvar om noe skulle skje. Dette er klare måter å disiplinere kvinner i offentlige rom, ved samtidig å ansvarliggjøre dem gjennom handlinger og bestemte typer av atferd. Pløger hevder at en bekymringsfull konsekvens ved denne typen diskursiv makt, er den generelle og allmenne skepsis som skapes til det offentlige rommet gjennom å produsere frykt for det fremmede og det som er annerledes ved bylivet (2001). En diskurs som er bygget på frykt vil ikke bare endre vårt syn på det offentlige rommet, den vil også i stor grad skape fiendebilder som ikke nødvendigvis er reelle.

Jeg vil i det følgende fokusere på teori som er relevant for globalisering og det kulturelle aspektet ved undersøkelsen. Også her spiller det diskursive en viktig rolle i form av frykt og fiendebilder. I en global kulturell sammenheng vil et fiendebilde representert gjennom etnisitet bidra til å skape fremmedgjøring og distanse til den heterogene kulturelle offentlighet som i dag er vår hverdag. Jeg ønsker i liten grad å ha fokus på etniske konflikter i denne oppgaven, men erkjenner likevel at de eksisterer. Dette vil fremkomme tydeligere i det empiriske materialet som presenteres senere i undersøkelsen. Fokuset vil i stor grad være hvordan globalisering har endret byers kulturelle sammensetning, og følgende teori skal bære preg av at det kulturelle aspektet er satt inn i en større strukturell sammenheng.

2.4 Globalisering

Den senmoderne, globale byen, representerer elementer av både fare og mulighet. Det viser mye av den litteraturen jeg har presentert hittil, blant annet representert ved Richard Sennett (1976:1992) og John Pløger (2001). Koblingen mellom fare og mulighet stadfester i stor grad spenningsfeltet som ligger mellom offentlighetsbegrepet jeg presenterer i undersøkelsen, de reelle fysiske offentlige rom, og de rådende diskursene. Offentlighetsbegrepet representerer, sammen med de reelle fysiske rommene, mulighetene ved offentligheten. Diskursene som media gjentatte ganger presenterer i de aktuelle voldtektssakene, viser til faremomentet ved det offentlige. De mest tydelige diskursene media skaper i denne sammenhengen er myten om den mørke og farlige byen, samt myten om den farlige mørkhudete, muslimske mannen. Pløger sier: *Den fremmede og det som er annerledes skaper bekymring og frykt, fordi slike erfaringer og opplevelser skaper en følelsesmessig tilstand som er forbundet med mangel på kontroll* (2001: 23). Dette sitatet oppsummerer både teori om offentlighet, offentlige rom og makt, og peker frem mot teori om mediepåvirkning og folks opplevelse av risiko. Jeg vil mot slutten av denne delen forsøke å trekke noen tråder knyttet til denne koblingen videre frem mot diskusjonsdelen av denne oppgaven.

2.4.1 Global urbanisme

Globalisering omfatter et svært stort område innenfor litteratur om økonomiske, kulturelle og sosiale forhold. Jeg vil avgrense det teoretiske rammeverket i tilknytning til globaliseringsprosesser til å omhandle viktige punkter som kan belyse min problemstilling og det empiriske materialet i denne oppgaven. Jeg vil derfor kort skissere opp punkter som kjennetegner global urbanisme og globaliseringens innvirkning på byers kulturelle

sammensetning i dag. Oppløsning av strukturer er et trekk som gjerne blir fremhevet ved global urbanisme. Globaliseringsprosesser kan oppleves som uoversiktelige, fremmede og som uttrykk for manglende kontroll over egen situasjon. Punktene om medieteorier og risiko vil belyse videre teori omkring opplevelse av kontroll over ulike risikofaktorer i samfunnet. Ved oppløsning av strukturer må ikke dette forveksles med samfunnsstrukturer jeg har vært inne på tidligere i denne teoridelen. I urban sammenheng handler oppløsning av strukturer om at territorielle systemer har endret seg ved en global utvikling (Scott, 2001). Byer er viktige offentlige rom som i dag består av flere og mer sammensatte befolkningsgrupper enn tidligere, og trekk ved globaliseringsprosesser vil kunne belyse en del av de utfordringer dagens byer står over for.

Endringer i befolkningssammensetningen er et vesentlig moment ved den globale urbaniseringen, eller verdensbyen. Friedman definerer endringer i befolkningssammensetningen som strukturelle endringer innenfor en bys integrering i verdensøkonomien, altså det globale markedet (1986). Vi finner både ytre og indre forutsetninger for endringer i slike strukturelle endringer som bosetting i byer. Ytre forutsetninger kan være at byens fysiske utforming endres som resultat av byutviklingsstrategier, som endring av offentlige rom og samt boligbebyggelse. Et annet eksempel på ytre forutsetninger for sammensetning av befolkning er teknologisk utvikling og immigrasjon. Ved økt immigrasjon, både i form av flyktninger og arbeidsinnvandrere, får en også en økt endring i byens kulturelle sammensetning. Indre forutsetninger for endringer i befolkningsstrukturer, er knyttet til mer sosiale og psykososiale mekanismer. Disse forutsetningene kan være rasisme, fremmedfrykt og manglende integrering av flyktninger og andre immigranter. Vi kan på denne måten si at globaliseringen i seg selv har bidratt til å endre byers kulturelle sammensetning og de utfordringer disse endringene medfører, både sosialt og politisk.

Allen J. Scott, John Agnew, Edward W. Soja og Michael Storper, er urbane tenkere som problematiserer utviklingen av globale byer med utgangspunkt i blant annet John Friedmans hypotese om den globale verdensbyen (1986). Vi har i dag mer enn 300 byer i verden med mer enn 1 million innbyggere og disse blir av flere omtalt som globale by- regioner, fordi de tilsynelatende bærer størst preg av konsekvenser knyttet til fremveksten av globalisering (Scott, Agnew, Soja og Storper, 2001). Likevel er ikke alle de store verdensmetropolene like preget av globaliseringstendenser, og da særlig fattige storbyer i mindre økonomisk utviklede

land. På samme tid bærer mindre byregioner i europeiske land preg av vesentlige økonomiske, sosiale og kulturelle trekk knyttet til globaliseringsprosesser. Man kan si at globalisering og utviklingen av by-regioner er to sider av samme sak (Scott, 2001).

Fremtredende trekk som særlig kjennetegner den globale byen er at det ofte er forholdsvis stor spredning av industri og bosetting, og det forekommer en økende blanding av funksjoner og ulike befolkningsgrupper. Samtidig vokser det frem nye byer i utkanten av regionen eller omkring det dominerende bysentrum. Dermed får vi en oppløsning eller restrukturering av tidligere strukturer (Scott, Agnew, Soja og Storper, 2001). I tilknytning til min problemstilling og i særlig grad i forhold til innsamlet kildemateriale, ser jeg på endringer i byers kulturelle sammensetning som spesielt relevant teori.

Scott hevder: *Cities...have always been foci of social problems, many of them related to the pervasive phenomena of social segmentation and heterogeneity that predictably occur in dense population centers. In the new global order, these problems are reasserting themselves in often sharply dysfunctional form* (2001:5). Her vektlegger Scott endringen i den kulturelle sammensetningen som et økende problem i den globale byen, selv om en heterogen befolkningssammensetning ikke er et nytt fenomen for den urbane formen. Scott utdyper dette med at det synes som et universelt trekk ved den globale utviklingen at det mangler effektive økonomiske, byråkratiske og politiske tiltak for å integrere innvandrere inn i urbane samfunn. Det synes gjennomgående at innvandrere tilbys jobber med svært lav status og få muligheter for en god inntekt. Dette bidrar utelukkende til å forsterke økonomiske og sosiale ulikheter som allerede er fremtredende i de globale byene (Scott, Agnew, Soja og Storper, 2001). I boken *The Death and Life of Great American Cities* (1969/1997), viser byteoretikeren Jane Jacobs, i motsetning til Friedman, Scott, Agnew, Soja og Storper, at stor befolkningstetthet og endret kulturell sammensetning i byer gir et rikt byliv med stor toleranse hos innbyggerne. Ut fra sine egne erfaringer som beboer i Greenwich Village i New York, fremholder Jacobs at tettbygde strøk med en variert sammensetning av befolkning, skaper liv i byen. Erfaringer en gjør med denne livsformen skaper i siste instans sosial toleranse og integrasjon.

Punktet om globalisering har først og fremst fokus på byers endrede kulturelle sammensetning, samt globaliseringsprosesser som årsaksfaktorer i denne utviklingen. Jeg vil i den siste delen av det teoretiske rammeverket presentere relevant medie- og risikoteori. Denne teorien er hovedsakelig fokusert omkring mediernes påvirkning på befolkningen, og vår

opplevde risiko knyttet til medias funksjon som maktinstans. Med utgangspunkt i mediernes påvirkningsmakt, vil jeg trekke tråder fra resten av teorien jeg har presentert i denne delen. Det vil i særlig grad fokuseres på offentlighet og det offentlige rom, og hvordan disse begrepene kan settes i forbindelse med mediepåvirkning via disiplinering og andre former for makt.

2.5 Media

Media blir i dag ofte omtalt under begrepet massemedier. Dette begrepet defineres under betegnelsen av at det oppstår en syntese av *sender*, *kanal* og *leser*. Konteksten for massemediekommunikasjon er i korte trekk at senderen betegnes som profesjonell, teksten defineres som en meningsbærende ytring, og leserne er spredd og ikke organisert (Bang, 2003). Siden mitt kildemateriale i dokumentform utelukkende er hentet fra Stavanger Aftenblad, vil media slik jeg nå har definert massemedier, i videre deler av oppgaven forstås som aviser. Jeg vil derfor starte delen om media med å definere hva som kjennetegner en avis. Denne innledende presentasjonen av media vil hovedsakelig fungere som en generell introduksjon til relevant medieteorier. Teorien jeg har brukt omhandler innhold og fremstilling, tillit til medier og mediepåvirkning. Jeg vil avslutningsvis koble medias samfunnsrolle til teori om risiko og opplevelse av risiko. I tilknytning til det resterende teoretiske rammeverket og det innsamlede datamaterialet, er det mindre aktuelt *hva* media er, i forhold til *hva* media gjør og *hvordan* de gjør det.

2.5.1 Aviser

Den amerikanske pressehistorikeren Ewin Emery har definert avisen som publikasjon på følgende måte:

- Kommer ut minst en gang ukentlig
 - Er mangfoldiggjort gjennom en mekanisk eller industriell prosess
 - Blir gjort tilgjengelig for en annonsert pris til mennesker i alle samfunnslag
 - Publiserte nyheter av generell interesse
 - Er leselig for alle med vanlige leseferdigheter
 - Utkommer med en stabil regularitet
- (Bang, 2003: 46)

Denne internasjonale definisjonen skiller seg lite fra definisjonen som er gjort av Mediebedriftenes landsforening, bransjeorganisasjonen for aviser og fagpresse i Norge. Aviser i Norge må, i tillegg til de listet opp i den internasjonale definisjonen, ha *en ansvarlig redaktør som svarer til bestemmelsene i Redaktørplakaten* (Bang, 2003: 46). Aviser i Norge i dag, deles inn i kategoriene *Riksaviser, riksdekkende, meningsbærende aviser, regionsaviser og lokalaviser*. Mitt kildematerialet er hentet fra Stavanger Aftenblad. Denne avisen er, i følge Bang, en regionavis og defineres som *aviser som har en spredning i regionen eller landsdelen der den har sitt utgivelsessted* (2003: 52).

2.5.2 Innhold og påvirkning

Medias innhold er i denne oppgaven relevant i tilknytning til hvordan media fremstiller voldtektssakene, og hvordan publikum eventuelt lar seg påvirke av disse fremstillingene. En slik påvirkning kan eksempelvis gjelde frykt for å bli voldtatt på et offentlig sted, eller en mer generell frykt for byen eller bynære steder. Forskning på media i forhold til risiko viser på den ene siden at media til en viss grad fremstiller saker på en ensidig og selektiv måte (Johnson og Covello, 1987), og bidrar dermed til å skape konflikter mellom parter i saker. På den andre siden viser forskning at media tenderer til å rapportere om farer som er dramatiske, men som opptrer i liten skala og dermed ikke i stor grad angår folk flest. Samtidig underrapporteres risikoer som eksempelvis bilulykker i media (Soumerai et. al. , 1992).

Massemediebruk er i dag en stor del av folks hverdag. Det er ikke lenger et spørsmål *om* vi blir påvirket av media og mediebruk, men heller *hvordan* vi som mennesker blir påvirket av media, både kollektivt og som individer (Walldahl, 1999). Påvirkningsmønstrene er ulike og varierte, og spenner fra enkle og kortsiktige, til kompliserte og langsiktige. Tillit er en vesentlig faktor for om media har et påvirkningspotensial. Jo mer folk stoler på medienes budskap og troverdighet som formidler, desto mer påvirkelige er de. Publikums tillit er, i følge Walldahl, avhengig av både mediet og kilden for selve budskapet.

I en større medieundersøkelse utført av Respons Analyse AS, på oppdrag av Nordiske Mediedager 2010, kom det fram at 7 av 10 nordmenn har tillit til mediene. Det viser seg at mønsteret har vært jevnt og stabilt gjennom flere år, på tross av mye debatt om de feil mediene gjør. Over 50 % av de spurte mente også at papiravisene hadde best innholdsmessig kvalitet, sammenlignet med innholdet i aviser på internett. En stor andel av de spurte i

undersøkelsen vektla høy grad av balanse i fremstilling av nyhetssaker, at sakene inneholdt kommentatorstoff, og at de foretrakk at sakene inneholdt lite sensasjonspreget stoff.

Påvirkning knyttet til troverdighet og attraktivitet, for eksempel at avisene oppfattes troverdig og pålitelig av sine lesere, virker i større grad og mer effektivt i forhold til å internalisere budskapet. Pålitelighet ser også ut til å henge sammen med nøytralitet.

Påvirkningen fra media er avhengig av at sender av budskapet er kjent for publikum, og at publikum har et positivt forhold til sender (Waldahl, 1999, Drottz- Sjøberg, 2003). I tillegg til tillit og troverdighet, er det mye som tyder på at forholdet mellom budskap og miljø er en viktig faktor i forhold til påvirkningspotensialet til et mediebudskap. Dersom publikum mangler personlig erfaring med mediebruk har de i mindre grad forutsetninger for å vurdere saksinnholdet, enn de som har stor erfaring med tekst og mediebruk (Wahldahl, 1999). Tillit, forståelse og interesse virker dermed å være vesentlige faktorer i tilknytning til i hvilken grad mediebudskapet påvirker mottakere. Hvor ofte en sak opptrer i media kan veie opp for manglende interesse (Ibid, 1999). Mediebudskap kan fungere som en utløsende faktor for både individuelle og samfunnsmessige prosesser. Det synes å være stor enighet om at medier har evne til å påvirke med sine budskap, men at graden av påvirkningskraft vil ha stor individuell variasjon i befolkningen. Derfor er det stor usikkerhet omkring påvirkningsaspektet i tilknytning til media og mediebruk (Combs og Slovic, 1978, Lichtenberg og Maclean, 1991).

Tallene jeg viser til fra den ferske medieundersøkelsen i Norge, tyder på at folk flest har tillit til mediene her til lands, og dermed kan en anta at at påvirkningen fra disse mediene også vil være vesentlig, da tillit og troverdighet ser ut til å ha betydning for om vi lar oss påvirke. I lys av dette er det interessant å se medias budskap og fremstilling av dette opp mot annen teori jeg presenterer i denne oppgaven. Det Sennett sier om den psykologiske intimiseringen av samfunnet vårt, blir i medieforskning blant annet brukt om den journalistiske fremstillingen som gradvis har beveget seg i retning av en personfokusert konsumentjournalistikk (Von der Lippe, 2004). Denne formen for journalistikk betegnes i stor grad av måten den henvender seg til publikum, og har stort fokus på publikums roller som konsumenter og privatpersoner.

Denne dreiningen mot intimsfæren (Von der Lippe, 2004:68) har en klar sammenheng med fremveksten av tabloidformatet i dagspressen, og det økte fokuset på sensasjonspregede

fremstillinger og saker presentert i føljetonger. Underholdningsverdien i nyhetssaker er en konsekvens av den uttalte konsumentjournalistikken. Stavanger Aftenblads fremstilling av de aktuelle voldtektssakene er en tydelig eksemplifisering av en slik dreining mot det intime og personlige. Sakene gir seg uttrykk i sterkt sensasjonspregede fremstillinger, og er bare et nummer i rekken av denne typen fremstillinger i avisen. Et annet eksempel på tilsvarende fremstillinger i nettopp Stavanger Aftenblad er en rekke artikler i avisen i løpet av høsten 2010, hvor søkelyset har vært på barnevernet. I en føljetongpreget rekke av artikler om barnevernet, deres brukere og motstandere, fremstilles kamper og entydige fiendebilder i serien som avisen har kalt *Kampen om barna* (Stavanger Aftenblad, 23.11.10). Denne serien, sammen med voldtektssakene i perioden 2008- 2009 og delvis i 2010, bekrefter også det Foucault (1977,1999) og Pløger (2001) sier om den diskursive makten media har som en viktig maktinstans i dagens samfunn. Samtidig bekreftes i disse fremstillingene det Pløger sier om å bruke fiendebilder som en del av denne språklige makten media utøver.

Jeg vil i det neste ta for meg teori om risiko og risikopersepsjon. Denne litteraturen er omfattende i omfang, og er vanligvis anvendt innenfor tematikk som kan knyttes til fagene samfunnssikkerhet og risikostyring. Jeg har valgt å ta med en teoretisk oversikt som kort presenterer noen punkter om risikopersepsjon, altså opplevd risiko. Jeg vil avslutningsvis forsøke å knytte denne teorien til det som presenteres om offentlighet, offentlige rom, makt og hvordan media fremstiller saker i form av sensasjonspreg, frykt og tydelige fiendebilder. Jeg anser denne teorien som viktig for å kunne drøfte funnene i empiridelen på en tilstrekkelig grundig måte opp mot oppgavens problemstilling.

2.6 Risiko

Risk is a situation or an event where something of human value (including humans themselves) is at stake and where the outcome is uncertain (Kasperson et.al, 2003: 56).

Utgangspunktet for denne definisjonen, er at vi som mennesker skiller mellom realitet og mulighet. På den måten skiller vi også mellom begrepene fare og risiko. Fare består av konkrete elementer eller situasjoner som truer oss her og nå. Risiko er en gjenkjennelse av disse faremomentene (Kasperson, Pidgeon og Slovic, 2003). Hva vi som individer anser som risiko er ikke utelukkende knyttet til det samfunnet kollektivt anser som risiko. Det vi som

individer *opplever* som risiko er også avhengig av sosiale, kulturelle og politiske faktorer. Risiko oppstår kun når vi har elementer av usikkerhet knyttet til begrepene fare og mulighet. Samspillet mellom fare og mulighet viser seg å ha betydning også for hvordan media fremstiller viktige nyhetssaker, samt hvordan offentligheten og den offentlige geografi fungerer.

2.6.1 Risikopersepsjon

Risikopersepsjon er et begrep som opprinnelig kommer fra faget kognitiv psykologi, og omhandler menneskets oppfatning og vurdering av risiko (Boyesen, 2003). Det har vist seg å være en sammenheng mellom opplevd risiko og hvordan vi mennesker forholder oss til risiko. Dette vil være styrt av blant annet sosiale og kulturelle faktorer, og i tillegg individuelle egenskaper. Det psykologiske perspektivet på opplevd risiko, legger vesentlig vekt på individuelle vurderinger av risikosituasjoner- og at disse vil variere mellom sosiale grupper og mellom kulturer. I følge Boyesen viser dessuten forskning at opplevd risiko i befolkningen ofte i liten grad samsvarer med eksperters vurdering av risiko (2003).

Undersøkelser gjort i USA viser at hvite amerikanske menn har betydelig lavere risikoopplevelse enn de aller fleste menn av en annen etnisk tilhørighet, og lavere enn alle undersøkte grupper av kvinner (Kahan, et. al, 2005). En tilsvarende undersøkelse gjort i Norge og Ungarn, i tillegg til USA, viser at nordmenn har vesentlig lavere risikoopplevelse enn de fleste amerikanere. Nordmenn har likevel en høyere risikoopplevelse i befolkningen enn ungarere. Risiko oppleves som høy hos nordmenn dersom den blir betegnet som fatal eller ufrivillig (Teigen, Brun og Slovic, 1988). Kulturell tilhørighet kan dermed se ut til å ha innvirkning på vår opplevelse av risiko i samfunnet. Individuelle ulikheter som kjønn, alder og utdanning ser også ut til å ha betydning for hvordan vi opplever risiko. Enslige mennesker ser ut til å ha en lavere personlig opplevelse av risiko enn om man har egen familie og barn å ta hensyn til (Drottz- Sjøberg og Sjøberg, 2003). Personlig opplevelse av risiko synes likevel å være lavere enn den allmenne risikopersepsjonen (Drottz- Sjøberg, 2003). Både den personlige risikopersepsjonen og den av mer allmenn karakter endrer seg gradvis over tid. Det kan dermed oppleves som mindre risikofylt om en har vært eksponert for en risiko over et lengre tidsrom (Boyesen, 2003).

Vår allmenne opplevelse av risiko bestemmes i stor grad av om risikoen kan sies å være frivillig eller ufrivillig. Å frivillig utsette seg for risiko knyttes gjerne til å drive med

ekstremsport, eller å røyke eller drikke alkohol. Om en har stor eller liten kontroll over aktiviteten som er knyttet til risiko, ser også ut til å ha betydning for vår opplevelse av risiko (Drottz- Sjøberg og Sjøberg, 2003). Hvem som rammes av en risiko ser også ut til å spille en stor rolle for den kollektive risikopersepsjonen; som barn, gravide eller unge mennesker generelt. Samfunnets evne til å takle potensielle trusler, gjennom eksempelvis lovgivning og kontroll, har også vesentlig betydning i opplevelsen av samfunnsrisiko (Hovden, 1982).

2.6.2 Risikopersepsjon og media

Medienes rolle i forhold til kriser og risikokommunikasjon, er og har vært gjenstand for mye debatt. Det ligger en konflikt i at mediefremstillinger i mange tilfeller påvirker troverdigheten til de som eier en krise, eller andre myndighetspersoner som er ansvarlige for krise- eller risikohåndtering (Drottz- Sjøberg, 2003). Media er likevel en svært viktig del av vårt moderne kommunikasjonssystem. Undersøkelser viser at mediedekning i de fleste tilfeller ikke overdriver risiko. Dette på tross av en allmenn oppfatning i befolkningen om at media innehar nettopp den rollen (Freudenburg et. al, 1996). Det viser seg snarere at utfyllende og god dekning av risikorelaterte saker i avisene, har motsatt effekt på befolkningen. Samtidig viser litteratur i denne fremstillingen at media er en vesentlig maktinstans i dagens kommunikasjonssamfunn, og at fremstillinger av nyhetssaker ofte er preget av sensasjon og et fokus på frykt og tydelige fiendebilder. Disse fiendebildene knyttes gjerne til bestemte etniske befolkningsgrupper, og spiller på den globale offentlighetens mangfoldige kulturelle sammensetning.

Slik litteraturen om risikopersepsjon viser, opplever vi risiko og fare ulikt knyttet til kultur og kjønn. Teoretisk kan dette forklare hvordan media fremstiller saker i det tabloide formatet, og hvorfor anti- urbane diskurser knyttet til frykt og fiendebilder kan være særlig rammende for kvinner som befolkningsgruppe. Det er i denne sammenheng også relevant å trekke inn offentlighetsbegrepet ved å stille spørsmål med hvordan den offentlige samtale skal foregå, og hvem som deltar i denne debatten. Foucaults maktbegrep som normativt, gjennomgripende og i aller høyeste grad knyttet til det diskursive kan også settes i sammenheng med hvordan media jobber, og hvorfor vi opplever risiko som vi gjør. Makten blir, som Foucault sier, gjennomtrengende i alle våre samfunnsstrukturer og fremstår i stor grad usynlig nærværende og naturlig for oss.

Jeg har i dette teoretiske rammeverket forsøkt å presentere litteratur og teori som belyser oppgavens tverrfaglige og sammensatte innfallsvinkel. Jeg har satt sammen et rammeverk med den hensikt at teorien i stor grad skal ha en gjensidig og overlappende funksjon, uavhengig av faglig tilhørighet. Det teoretiske rammeverket danner bakteppet for den videre diskusjonen av funnene som presenteres i oppgavens empiridel, knyttet opp mot problemstillingen.

3.0 Metode

"The purpose of research is to discover answers to questions through the application of systematic procedures"
(Berg, 1995)

3.1 Metodisk tilnærming

Den metodiske tilnærmingen til forskningen er avhengig av emnet en har valgt for forskningen, valg av problemstilling, tidsavgrensning og omfanget av dokumentet en skal skrive. Til slutt vil valg av metode alltid være gjort ut fra hvordan en på best mulig måte kan belyse oppgavens problemstilling.

Problemstillingen jeg har valgt som utgangspunkt for undersøkelsen er i sin form svært generell, og henviser ikke i seg selv til konkrete tilfeller eller handlinger i det offentlige rom. Jeg vurderte det som hensiktsmessig for gjennomføringen av forskningen å konkretisere problemstillingen i form av en eller flere case. Målet med å bruke case som metodisk tilnærming ble dermed å belyse problemstillingen i form av en klar og aktuell eksemplifisering. Casen omhandler i korte trekk overfallsvoldtekter i og omkring Stavanger sentrum i en periode på to år. Jeg vil senere i denne metodedelen utdype casen jeg har valgt, og hvorfor jeg mener den har relevans for problemstillingen.

3.2 Valg av forskningsstrategi, design og metode

Utforming av problemstilling har lagt grunnlaget for denne undersøkelsens overordnede ramme som en case studie- forskning. I følge Robert K. Yin er en casestudie å regne som en empirisk undersøkelse av ett eller flere fenomener eller hendelser, som skjer i nåtid og finner sted i en daglig og virkelig kontekst (Yin, 2003). Casestudier har lang tradisjon innenfor samfunnsvitenskapelig forskning og har vært brukt i stor utstrekning i sosialantropologiske undersøkelser. I dag brukes også case relaterte undersøkelser innen blant annet sosiologi, statsvitenskap og ledelsesforskning.

Blant dagens sentrale metodeforskere er casestudier et relativt omstridt tema. Diskusjonen går gjerne på hvordan casestudieforskning skal klassifiseres, brukes i praksis og reliabiliteten og generaliserbarheten knyttet til denne type tilnærming til forskning. Jeg har i den metodiske tilnærmingen til denne undersøkelsen valgt å bruke Robert K. Yin og Norman Blaikie

(Yin 2003, Blaikie 2008) som metodiske kilder til utarbeidelse av forskningsdesign og valg av metoder. I følge Yin er ikke casestudier en metode i seg selv, og må derfor ikke forveksles med eksempelvis kvalitative metoder. Den metodiske tilnærmingen som velges innenfor et forskningsprosjekt som er en casestudie kan være kvantitativ eller kvalitativ. I følge Yin er en kombinasjon eller en såkalt triangulering av metoder ikke uvanlig i undersøkelser knyttet til et eller flere case. Blaikie plasserer casestudier under datakilder og innsamling av data. Jeg velger å forholde meg til Yins forståelse av en casestudie, som en overordnet forskningsstrategi for å belyse problemstillingen, og med et eget sett av mulige datainnsamlingsmetoder (2003).

Jeg har likevel valgt å støtte meg til Blaikies forslag til forskningsdesign (2008: 35), fordi det presenterer en ryddig, grundig og oversiktlig plan for hvordan forskningsprosjektet bør planlegges. Jeg vil presisere at jeg har brukt Blaikies forskningsdesign som en mal og som metodisk rammeverk, og det er på ingen måte fulgt slavisk i form eller oppbygging. Et godt forskningsdesign er likevel et viktig utgangspunkt for et grundig forskningsarbeid og signaliserer at arbeidet er godt planlagt og at de metodiske valgene er gjennomtenkte.

Single casestudier har i følge Yin (2003) seks mulige kilder for innsamling av data; dokumenter eller dokumentasjon, arkivarisk dokumentasjon, intervjuer, direkte observasjon, deltakende observasjon og fysisk artefakter eller gjenstander. Jeg har valgt å kombinere dokumentasjon med bruk av intervjuer. Dokumentasjonen jeg har valgt er innsamling av avisartikler. Arbeidet med avisartiklene vil, sammen med funn fra intervjuene, drøftes i diskusjonsdelen. Valg av datainnsamlingsmetoder samsvarer dermed med Yins krav til datainnsamlingskilder i en casestudie- undersøkelse. Når det gjelder faktorer knyttet til reliabilitet og generaliserbarhet i forhold til bruk av case og valg av metoder for datainnsamling, vil jeg komme tilbake til dette mot slutten av metodedelen.

3.2.1 Beskrivelse av case

Siden problemstillingen inneholder aspekter som omfatter både offentlige rom og en kjønnsdimensjon, ble det tidlig i prosessen klart at en meget aktuell case for min oppgave kunne være den såkalte bølgen av overfallsvoldtekter i og omkring Stavanger sentrum i 2008. Dette var saker som satte sitt preg på mediebildet i perioden, og er svært aktuelle saker i tilknytning til problematikken kjønn og offentlighet. I denne sammenheng ble det etter hvert

naturlig å ta inn de mye omtalte taxivoldtektssakene i samme case, da disse i 2008 nærmest overlappet de andre overfallsvoldtektene i avisenes fremstilling av sakene. Særlig er sakene knyttet til voldtekter i taxier svært hyppig omtalt i de lokale og regionale avisene fra siste halvdel av 2008 og i hele 2009.

Drosjer er per definisjon offentlige rom i likhet med byområder. Det er på den måten naturlig å sammenstille overfallsvoldtekter på åpen gate og overfallsvoldtekter i drosjer innenfor en og samme case. Voldtektene har de samlende faktorene at de har skjedd innefor et geografisk relativt lite område, og i et tidsrom på mindre enn to år. Jeg vil i denne delen av oppgaven fokusere på de metodiske faktorene knyttet til casen, som hovedsakelig blir tidsrommet casen befinner seg i, kilder for det empiriske materialet og hvordan datainnsamlingen har foregått. En mer detaljert presentasjon av de ulike sakene casen omfatter presenteres i empiridelen av denne undersøkelsen.

Tidsavgrensningen for casen er fra januar 2008 til desember 2009. Denne avgrensningen er medieskapt, og omfatter tiden fra overfallene skal ha funnet sted, politietterforskningen av sakene, samt en påfølgende debatt skapt av mediene og enkelte sentrale aktører. Til slutt omtales noen av påtalemyndighetenes tiltaler mot antatte gjerningsmenn. Jeg har vurdert det som aktuelt å supplere med innsamlet materiale som omtaler domfellelser og henleggelse i ettertid av den allerede tidsavgrensede perioden for å gi et samlet overblikk over sakene. Det er i all hovedsak medienes mengde av omtaler som definerer casens tidsomfang og også graden av betydning casen har for min oppgave. Helt konkret vil det si at det er medias fremstilling av sakene, mer enn enkeltsakene, som er av betydning for tematikken og problemstillingen i min oppgave. Det er også medias fremstilling som senere i oppgaven vil prege funn gjort i avisartiklene, og dette vil naturlig nok også prege diskusjonen av funnene. Dermed er den medieskapte tidsavgrensningen ikke bare av metodisk viktighet, den sier og så noe om medias betydning for hvorfor voldtektssakene blir særlig viktige i tematikken kjønn og offentlighet.

Alle artiklene jeg har med i kildematerialet er hentet fra Stavanger Aftenblads egen database, og har vært på trykk i avisens papirutgave i løpet av den angitte tidsperioden. Rogalands avis er den eneste avisen i tillegg til Stavanger Aftenblad som i vesentlig grad dekker Stavanger som område. Rogalands Avis ikke har en egen database hvor de lagrer artikler og avisen er heller ikke tilknyttet A-pressens dataarkiv. Derfor har jeg av tidsmessige begrensninger i

tilknytning til undersøkelsen måtte utelate artikler fra Rogalands Avis. Fra Stavanger Aftenblad har jeg samlet omkring 100 større eller mindre artikler som har vært på trykk i den omtalte tidsperioden og omtaler overfallsvoldtektene. Disse publikasjonene inkluderer debattinnlegg og kommentarer.

3.2.2 Metoder for innsamling av data

Som allerede nevnt under punktet om *beskrivelse av case* er dokumenter en viktig del av det empiriske materialet i denne undersøkelsen. Innsamling av avisartikler er dermed den første av metodene jeg har brukt. Disse vil senere i prosjektet legge grunnlaget for en dokumentanalyse som vil inngå i oppgavens diskusjonsdel. Siden jeg i så stor grad har vektlagt medias fremstilling som vesentlig for problematikken, vil en analyse av medias rolle som budskapsformidler være nødvendig i tillegg til en analyse av dokumentene i seg selv. Når det ved senere anledninger blir skrevet om medias rolle i tilknytning til mediebruk og mediefremstillinger, menes nettopp rollen media innehar som viktig formidler av budskap.

Jeg har valgt å ta med alle artikler jeg fikk frem i Stavanger Aftenblad sin egne database. Søkeordene som ble brukt for å få frem de aktuelle artiklene var *voldtekt*, *drosje*, *kriminalitet* og *Stavanger*. Jeg hadde sjekket på forhånd hvilken tidperiode det handlet om, og det bidro til å avgrense søket ytterligere. Søkeordene *voldtekt* og *drosje* ble først brukt hver for seg slik at jeg var sikker på å få med de overfallsvoldtekter som ikke var relatert til drosjenæringen. Under et nytt søk etter omtaler ble disse to søkeordene brukt sammen for å søke spesifikt etter sakene om drosjevoldtekter. Selv om casen omfatter artikler som var på trykk i perioden januar 2008 til desember 2009, har jeg vurdert som vesentlig for kildemateriellet å supplere med artikler som i ettertid omhandler domfellelser og henleggelse. På slutten av 2010 trykkes artikler som i stor grad oppsummerer voldtektssakene, i tillegg til en fremstilling som belyser en nedgang i antallet overfallsvoldtekter. Disse artiklene er av stor relevans for tematikken i undersøkelsen og jeg har av den grunn valgt å inkludere disse i mitt datamateriale.

Den andre metoden for datainnsamling jeg har valgt er intervjuer, nærmere bestemt det metodelitteraturen omtaler som *Aktiv informantintervjuing* (Andersen, 2006). Denne typen intervjuer er en form for dybdeintervjuer av nøkkelinformanter. Nøkkelinformanter regnes for å være ressurssterke informanter og antas å ha god eller meget god oversikt over emnet eller fenomenet det blir forsket på. En nøkkelinformant er ofte en aktør i en sak eller innen et

bestemt område, og er gjerne en fagperson (Ibid, 2006). Mine informanter er alle aktører som på grunnlag av sin yrkesposisjon eller sitt fagfelt var aktuelle å intervju i tilknytning til min undersøkelse. Ingen av informantene er intervjuet som privatpersoner, men utelukkende som aktører. Aktiv informantintervjuing blir gjerne referert til som samtalebaserte intervjuer. Jeg har i stor grad valgt å tolke intervjueteknikken i retningen av en samtale mellom forsker og informant, heller enn en enveisrettet form for kommunikasjon med spørsmål og svar. Aktive eller samtalebaserte intervjuer er et forholdsvis lite belyst tema i metodeforskningen (Andersen, 2006) og også erfarne forskere har til dels vært lite klar over betydningen av den aktive rollen en gjerne inntar som forsker, og samspillet mellom aktørene i en intervjusituasjon. Intervjusituasjonen har til dels hatt en ustrukturert karakter, og samspillet har tatt form ved at jeg selv har deltatt som aktør sammen med informantene. Intervjuene har på den måten i større grad foregått som samtaler enn som intervjusituasjoner. Målet med det aktive og delvis ustrukturerte har vært muligheten for å få frem ting som er mellom linjene i større grad enn ved et formalisert intervju. Jeg har likevel valgt å inkludere noen få spørsmål som strukturerer samtalen, og som har bidratt til muligheten for å styre intervjusituasjonen. Mulige fordeler og ulemper knyttet til metodene jeg har benyttet i innsamling av det empiriske materialet vil jeg komme tilbake til mot slutten av denne metoddelen.

Valg av intervjuer som datainnsamlingsmetode ble gjort ut fra et ønske om å utdype informasjon og funn fra de innsamlede dokumentene, altså avisartiklene fra Stavanger Aftenblad. Intervjuene skulle derfor først og fremst fungere som en videre utdyping av problemfeltet. Den relativt åpne strukturen i gjennomføringen av intervjuene åpnet likevel for ny og uventet informasjon fra informantenes side.

3.2.3 Informanter, utforming av spørsmål og praktisk gjennomføring av intervjuer

Jeg har gjennomført syv samtalebaserte intervjuer, med ulike aktører som på grunn av sin yrkesposisjon eller sitt fagfelt kan knyttes til sakene om overfallsvoldtekter i Stavanger-området fra 2008 til 2009. Alle de syv informantene er intervjuet på grunnlag av sine profesjonelle roller, og er i liten grad spurt om tilleggsinformasjon eller vurderinger som faller utenfor det profesjonelle feltet. Det har vært vesentlig for valg av informanter at de i stor grad kan defineres som aktører ut fra hvordan media har fremstilt sakene, og hvilke diskusjoner som har oppstått i avisen i kjølvannet av voldtektssakene. På forhånd hadde jeg bestemt meg for et antall på fem til åtte intervjuer, og landet til slutt på syv. Jeg har vurdert antallet som

tilstrekkelig i forhold til det resterende empiriske materialet. Intervjuene har gitt meg utfyllende informasjon og synspunkter fra aktører som er sentrale for medienes fremstilling av de sakene jeg har fokusert på. I tillegg har intervjuene bidratt til nyttige perspektiver fra aktører som er vesentlige for problematikken vold mot kvinner i det norske samfunnet. Utvalget av informanter har bestått av tre kvinner og fire menn. Det er en interessant kjønnsmessig fordeling med tanke på problemstillingen i oppgaven. Jeg vil utdype mer om denne kjønnsmessige dimensjonen og hvordan dette har påvirket funnene jeg har gjort i den delen av oppgaven som omhandler empiri. Jeg har brukt et utvalg av fem til åtte spørsmål i de ulike intervjuene. Da informantene representerer ganske ulike organisasjoner, etater eller fagfelt har jeg valgt å bruke til dels ulike intervjuguider til de forskjellige informantene. Dette var jeg bevisst på forhånd og i tillegg bidro det ustrukturerte og samtalebaserte ved intervjusituasjonene til at ikke alle spørsmål ble stilt som planlagt. For å holde en rød tråd gjennom intervjuene, og samtidig ha muligheten for å finne fellestrekk eller vesentlige ulikheter i svarene, har jeg brukt to spørsmål som gjengangere i de syv intervjuene.

De syv jeg har intervjuet er en representant fra Amnesty i Stavanger, en representant fra en organisasjon som arbeider med kjønnsproblematikk og likestilling, to representanter knyttet til arbeid med etterforskning ved Stavanger politistasjon, en representant for Stavanger sentrum AS, en representant for taxinæringen, og en ansatt ved Krisesenteret i Stavanger. Da alle informantene er valgt ut fra sin profesjonelle tilknytning til organisasjoner eller offentlige etater, er alle å regne som aktører i intervjusituasjonen. I den forbindelse har jeg av metodiske hensyn valgt å anonymisere informantene. Innholdet i intervjuene er heller ikke av en slik art at det har vært aktuelt å bruke sitater fra dette kildematerialet. Intervjuene er hovedsakelig foretatt ut fra et ønske om å belyse medias fremstilling av sakene ytterligere, til bruk i en senere diskusjon og analyse. Alle informantene har fått anledning til å lese korrektur på notater fra intervjuene, og har blitt opplyst om anonymisering av navn, samt hvordan materialet skulle brukes.

Informantene er, med unntak av representanten fra Krisesenteret i Stavanger, plukket ut fra tilknytning til avisartiklene jeg har samlet inn som kildemateriale i forbindelse med undersøkelsen. Den ansatte på Krisesenteret ble valgt ut fra en tanke om å sammenligne vold mot kvinner i det offentlige rom med vold mot kvinner i nære relasjoner. Fokuset i tematikken vold i nære relasjoner er dermed i denne sammenheng sett på i tilknytning til koblingen mellom det private og det offentlige.

Gjennomføringen av intervjuene foregikk ved at jeg i første omgang tok kontakt med de jeg ønsket å intervju, via epost. I eposten presenterte jeg meg, forklarte kort hva prosjektet gikk ut på, og at jeg ville satt stor pris på om jeg kan kunne få anledning til et intervju. Jeg fikk positiv tilbakemelding fra alle informantene. Selve intervjuene foregikk på den enkelte informants arbeidssted og tok fra 30 minutter til en time. Jeg valgte å kun notere under intervjuene. Det kan gi visse utfordringer å notere i en intervjusituasjon, da den ikke alltid rekker å notere seg alt som blir sagt. Siden jeg ikke var ute etter sitater i mine intervjuer, men heller var ute etter å belyse et større tema, syns jeg imidlertid at denne formen har fungert godt. Min metodiske begrunnelse for å notere uten båndopptaker har sin bakgrunn i det ustrukturerte og samtalebaserte ved intervjusituasjonen.

3.2.4 Kombinasjon av metoder

Da jeg som metoder for innsamling av data har valgt å kombinere dokumentasjon med intervjuer, vil jeg i dette underpunktet prøve å argumentere for dette metodiske valget.

Å kombinere ulike metoder har til dels ulike betegnelser i metodelitteraturen.

Metodetriangulering eller mixed methods er nok de hyppigst brukte måtene å omtale det å kombinere metoder. Blaikie er skeptisk til å benytte seg av noen form for kombinasjon av metoder, men sier at ved forsiktighet kan kvalitative og kvantitative metoder brukes sekvensielt (2008). Det som går igjen, blant annet hos Blaikie (2008), Bruke R. Johnson og Anthony J. Onwuegbuzie (2004), er denne sekvensielle bruken av kvalitative metoder kombinert med kvantitative metoder. Alle disse tar for seg muligheten for mixed methods som et tredje og eget forskningsparadigme. Johnson og Onwuegbuzie avviser likevel ikke muligheten for en sekvensiell bruk av to kvalitative metoder, og vektlegger at den viktigste grunnen for å kombinere metoder er at styrkene begge metodene representerer skal veie opp for eventuelle svakheter ved en eller begge metodene.

Dette synspunktet samsvarer med hovedargumentet Bodil Ellefsen bruker for metodetriangulering (1998). Ellefsen beskriver ulike former for triangulering, blant annet data-, kilde-, og persontriangulering. Hun vektlegger likevel det hun kaller metodetriangulering, som kan sidestilles med det som i annen metodeforskning kalles mixed methods. Ellefsen utdyper metodetriangulering ytterligere sammenlignet med de andre forskerne jeg har referert til. Hun beskriver det som betegnes som intrametodisk triangulering, som er en kombinasjon av eksempelvis to kvalitative metoder.

Motpolen til intrametodisk triangulering er intermetodisk triangulering. Dette er en kombinasjon av en kvalitativ og en kvantitativ metode. Ellefsen konkluderer i sin artikkel med at en kan bruke metodetriangulering hovedsakelig på to måter. Den ene måten er som et valideringsinstrument, og den andre måten er å utvide perspektivene på det området en forsker på. Ellefsen anbefaler for øvrig den siste varianten. De to metodene jeg har valgt er begge kvalitative metoder. Jeg har i metodelitteraturen fått bekreftet fra flere hold at metodetriangulering eller mixed methods ikke utelukker en mulig kombinasjon mellom rent kvalitative eller rent kvantitative metoder. Målet med å intervju i etterkant av dokumentinnsamlingen, og dermed kombinere de to metodiske tilnærmingene dokumentasjon og intervju, var å utvide perspektivene i tilknytning til den valgte tematikken kjønn og offentlighet.

3.2.5 Fordeler og ulemper ved valg av metoder

Den klare fordelen ved å velge avisartikler som form for dokumentasjon er at de kan gi en god oversikt over en case over en kortere eller lengre tidsperiode. Dessuten kan denne formen for dokumentasjon bidra til å identifisere viktige aktører i en sak eller for bestemte hendelser. En annen fordel avisartikler kan ha for min oppgave, er at de kan bidra med en variert fremstilling av casen; ved at dokumentasjonen består av rene nyhetsartikler, kommentarer og debattinnlegg. Ulempene med avisartikler er generelt at de kan gi en ensidig fremstilling av saker eller fenomener. Metodisk sett er nok den største ulempen i mitt tilfelle, at jeg kun har samlet dokumentasjon fra en enkelt avis. Jeg har likevel vurdert det slik at mengden artikler jeg har samlet som dokumentasjon kan veie opp for mangel på flere kilder. Undersøkelsens diskusjonsdel vil problematisere videre denne bruken av media som dokumentasjon, konkretisert ved avisartikler.

Fordeler knyttet til aktiv informantintervjuing kan være at en får mer informasjon ut av en informant. Både i form av at intervjuet i større grad foregår som en samtale enn et formalisert intervju, og at informasjonen er omfangsrik og spennende. Målet med slike intervjuer kan være å både få tilstrekkelig informasjon og relevant tilleggsinformasjon. Fordelen ved at forskeren inntar en mer aktiv rolle er dessuten at hun i større grad kan styre intervjuet og samtalen i den retning hun ønsker (Andersen, 2006). Andersen vektlegger også i sin artikkel at samtalebaserte intervjuer er viktige i en casestudie- undersøkelse og har stort fokus på det forklarende aspektet. Graden av samspill og styring av samtalen blir også problematisert av

blant annet Ingrid Gulvik (2002), og Margareta Hyden (2000). Det vektlegges av alle tre forfatterne at om en får til et godt samspill og klarer å skape tillit til informanten, er dette fordeler for et samtalebasert intervju. Mulige ulemper ved denne type intervjuer er at graden av kontroll og styring fra forskerens side kan føre til at informanten holder tilbake viktig informasjon forskeren trenger i sin undersøkelse (Andersen, 2006). En annen mulig ulempe ved at begge parter er svært aktive kan være at samtalen sporer av og at en på den måten mister muligheten til viktig og kanskje avgjørende informasjon. Jeg vil i empiridelen av oppgaven utdype hvordan intervjusituasjonen har preget funn eller mangel på funn i min undersøkelse.

3.3 Validitet og reliabilitet

Validitet i forskningssammenheng henviser til gyldighet og målbarhet. I samfunnsvitenskapelig forskning er det ofte vanskelig å fremlegge målbare funn eller resultater. Om forskningen kan regnes som gyldig er derimot avgjørende for forskningsprosjektets troverdighet. Graden av validitet vil være avhengig av om det en kommer frem til i undersøkelsen sier noe om problemstillingen, og at en faktisk har svart på de spørsmålene problemstillingen stiller.

Reliabilitet viser til undersøkelsens pålitelighet. Reliabiliteten kan knyttes til i hvilken grad man kan forvente samme resultat ved gjentatte målinger av samme enhet, eller ved tilsvarende undersøkelser av samme fenomen. En stor grad av validitet er avhengig av tilsvarende høy reliabilitet. Bruk av primære kilder for innsamling av metode sikrer i større grad reliabilitet, og dermed også validitet, enn om en utelukkende benytter seg av sekundære eller tertiære datakilder (Blaikie, 2008). Jeg har i min metodiske tilnærming brukt primære datakilder, i form av dybdeintervjuer, for å utvide perspektivene i det sekundære kildematerialet avisartiklene representerer. Fra et metodisk ståsted vil bruken av primære kilder dermed kunne øke graden av validitet og reliabilitet i mitt forskningsarbeid.

Gyldighet og pålitelighet til et forskningsprosjekt er også avhengig av hvordan en behandler kildematerialet en innhenter. I forhold til informanter en har intervjuet er det viktig at en som forsker har sikret det en kan ut fra et validitets- og reliabilitetshensyn. I mitt tilfelle har jeg tilstrebet å gjøre dette ved å være klar og tydelig overfor informantene jeg har intervjuet om hva prosjektet går ut på, hvor omfattende det kommer til å bli, og hvordan det eventuelt vil bli

publisert. Når det gjelder selve kildematerialet har jeg vært tydelig på at det ikke vil bli brukt sitater fra noen av informantene, og at navn og posisjon vil være fullstendig anonymisert i oppgaven. I tillegg har jeg tilbudt hver informant muligheten til å lese gjennom mine notater fra intervjuet, og eventuelt komme med korreksjoner eller tilleggsopplysninger. Bare en av informantene har benyttet seg av dette tilbudet.

3.4 Objektivitet

Forskerrollen forutsetter objektivitet. ” *En fremstilling er objektiv hvis og bare hvis de oppfatninger og holdninger den skaper hos mottaker ikke ville forandres dersom man tok med flere opplysninger*” (Andersen, Brante og Korsnes, 2004: 222). Den tradisjonelle vitenskapsteorien stiller strenge og rigide krav til objektivitet i forskningen og til forskerrollen. Nils Gilje og Harald Grimen (2007) sier at forskeres særegenheter, som mangel på nøytralitet og upartiskhet, vil bidra til at våre teorier og observasjoner ikke lenger vil være pålitelige. Dermed vil, i følge tradisjonell vitenskapsteori, ikke bare vår objektivitet, men også forskningens reliabilitet være truet om vi ikke inntar en fullstendig nøytral posisjon som forskere.

Feministisk vitenskapsteori har som utgangspunkt at både forskningen og forskeren er sosialt situert (Mortensen et. al., 2008). Vitenskapsteoretikere innenfor den feministiske tradisjonen mener at vitenskap bør bedrives på andre, og bedre, måter enn det vi har sett i den mer tradisjonelle vitenskapsteoretiske retningen. Hva feministisk vitenskapsteori ser på som en bedre og annen vitenskap, kan variere. De tre som gjerne trekkes frem innenfor den feministiske tradisjonen er Helen E. Longino, Sandra Harding og Donna Haraway (Ibid, 2008). Disse tre har blant annet til felles en kritikk av hvordan kjønn har formet vitenskapelig forskning både gjennom historien, og i dag.

Donna Haraway er opptatt av det hun kaller feministisk objektivitet. Haraway forstår en feministisk form for objektivitet som ganske enkelt situert kunnskap (1988). Hun setter situert kunnskap i tilknytning til det å se, og hvem det er som ser. Det handler om å kunne svare for det vi ser og lærer å se, og at vi ser fra vår bestemte og unike posisjon. Motsetningen til denne synsvinkelen er det Haraway kaller ”gudetrikset”; å se fra ingen steder. Haraway mener at å være et sted betyr å ta et standpunkt til verden. En kan ikke være ingen steder eller over alt.

Feministisk objektivitet handler om objektivitet som posisjonert rasjonalitet, og at kunnskapen er lokalisert, delt og motsetningsfylt.

I prosessen jeg har gått gjennom i arbeidet med denne undersøkelsen, har nøytralitet og objektivitet vært avgjørende begreper å ta stilling til. Donna Haraway sier: *All is not to be done from scratch* (1988: 586). Slik jeg forstår Haraways feministiske objektivitet, er at vårt ståsted, våre levde erfaringer og de egenskaper vi har, er utgangspunktet for vår forståelse av verden. Dette betyr at vi kan bruke vårt eget ståsted til å forstå utenforstående hendelser og sette dem inn i en vitenskapelig sammenheng, dersom de blir brukt riktig. Vårt ståsted vil prege våre tolkninger og forståelser, men de må brukes kritisk.

Hendelser som overfallsvoldtekter, både på åpen gate og i drosjebiler, blir i stor grad personlige for hele befolkningen. Vi er enten kvinner selv, eller har døtre, kjærester, søstre, mødre eller venninner som dette potensielt kan ramme. Dette gjør oss alle personlige til slike saker på en eller annen måte. I en tematikk som overordnet skal omhandle offentlighet i sammenheng med kjønn, problematiseres det offentlige ytterligere ved at det personlige griper inn i debatten. Dette får helt klart konsekvenser for hvordan jeg som forsker leser tekstene som skal være mine kilder. Donna Haraway og situerte kunnskaper fremstår for meg som en særlig relevant innfallsvinkel til en problemstilling som omhandler det offentlige, men likevel i så stor grad er personlig betinget. I de usikre grensene mellom det offentlige og det private, skal tanker om objektivitet og nøytralitet hjelpe forskeren til å bevisstgjøre seg sin egen posisjon og hvordan dette preger prosessen.

Proessen med å velge tema, å formulere en problemstilling og til slutt konkretisere tematikken i en case som omhandlet vold mot kvinner, har vært preget av flere perioder av tvil. Jeg har gjennom hele denne tiden vært klar over at tematikken jeg har valgt å skrive om, på mange måter er en personlig utfordring. Konfliktfeltet offentlig og personlig preger også meg; både som kvinne og potensielt offer for voldtekt i offentlige rom, som søster og som mor. Vold og frykt for vold er en risiko svært mange kvinner lever med daglig, og det blir i stor grad både et offentlig og et privat anliggende. Så selv om tvilen har fulgt meg gjennom hele prosessen, har jeg valgt å gjennomføre dette prosjektet fordi jeg har veid den personlige kampen opp mot de situerte kunnskapene i dette tilfellet. Jeg har bevisstgjort meg min posisjon som ung kvinne, bosatt i Stavanger-området, potensielt offer for voldtekt, datter, søster og mor, og har på grunn av og på tross av mine situerte kunnskaper, valgt å skrive om

en tematikk som kunne like gjerne kunne angått meg selv. Slik jeg forstår Haraway og feministisk vitenskapsteori, ser jeg på bevisstgjøringen av min posisjon og mine situerte kunnskaper som en større ressurs for denne oppgaven, enn om jeg ikke hadde tatt stilling til min egen lokalisering, og satt meg selv på utsiden og vært ingen steder over alt.

3.5 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handler om muligheten for at forskningen har en ekstern validitet. Det eksterne henviser til at forskningen kan ha gyldighet og aktualitet utover akkurat det området eller problemet en har undersøkt. I min oppgave blir det et spørsmål om problemstillingen eksemplifisert ved den aktuelle casen, også kan gjelde for andre byer i Norge eller Europa. Blaikie (2008) vektlegger at det er vanskelig å skulle generalisere ut fra case studier, særlig ut fra en single case. Forskere på området er, i følge Blaikie, enige om at det er mer hensiktsmessig å bruke case studier til teoritesting og teoribygging.

Det er likevel ikke utenkelig at funn gjort i Stavanger til en viss grad kan overføres til byer det er naturlig å sammenligne seg med. Dette vil i så fall særlig angå byer som har en lignende bystruktur som Stavanger. Dette vil jeg utdype nærmere i oppgavens empiridel. Det som omhandler risikoopplevelse blant kvinner, den kjønnete dimensjonen i sin helhet, samt hvordan mediene påvirker befolkningen, er også relevant i forhold til mulig generaliserbarhet. Oppgavens metodiske tilnærming setter likevel sine naturlige begrensninger på generaliserbarheten. Ut fra arbeidet med avisartiklene og dybdeintervjuene ser jeg i ettertid at det kunne vært interessant å gjøre en utvidet undersøkelse på dette området. Det ville da kunne være spennende å utført en større spørreundersøkelse blant befolkningen som bor i og i nærheten av Stavanger sentrum. Denne tilnærmingen ville helt klart også gitt en større grad av målbarhet og også generaliserbarhet. For denne oppgavens omfang, mener jeg likevel at jeg har valgt en forskningsstrategi og metodisk tilnærming som tilstrekkelig vil kunne besvare den valgte problemstilling.

4.0 Empiri

”Research without theory is blind, and theory without research is empty”
(Bourdieu and Wacquant 1992)

4.1 Innledning

I denne delen presenteres funnene fra avisartiklene, sammen med supplerende funn fra intervjuene med mine syv nøkkelinformanter. Som jeg presiserer i delen om metode, er dokumentene jeg har samlet inn, i form av avisartikler, det mest omfattende kildematerialet i denne oppgaven. Intervjuene har hatt som utgangspunkt å utdype funn gjort i avisartiklene. En del funn i intervjumaterialet har likevel vist seg svært nyttige i arbeidet med å utarbeide denne presentasjonen av empiri, samt bidratt konstruktivt til den påfølgende diskusjonen av det empiriske materialet knyttet opp mot problemstilling.

4.1.2 Bakgrunn for presentasjon av funn

Jeg vil i denne delen av oppgaven presentere de funn fra avisartikler og intervjuer som jeg anser som mest vesentlige for å besvare den valgte problemstillingen. I arbeidet med avisartiklene fra den tidligere avgrensede tidsperioden, fant jeg en enormt stor mengde funn som generelt passet tematikken jeg arbeider med. Av hensyn til undersøkelsens omfang har jeg valgt å dele funnene inn i fire kategorier. Disse kategoriene vil jeg presentere litt senere i denne delen. De fire kategoriene er konstruert ut fra hvordan jeg på en best mulig måte kan besvare spørsmålene som er stilt i oppgavens problemstilling. Kategoriene vil i stor grad overlappe hverandre i innhold og relevans. Dette ser jeg på som positivt for presentasjonen av det empiriske materialet, og den videre diskusjonsdelen.

I det følgende gis en presentasjon av de ulike voldtektssakene casen omfatter. Dette inkluderer sakene som omtales som overfallsvoldtekter og sakene som omtales i avisene som taxi- eller drosjevoldtekter. Alle funn i avisartiklene er gjort ut fra medias fremstilling i tilknytning til disse sakene. Jeg har samlet alle sakene i en enkelt case av to grunner. Den ene er at alle de anmeldte forholdene skal ha funnet sted i offentlige rom; i byen eller bynære områder, samt i drosjebiler. Som nevnt er drosjer, som byområder, per definisjon offentlige rom. Jeg vil først presentere overfallsvoldtektene som skal ha funnet sted på åpen gate. Deretter vil jeg gi en oversikt over de såkalte taxivoldtektene. Der informasjon om dette er

tilgjengelig vil jeg si noe om domfellelser i sakene, og eventuelle henleggelse grunnet manglende gjerningsmann eller henleggelse etter bevisets stilling. Alle de antatte gjerningsmennene i de såkalte taxisakene, er tilknyttet Stavanger Taxi. Resten av oppgavens empiridel vil gå med til å presentere de konkrete funn gjort i avisartikler og intervjuer, ut fra den kategoriske inndelingen jeg har nevnt innledningsvis.

4.2 Presentasjon av voldtektssakene som inngår i oppgavens case

4.2.1 Overfallsvoldtekter på åpen gate

De første sakene som blir omtalt av media er i hovedsak fire anmeldte overfallsvoldtekter eller forsøk på voldtekt, som skal ha funnet sted innenfor en periode på mindre enn fire måneder. Den første av disse voldtektene skal ha skjedd allerede natt til lørdag 8. desember 2007, men blir ikke omtalt i avisene før ut på nyåret. Omtalen av de to første voldtektene får særlig mye omtale i pressen etter en rystende og grov voldtekt på Storhaug den 16.februar 2008, der en kvinne skal ha blitt overfalt og voldtatt av to eller flere menn. Følgende beskrives de fire overfallsvoldtektene slik de første gang samlet ble omtalt i Stavanger Aftenblad.

” Her har voldtektene skjedd:

NATT TIL LØRDAG 8. DESEMBER: En kvinne i begynnelsen av 20- årene blir overfalt bakfra på Sigbjørn Obstfelders plass på vei hjem.

Denne kvinnen klarer å gjøre anskrik, og gjerningsmannen forsvinner.

NATT TIL SØNDAG 6. JANUAR: En 19 år gammel kvinne overfallsvoldtatt natt til søndag i krysset Bådegata/ Nedre Holmegate mellom klokken 01.15 og 01.20.

NATT TIL LØRDAG 16. FEBRUAR: En 35 år gammel kvinne overfalt og voldtatt av flere menn i Midtre Dalgate. Voldtekten meldt til politiet klokken 02.45.

NATT TIL SØNDAG 23.MARS: En 19 år gammel jente overfalt og voldtatt i parken ved St. Johannes kirke.

(Stavanger Aftenblad, 26. mars 2008)

Omtalen av disse sakene avtar utover våren og sommeren 2008, etter at debatten omkring hvorvidt Stavanger er en trygg by, og de største reaksjonene til at kvinner advares mot å gå

hjem alene, har lagt seg noe. Mellom den 26. mars 2008 og den 5. august 2008 er det få omtaler av disse overfallsvoldtektene. Den 20. oktober 2008 skriver avisen om nok en overfallsvoldtekt i Stavanger, under overskriften ”Ny voldtekt i Stavanger: - Voldtektsoffer traff gjerningsmannen i taxikøen” (*Stavanger Aftenblad*, 20. oktober 2008). Til sammen ble det anmeldt 17 overfallsvoldtekter til politiet i Stavanger i løpet av 2008 og 2009. I dette tallet er også de seks såkalte taxivoldtektene inkludert.

Jeg har i casen avgrenset antallet til å gjelde de fire voldtektene som ble anmeldt fram til den 23. mars 2008, samt alle de såkalte taxivoldtektene som direkte omtales i media, der sjåførene er tilsluttet den samme taxisentralen. Denne avgrensningen av overfallsvoldtekter på åpen gate har jeg foretatt fordi de fire som hovedsakelig omtales, skjedde innenfor et svært kort tidsrom. Disse omtales av den grunn ofte som den såkalte ”bølgen” av overfallsvoldtekter. Alle avgrensninger som er gjort med hensyn til voldtektssaker i denne undersøkelsen er gjort utelukkende i tilknytning til tidsperioden som definerer casen. Det særegne ved casen i tilknytning til undersøkelsen, er den svært omfattende medieomtalen sakene har hatt innenfor det gitte tidsrommet. I tillegg er debatten som har fulgt i kjølvannet av sakene, samt medias fremstilling, svært interessant i forhold til tematikken kjønn og offentlighet.

4.2.2 Overfallsvoldtekter i taxi

Første gang voldtekt i taxi blir omtalt i den avgrensede tidsperioden, er den 24. januar 2009. Avisartikkelen er skrevet i forbindelse med at en taxisjåfør tilknyttet Sola taxi er dømt for å ha voldtatt en ung kvinne som tok taxi hjem fra et utested i Tananger. Saken er ikke direkte tilknyttet casen, da selve voldtekten skal ha funnet sted allerede i 2007. I tillegg er sjåføren tilknyttet Sola taxi, og ikke Stavanger taxi. Det som likevel gjør saken interessant i tilknytning til undersøkelsen, er at den i forhold til medias fremstilling av de sakene som kommer etter dette danner en slags opptakt til det massive og enorme omfanget av omtaler av taxivoldtekter og andre overfallsvoldtekter i resten av 2009.

Den 26. mai 2009 omtales for første gang en av taxivoldtektene i casen. Tre dager etter kommer det frem i *Stavanger Aftenblad* at politiet ikke bare etterforsker denne voldtekten, men til sammen fem voldtekter der antatte gjerningsmenn er taxisjåfører og tilsluttet Stavanger Taxi AS. Den 4. oktober 2009 blir nok en taxisjåfør i Stavanger anmeldt for voldtekt, og det etterforskes nå seks saker om voldtekt hos politiet i Stavanger. Så sent som

den 14. september 2010 omtales alle de såkalte taxivoldtektene over et to-siders oppslag i Stavanger Aftenblad, i forbindelse med at en fjerde taxisjåfør er dømt for overgrep. I de seks omtalte sakene, foreligger domfellelser i tre av sakene. Alle seks sakene regnes likevel som oppklarte. To av sakene er henlagt på grunn av ukjent gjerningsmann eller etter bevisets stilling. I den siste saken ble gjerningsmannen frikjent.

4.2.3 Oversikt over taxivoldtekter som inngår i case

Den 7.september 2008: Taxisjåfør (35) var siktet for voldtekt mot kvinne (32) under en tur fra Hundvåg til Sola. Saken ble før jul 2009 endelig henlagt av riksadvokaten etter bevisets stilling. Kvinnen fikk senere voldsoffererstatning.

Den 8.februar 2009: Taxisjåfør (23) var siktet for voldtekt av kvinne (31) under tur fra Stokka til Åsen. Sjåføren ble 9. februar 2010 dømt til tre måneders fengsel i Stavanger tingrett for seksuell handling uten samtykke. Dommen er anket til Gulating lagmannsrett.

Den 15. februar 2009: Kvinne (30) mener hun ble utsatt for voldtektsforsøk av en taxisjåfør som skulle kjøre henne fra sentrum til Storhaug. Henlagt av politiet med ukjent gjerningsmann.

Den 21.mars 2009: Taxisjåfør (42) ble 30. april 2010 dømt til fengsel i 2,5 år i Stavanger tingrett for et brutalt voldtektsforsøk av en kvinnelig passasjer (21) ved Hålandsvannet. Kvinnen gikk inn i taxien i Stavanger sentrum. Hun skal ha slåss seg ut av bilen. Taxisjåføren har anket til lagmannsretten.

Den 24. mai 2009: Taxisjåfør (33) er tiltalt for voldtekt av kvinne (21) under en tur fra Stavanger sentrum til Storhaug. Sjåføren ble i september dømt til 2,5 års fengsel.

Den 4. oktober 2009: kvinne (26) anmeldte taxisjåfør for voldtekt etter en tur fra Stavanger sentrum til Sunde. Taxisjåføren (26) som også er drosjeeier, er siktet for seksuell handling uten samtykke. Mannen ble ilagt forelegg på 15.000 kroner av politiet som han nektet å godta. Han ble frikjent 15. april 2010 i Stavanger tingrett. Påtalemyndighetene anket ikke, og saken er derfor rettskraftig avgjort.

(Kilde: Stavanger Aftenblad 14.09.10)

Da ingen av ankesakene såfremt jeg har kunne kartlegge, foreløpig er behandlet i lagmannsretten vil endelig dom i enkelte av disse sakene være umulig å få med i denne undersøkelsen. I forhold til tema og problemstilling er det ikke avgjørende hvorvidt det foreligger rettskraftig dom i sakene. Jeg ser det likevel som relevant å inkludere en oversikt

over de enkelte sakene casen jeg har valgt omfatter, da det vil gi lesere av undersøkelsen en oversiktlig fremstilling av sakene som er inkludert i casen. Oversikten over de ti sakene som er inkludert i casen gir samtidig et klart bilde på hyppigheten i overfallene over en relativt kort tidsperiode.

4.3 Funn fra dokumenter og intervjuer

Jeg vil under dette punktet presentere de funn jeg har gjort i arbeidet med kildematerialet. Materialet fra Stavanger Aftenblad i perioden januar 2008- desember 2009 omfatter til sammen 105 trykte omtaler som på en eller annen måte befatter seg med overfallsvoldtekter. Disse inkluderer nyhetsartikler, debattinnlegg og kommentarer. Jeg har i denne sammenheng valgt å definere ledere på trykk i avisen som debattinnlegg. I tillegg er kildematerialet fra Stavanger Aftenblad utdypet ved samtalebaserte intervjuer med syv nøkkelinformanter, samt noen få artikler trykket i ettertid som omtaler domfellelser og henleggelse i ulike saker. Funnene plasseres i kategorien hvor de har størst relevans i tilknytning til problemstilling.

Den 1. november 2010 står følgende som hovedoppslag på forsiden av Stavanger Aftenblad: ”*Overfallsvoldtekter redusert fra 20 til 0*”. Oppslaget etterfølges av to hele sider inni avisen, på s. 6 og 7 i avisens nyhetsdel. Innholdet og fremstillingen i dette oppslaget ser jeg på som så relevant for både den empiriske delen og den påfølgende diskusjonsdelen, at jeg har valgt å inkludere den i kildematerialet. Jeg vil komme tilbake til det empiriske materialet i denne artikkelen under punktene om *debatt og deltakelse*, *Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*, og *Globalisering*.

4.3.1 Kategorisering av funn

De to hovedbegrepene i problemstillingen *Hvorfor kan det hevdes at offentlige rom er kjønnnet, og hvordan påvirker kjønn tilgang til og bruk av offentlige rom?* er kjønn og offentlige rom. Et offentlig rom har jeg tidligere definert som *juridisk sett et fysisk territorium som alle mennesker har adgang til*. Slik undersøkelsens teoretiske rammeverk viser, knyttes betydningen av det offentlige rom sammen med et offentlighetsbegrep. Dette offentlighetsbegrepet knyttes til deltakelse, debatt og sivilitet. Offentligheten presenteres på mange måter som et ideal. Den juridiske definisjonen av et offentlig rom kan slik også ses som et normativt ideal, og en visjon som står i kontrast til den reelle definisjonen av offentlige

rom. Den reelle betydningen av offentlige rom samsvarer i større grad med det Richard Sennett sier om byer som steder preget av møter mellom fremmede. Slike møter vil også sette premisser for bruken av byrom og dermed andre offentlige rom, og i neste omgang hvem som har større eller mindre mulighet for tilgang til offentlige rom. Medier har som den 4. statsmakt definisjonsmakt over begreper som offentlighet og offentlige rom. En kan si at den reelle definisjonen av et offentlig rom ikke er statisk, slik den juridiske definisjonen antyder. Den er heller flytende og åpen for redefinisjoner.

Selve funnene i kildematerialet åpner også for en flertydig bruk av begrepene offentlige rom og offentlighet. Derfor har jeg delt inn funnene i fire ulike kategorier, som alle på sin måte kan knyttes til begrepene kjønn, og offentlighet. Kategoriene er som følger.

- A) Debatt og deltakelse
- B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner
- C) Globalisering
- D) Byliv og bystruktur

De viktigste funnene fra både avisartikler og intervjuer presenteres under det punkt hvor de har størst relevans, ved å starte ved punkt A og slutte presentasjonen med punkt D. Som forklart i metoddelen spurte jeg to like spørsmål til alle de syv informantene, for å holde en rød tråd gjennom hele intervjuprosessen. Samtidig ønsket jeg å ha muligheten for å finne klare fellestrekk eller vesentlige ulikheter i svarene jeg fikk. I bearbeidelse av funn, har jeg brukt disse to spørsmålene til å aktivt plassere svarene i sammenheng med funnene fra avisartiklene. Jeg har derfor plassert svar på de to spørsmålene under hver sin av de fire kategoriene funnene er delt inn i. De to spørsmålene som ble stilt alle de syv informantene er:

- 1) Hvor stor rolle spiller kultur i sakene om overfallsvoldtekter?
- 2) Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?

Svar knyttet til spørsmål 1, er plassert under kategori *C) Globalisering*. Svar knyttet til spørsmål 2, er plassert under kategori *B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*. Jeg vil i diskusjonsdelen drøfte nærmere de valg jeg har gjort i forhold til innsamling av data, og mulige konsekvenser av disse valgene.

4.3.2 A) Debatt og deltakelse

”Det er en avsporing av debatten når vi gjør et problem ut av at politiet anbefaler oss å være forsiktige...” (Anne Kroken, advokat, Stavanger Aftenblad 12.06.09)

Generelle funn i avisartiklene fra Stavanger Aftenblad viser at nyhetsartikler i stor grad er skrevet av menn. Nærmere 50 av de publiserte avisartiklene er skrevet av mannlige journalister, i motsetning til mindre enn 20 som er skrevet av kvinner. I alt 11 debattinnlegg er skrevet av menn, dette er inkludert avisens ledere skrevet av menn. I motsetning er kun fem debattinnlegg i tilsvarende periode skrevet av kvinner. Når det gjelder publiserte kommentarer er det en liten overvekt av kvinnelige innsendere. Det som skiller mannlige innsendere av debattinnlegg og kommentarer fra de kvinnelige innsenderne, er at de mannlige innsenderne utelukkende representerer et yrke eller verv; som polititjenestemann eller politiker. De kvinnelige innsenderne er hovedsakelig debattanter i kraft av å være kvinner og potensielle voldtektsofre. Kun *en* av de kvinnelige innsenderne har uttalt seg på vegne av sitt yrke, som er advokat.

Samtidig er det verdt å merke seg at menn som privatpersoner ut fra den innsamlede dokumentasjone ikke viser tegn til deltakelse i debatten omkring voldtektssakene i casen. Som allerede nevnt, kommer menns deltakelse i debatten utelukkende til uttrykk gjennom menns offentlige verv eller yrkesposisjoner. De tre kvinnene jeg har intervjuet uttrykker betydningen av menns generelle deltakelse i debatter som angår vold mot kvinner. Det som alle tre sier ut fra sine konkrete kompetansefelt, er at menns deltakelse i slike debatter har stor betydning for holdninger til kvinner og vold. De sier også at arbeidet for å bekjempe voldsproblematikken er avhengig av menns deltakelse, og at de savner et slikt engasjement fra menn. Mine kvinnelige informanter uttrykker denne bekymringen som aktører i intervjusammenhengen, ikke som aktører i den offentlige debatten.

Et annet interessant funn som går igjen i store deler av mediedebatten i tidsperioden jeg har fokusert på, er hvem avisen har henvendt seg til for uttalelser i forbindelse med voldtektssakene. Dette gjelder blant annet kvinners sikkerhet, tiltak for å bekjempe voldtektssaker, kulturelle forklaringer og andre aktuelle uttalelser fra eksempelvis fagpersoner. Følgende mannlige representanter har uttalt seg i sakene om overfallsvoldtekter som inngår i min case. Her er bare nevnt verv, posisjon eller yrkestittel. Ingen er nødvendigvis nevnt i den kronologiske rekkefølgen de har uttalt seg om sakene.

- Poltietterforsker
- Politietterforsker med spesialkompetanse på etterforskning av seksuelle overgrep
- Psykolog og voldsforsker
- Levekårssjef
- Forsvarsadvokat
- Representant for muslimsk fellesråd
- Leder i Innvandrerrådet
- Samferdselssjef
- Styreleder for taxinæringen
- Politiadvokat
- Religionsforsker med islam som spesialfelt
- Politiker fra Høyre
- Stortingspolitiker
- Bistandsadvokat

Tilsvarende er kun de følgende kvinnene bedt om å uttale seg, slik det fremkommer i mitt empiriske materiale.

- Leder for Dixie Ressurssenter
- Kvinnebevegelsen, ved kvinnegruppa Ottar
- Bistandsadvokat
- Representant for Stavanger Innvandrerråd

4.3.3 B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner

” Det er lov å bruke sunn fornuft. Jeg tror mange kvinner passer bedre på nå.”

(Odd Rune Torstrup, forsvarsadvokat, Stavanger Aftenblad 01.11.10)

Den helt klart største delen av funn i avisartiklene kommer inn under punktet som omhandler *disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*. Inn under dette punktet har jeg også valgt å plassere funn som kan knyttes til frykt og risiko. Frykt brukes her om tilfeller der media spiller på frykt i tilknytning til kvinners handlingsrom, mens risiko hovedsakelig brukes om

kvinner opplevde risiko. Derfor har jeg plassert relevante svar på spørsmål 2 som jeg stilte mine informanter, inn under dette punktet. Spørsmålet var utformet som følgende.

2) Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?

Funn som er knyttet til frykt og opplevelse av risiko er særlig relevant når det gjelder disiplinering av kvinner i offentlige rom. Først presenteres funn som hovedsakelig kan plasseres som eksempler på disiplinering av kvinner. Deretter presenteres funn som kan knyttes til ansvarliggjøring av kvinner eller forsøk på dette, i forhold til risiko for å bli overfallsvoldtatt.

Det som i stor grad preger kildematerialet knyttet til disiplinering av kvinner i offentlige rom, er råd og advarsler, særlig fra politiet, om hva kvinner bør gjøre for å "unngå" å bli voldtatt. Rådene fremstilles som velmenende råd fra politiet til byens kvinner, og da særlig yngre kvinner. Følgende råd og advarsler er de som har vært hyppigst gjentatt i media, fått mest omtale og er de som har skapt mest debatt. Det at disse såkalte velmenende rådene fra politiet har skapt en viss debatt, kunne også ha plassert dem under punktet om debatt og deltakelse i denne empiridelen. Da flere av funnene kunne vært plassert inn under flere av kategoriene, har jeg for å holde en viss struktur på presentasjonen av kildematerialet, likevel valgt å plassere funnene under kun ett punkt. Jeg vil i diskusjonsdelen av oppgaven drøfte betydningen av funnene, og eventuelle ulike utfall av den kategoriseringen jeg har foretatt med hensyn til funn.

Råd og advarsler til kvinner slik de er fremstilt i media handler generelt om å ta forholdsregler før en går ut i byen på kvelds- eller nattestid. De omfatter også forholdsregler knyttet til hvordan kvinner bør komme seg hjem fra byen på nattestid, og aller helst i helgene. Allerede i mars 2008 frarådes kvinner som har vært på byen å gå hjem alene. Dette var det politistasjonssjef Henry Ove Berg som advarte mot. Politistasjonssjefen rådet samtidig kvinner om å ta taxi hjem fra byen på kveldstid eller om natten. Like etter det blir kjent at politiet etterforsket flere såkalte taxivoldtekter, blir kvinner som skal hjem fra byen gitt følgende råd fra politiet: *"Pass på hverandre, ikke drikk for mye, sett deg i baksetet i taxibilen og forsikre deg om at taksameteret blir slått på..."* (Stavanger Aftenblad, 29.05.09). Som argument for denne typen råd har politiet brukt "Så lenge politiet har grunn til å tro flere

voldtektsmenn kjører taxi, må vi gi følgende råd til kvinner...”, eller argumenter for at kvinner i større grad må ta ansvar for egen sikkerhet.

Begge mine informanter i politiet vektelgget at kvinner må ta ansvar for sin egen sikkerhet når de er ute om kveldene, eller de skal hjem fra byen på nattestid. Som det har blitt sagt i avisene, fastholder mine informanter også at politiet har sett seg nødt til å gå ut med slike advarsler til kvinner. Særlig har dette vært viktig i perioder hvor politiet har ansett byrom og drosjer som særlig utrygge steder for kvinner å oppholde seg alene. Informantene sier samtidig at politiet ikke har hatt i tankene at slike typer advarsler kan virke innskrenkende på kvinners handlingsrom. Det vektlegges fra politiet at alle må tenke på sin egen sikkerhet i ulike situasjoner, også kvinner. Dette lå, i følge politiet i Stavanger, bak uttalelsen til politiadvokat Jørgen Berner Torstensen 29.05.09: ”*Politiet kan ikke lenger si at det er trygt å ta taxi hjem fra byen, selv om de aller fleste sjåførene er skikkelige folk...*”. Dette medieoppslaget kom etter at det ble kjent at politiet etterforsket fem såkalte taxivoldtektssaker. Utsagnet skapte stor debatt i avisen. Taxinæringen raste over stor nedgang i taxiturer, muslimske menn følte seg stigmatisert og krenket, og det utløste debattinnlegg fra kvinner som følte seg utrygge og sinte over at det ikke lenger var trygt å ta taxi.

Min informant i politiet som har jobbet med overfallsvoldtektene, sier at politiet er ganske sikre på at den store nedgangen i antall overfallsvoldtekter skyldes en kombinasjon av god etterforskning, forebyggende arbeid i forhold til enkelte miljøer i byen, *samt* endret atferd hos kvinner. Mine tre kvinnelige informanter sier at voldtektssakene har påvirket deres egen atferd når de skal ut på kveldstid, og at de uten å ønske det tar flere forholdsregler. Stavanger Aftenblads to siders oppslag den 1. november 2010 bekrefter at kvinner i stor grad tenker som mine kvinnelige informanter og har endret sin atferd når de skal til byen på kveldstid. Flere kvinner avisen har snakket med sier at på tross av at byen er blitt tryggere, sørger de alltid for å ta forholdsregler når de er på byen og når de skal hjem fra byen på kvelds- og nattestid.

De tiltakene som blir nevnt av kvinner Stavanger Aftenblad har snakket med ett år etter siste anmeldte overfallsvoldtekt, selv med forsikringer om at det er satt inn tiltak både fra blant annet politiet og kommunen, samsvarer i stor grad med de råd og advarsler kvinner tidligere har fått av politiet gjennom media. Kvinnene Stavanger Aftenblad snakket med den 1. november 2010 forteller at de aldri går ut alene etter at det er blitt mørkt, de tar aldri taxi alene, de ringer eller tekster venner fra telefonen om de ikke føler seg trygge, og de avtaler å

bli hentet av noen. I tillegg setter de seg bak i drosjer, noterer nummeret på bilen og betaler turen med kort. Stavanger Aftenblad skriver på avisens forside den 1. november 2010: *Kvinnens forholdsregler og innsatsen fra politiet og innvandtermiljøene har gjort Stavanger tryggere siden bølgen av voldtekter i fjor høst* (Stavanger Aftenblad, 01.11.10). Advokat Odd Rune Torstrup, som har vært forsvarer for flere av mennene som skal ha stått bak de omtalte voldtektene uttaler i Stavanger Aftenblad samme dag: *"Prinsipielt skal hvem som helst gå hvor som helst, når de vil, kledd i hva de vil og i hvilken tilstand de vil. Men det er i en ideell verden. Det er lov å bruke sunn fornuft. Jeg tror mange kvinner passer bedre på nå"* (Stavanger Aftenblad, 01.11.10).

Som nevnt, har jeg valgt å knytte spørsmål om hvorvidt media spiller på frykt inn under punktet om disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner. Mine funn viser at dette spørsmålet i særlig grad kan knyttes til disiplinering av kvinner i offentlige rom. Alle de syv jeg har intervjuet har svart at de helt klart opplever at media spiller på frykt i slike saker som overfallsvoldtekter. Kvinnene jeg har intervjuet sier at selv om de er klar over at media spiller på frykt, og i stor grad opplever det slik, har mediefremstillingen i disse sakene også bidratt til å prege deres egen atferd. Dette bekreftes av kvinnene Stavanger Aftenblad selv har snakket med i etterkant av voldtektssakene. De uttrykker frykt for å bli overfalt og økt risikoopplevelse selv om de er klar over at det er blitt tryggere: *Vi er jo oppfordret til å være påpasselige...*, sier den ene kvinnen avisen har snakket med (Stavanger Aftenblad, 01.11.10).

Bare en av mine informanter mener at medieoppmerksomheten, på tross av at den spiller på frykt, har vært utelukkende av positiv karakter for sakene. Mine mannlige informanter gir ikke uttrykk for at de opplever frykt knyttet til å oppholde seg i offentlige rom etter mørkets frembrudd. Dette betyr ikke nødvendigvis at de ikke opplever frykt eller risiko knyttet til offentlige rom. Opplevelse av frykt eller økt risikoopplevelse kan også knyttes til aktørens situerthet når det gjelder disse sakene. Alle mine informanter er å regne som aktører i intervjusituasjonen. Ut fra hvordan samtalen har foregått er det likevel mulig å tenke seg at de kvinnelige informantene, ut fra sine uttrykte bekymringer knyttet til offentlige rom, har en tilsvarende situerthet som kvinne som jeg har beskriver i delen om metode. De kvinnelige informantene viser til en lignende situerthet som den jeg som forsker opplever i møte med fremstillingen av disse voldtektssakene. Det at de mannlige informantene ikke uttrykker noen form for frykt kan bety at deres situerthet, i tilknytning til disse konkrete sakene, tar form som profesjonelle aktører i større grad enn som menn som opplever frykt for offentlige rom.

De funn som omhandler ansvarliggjøring av kvinner samsvarer i stor grad med de funn som bekrefter og synliggjør disiplinering av kvinner. Noen av funnene som viser en form for ansvarliggjøring skiller seg likevel noe fra andre funn, ved at de i større grad henspiller på å fordele skyld. Flere uttalelser i Stavanger Aftenblad, enten fra avisen selv, eller fra politiet, advokater og andre aktører viser at kvinner stilles helt eller delvis til ansvar for voldtekter. Typiske eksempler på forsøk på ansvarliggjøring i mitt kildemateriell fra den angitte tidsperioden er som følger.

Det å stille spørsmål ved en kvinnes troverdighet i en voldtektssak ved å si at hun hadde drukket alkohol, kledd seg i for kort skjørt, vist for mye hud, eller oppført seg flørtende, er de aller vanligste måtene å stille kvinner til ansvar på, slik det fremkommer i mitt materiale. Anne Kroken skriver i et innlegg: *"Når politiadvokat Våland oppfordrer byens jenter og kvinner til å ikke drikke for mye og å ta drosje flere sammen, gir hun et velment og klokt råd....Hun legger slett ikke ansvaret på kvinnen, hun bedriver realitetsorientering..."* (Stavanger Aftenblad, 12.06.09). Et annet typisk eksempel er når journalisten påpeker i en artikkel at kvinnen hadde drukket alkohol, og dessuten satte hun seg inn i passasjeretet foran i drosjebilen. Slike momenter blir påpekt og gjentatt flere ganger i kildematerialet. Det blir også nevnt at kvinner som blir voldtatt i taxier, ikke har bestilt turen på forhånd, men hoppet inn i bilen på gaten.

I noen tilfeller blir det brukt kulturelle forskjeller til både ansvarliggjøring og disiplinering av kvinner i offentlige rom. Det som går igjen her er såkalte ekspertuttalelser om at kodene er annerledes i den norske kulturen enn de er i mange muslimske land. Av den grunn tolker muslimske menn norske kvinners atferd feil. Dette er utsagn som forsøker å forklare muslimske menns atferd, og samtidig stiller spørsmål ved norske kvinners kultur og væremåte. Muslimske taxisjåfører og andre muslimske menn som blir intervjuet av avisen, påpeker hvor lettkledd norske jenter og kvinner er, at de går uten følge, og at deres atferd er svært flørtende. Jeg vil i diskusjonsdel drøfte betydningen av disse funnene, og sette dem opp mot problemstillingen og det teoretiske fundamentet i undersøkelsen

4.3.4 C) Globalisering

"No må me jobba med haldningane våre. Me må ikkje øydelegga for dei ærlege taxisjåførane ved å be om kvinnelege sjåførar."

(Fereshte Parsian, Stavanger Innvandrerråd, Stavanger Aftenblad 03.09.09)

Kategorien *Globalisering* inkluderer de funn som omhandler kultur og fremmedfrykt. Funn inn under dette punktet vil også omhandle kvinnesyn, religion og manglende integrering. Svar på spørsmål jeg stilte mine intervjuobjekter som omhandlet kultur vil også flettes inn sammen med andre funn omkring kultur. Spørsmålet lød som følger.

1) Hvor stor rolle spiller kultur i sakene om overfallsvoldtekter?

Jeg har valgt å kalle kategorien for *Globalisering*, da jeg ikke ønsker å ha fokus på etniske konflikter i denne oppgaven. Jeg vil likevel problematisere at mediedebatten og konsekvensene av overfalls- og taxivoldtekter i det offentlige rom har en flerkulturell dimensjon. Det blir i diskusjonsdelen drøftet hvordan globalisering har endret byers kulturelle sammensetning, og dermed pålagt de politiske myndighetene nye utfordringer.

Fra den første overfallsvoldtekten i casen blir det nevnt trekk ved antatt gjerningsmann som sier noe om at han er av utenlansk opprinnelse. Fysiske trekk ved gjerningsmenn; slik som hudfarge og hårfarge går igjen i medias omtaler av voldtektsmennene, samt at de skal ha snakket dårlig norsk. Det er likevel ikke før den 29. mai 2009, da Stavanger Aftenbladet skriver at politiet etterforsker hele fem såkalte taxivoldtekter, at det virkelig blir satt fokus på gjerningsmennenes etniske opprinnelse. Da skriver avisen for første gang: ”*UTLENDINGER: Fellestrekket er at alle gjerningsmennene blir oppgitt å være av utenlandsk opprinnelse*” (Stavanger Aftenblad, 29.05.09). Etter dette er avisens fremstillinger, og den påfølgende debatten i stor grad preget av det såkalte kulturelle aspektet ved overfallsvoldtektene.

Debatten omkring voldtektene og gjerningsmennene skifter i dette tidsrommet fokus fra å gjelde kvinners sikkerhet og frykt for byen, til i stor grad å omhandle menn av utenlansk opprinnelse, og frykten for islam som religion og den muslimske praksis. Blant annet henter Stavanger Aftenblad uttalelser fra en politietterforsker som har spesialisert seg på seksuelle overgrep innenfor muslimske miljøer, i tillegg til uttalelser fra en religionsforsker med islam som spesialfelt. Det overordnede spørsmålet blir, holistisk nok, ”Hva er det med islam som gjør at muslimske menn voldtar?” Politietterforskeren som blir spurt hevder at årsaken ligger i et urgammelt kvinnesyn og lite åpenhet om seksualitet i en del muslimske miljøer. Han mener også at kontrasten mellom frigjorte kvinner i den norske kulturen blir stor til disse muslimske mennene som er vant til at kvinner har en helt annerledes atferd.

Religionsforsker Jan Opsal hevder i avisen at problemet er kulturelt betinget, og ikke er å finne i islam som religion. Han hevder også at kodene i de to kulturene er svært forskjellige, og derfor snakker vi om andre tolkninger av koder. Etter å ha stilt spørsmålet om betydningen av kultur i voldtektssakene, fikk jeg klare svar fra mine informanter. Det er en enighet hos mine informanter om at overfallsvoldtektene har et tydelig kulturaspekt.

Mine informanter er enige om at den kulturelle betydningen ved disse overfallene ikke er noe som må overses, og det er enighet om at arbeid og tiltak må fokuseres ut fra den kulturelle vinkelen. Forslag til dette kan være bedre språklig opplæring, forebyggende holdningsarbeid, dialog med aktuelle miljøer, oppsøke asylmottak og arbeid blant innvandrerungdom. Mine informanter i politiet forteller om gode erfaringer i møte med ungdommer ved asylmottak, som et tiltak som ble gjennomført i etterkant av alle overfallsvoldtektene. Der fikk ungdommer stille spørsmål til politiet om ting de lurte på, via tolker, og politiet fortalte om lover, regler og normer ved det norske samfunnet. Informantene forteller at dette tiltaket opplevdes positivt og at de fikk mye positiv tilbakemelding fra ungdommene de snakket med.

Stavanger Aftenblad skriver i avisens hovedoppslag den 1. november 2010 at politiet, Stavanger kommune og innvandremiljøene i etterkant av overfallsvoldtektene i 2008 og 2009 har samarbeidet i et kontaktforum utelukkende for å forhindre voldtekt. Det vektlegges fra de deltagende parter at dette arbeidet har bidratt til den sterke nedgangen i antallet overfallsvoldtekter i Stavanger. Den som fokuserte minst på det kulturelle aspektet var representanten for Stavanger sentrum AS. Han var mest opptatt av det han betegnet som bråk og uroligheter i byen. Representanten på Krisesenteret i Stavanger påpekte at en må skille kultur og religion i denne problematikken, og at dette ikke kan sies å være et religiøst problem. Dette samsvarer med det politiet sier, samt det religionsforskeren sier om det kulturelle aspektet ved voldtektssakene.

Tilfeldige muslimske menn som Aftenbladet ved ulike anledninger har spurt, er sinte og frustrerte over det massive mediefokuset omkring muslimske menn som gjerningsmenn i voldtektssakene. De sier de føler seg mistenkeliggjort, og stemplet av media som voldtektsforbrytere. De opplever fokuset som stigmatiserende. Representanter fra både Innvandrerrådet og muslimsk fellesråd i Stavanger uttaler til Stavanger Aftenblad at de stiller seg uforstående til at disse sakene kan forklares med store kulturforskjeller og sier det er ingen unnskyldning å voldta norske kvinner selv om en har en annen religiøs og kulturell

tilhørighet. De offiselle kanalene i det muslimske miljøet tar, slik det fremkommer i mitt kildemateriale, sterkt avstand fra voldtekt, og det skrives så sent som den 1. november 2010 at”- *Voldtektene ble sterkt fordømt i moskeene*”(Stavanger Aftenblad 01.11.10).

4.3.5 D) Byliv og bystruktur

”Velkommen til voldtektsbyen Stavanger. Her har ikke politiet gjort jobben sin.”

(Per Isdal, Alternativ til Vold, Stavanger Aftenblad, 26.11.09)

Dette punktet inkluderer funn som kan knyttes til bestemte områder i nærheten av Stavanger sentrum, samt uttalelser som direkte går på frykt knyttet til byliv eller bynære områder. Punktet vil også ta for seg funn som sier noe om byens struktur i tilknytning til sakene om overfallsvoldtekter. Disse funnene vil kunne overlappe enkelte funn, særlig de som omhandler disiplinering. Dette vil bli utdypet nærmere i oppgavens diskusjonsdel.

Allerede den 19. februar 2008, er følgende overskrift på trykk i Stavanger Aftenblad i forbindelse med voldtekt i Midtre Dalgate på Storhaug, hvor en kvinne skal ha blitt brutalt voldtatt av flere menn:”- *Ikke lenger trygt å gå på gata i Stavanger*”. Etter dette blir byen Stavanger, sentrum og i særlig grad områder mellom sentrum og Storhaug bydel, hyppig omtalt i tilknytning til de ulike voldtektssakene. De aller fleste funn som omhandler byliv og bystruktur er knyttet til overfallsvoldtekter på åpen gate. Steds- og gatenavn blir også nevnt i forbindelse med taxivoldtektene, men de blir da ikke fremstilt med samme grad av risiko knyttet til seg. Overskriften i Stavanger Aftenblad den 19. februar 2008, er laget ut fra en uttalelse fra Anne Kroken, som var bistandsadvokat for kvinnen som ble voldtatt i Midtre Dalgate: ”...*Jeg får inntrykk av at denne saken har skapt mye utrygghet i befolkningen. Det er blitt sånn at man ikke lenger kan være trygg på gatene i Stavanger...*”(Stavanger Aftenblad, 19.02.2008).

Flere uttalelser knyttet til by og stedsnavn i tilknytning til voldtektssakene, nevner gjerne frykt eller utrygghet i samme åndedrett. Jeg vil i diskusjonsdelen drøfte nærmere hvorfor jeg har valgt å ta med disse funnene under punktet om byliv og bystruktur, og ikke under punktet om disiplinering og ansvarliggjøring. I flere av tilfellene hvor det forferdelige og tragiske med disse voldtektene blir omtalt, blir det også samtidig sagt at de er tragiske for Stavanger som by. Både på lederplass i avisen, og i ordinære nyhetsartikler blir dette sagt ved flere

anledninger. Ett eksempel er en uttalelse fra advokat Brynar Meling i Stavanger Aftenblad 02.06.09 : ” *fem drosjevoldtekter på kort tid er et stort problem for ofrene, for Stavanger by, og for Stavanger Taxi...* ”. Det blir fastholdt blant byens politikere og representanter for handelsnæringen i Stavanger at Stavanger hele tiden har vært en trygg by, men at det alltid vil forekomme utrygge elementer som vi må forsøke å gjøre noe med. Dette sier blant annet Høyrepolitiker Kåre Reiten i Stavanger Aftenblad allerede 27. mars 2008. Informanten fra Stavanger sentrum AS påpekte flere ganger under intervjuet at Stavanger er en trygg by, og at det var hans klare oppfatning fra folk flest.

Religionsforsker Jan Opsal sier til Stavanger Aftenblad på spørsmålet om hvorfor Stavanger har hatt så mange overfallsvoldtekter i nyere tid, dette: ” *Det som skiller Stavanger fra andre store byer, er at vi har mange boligområder som er attraktive for unge, single, i nærheten av sentrum. Derfor er det vanlig å spasere hjem. I disse områdene er det altså en større frekvens av kvinner på steder som ofte er ganske folketomme...* ” (Stavanger Aftenblad, 14.11.09).

Denne observasjonen av Stavangers bystruktur og konsekvensene dette kan få i saker om overfallsvoldtekter, bekreftes også av en av mine informanter ved Stavanger politistasjon. Han hevder at Stavanger er i særstilling, i hvert fall i norsk sammenheng, på den måten at folk i så stor grad går til fots hjem fra byen. Dette gjelder på alle tider av døgnet. Dette har i tilknytning til sakene om overfallsvoldtekter vist seg som en ulempe. Min informant mener at det at folk går hjem og ikke for eksempel tar nattbuss, har sammenheng med at flere av bydelene i Stavanger ligger forholdsvis nærme byens sentrumsjerne.

Jeg vil i den påfølgende delen av undersøkelsen diskutere de funnene jeg nå har presentert, både fra avisartikler og intervjuer. Drøftingen vil ha utgangspunkt i oppgavens problemstilling, samt i det teoretiske fundamentet jeg har presentert tidligere i undersøkelsen.

5.0 Diskusjon

”Thus, the task is not so much to see what no one yet has seen, but to think what nobody yet has thought about taht which everybody see” (Schopenhauer)

5.1 Innledning

Jeg vil i denne delen diskutere de funn som presenteres i delen om empiri. De innsamlede funn vil diskuteres med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket, og med henblikk på oppgavens problemstilling. Diskusjonen av funn gjort i avisartikler og andre fremstillinger som er hentet fra avisen, har sitt utgangspunkt i *hvordan* de ulike sakene er fremstilt i media. For å eksemplifisere hvordan media fremstiller voldtektssakene brukes en form for dokumentanalyse av de avisartiklene jeg har brukt. Jeg bruker også en rekke sitater fra artiklene for å illustrere hva og hvem som blir synliggjort i media. De ulike funn som er gjort i arbeidet med intervjuene, fungerer både som utdyping av det empiriske materialet fra Stavanger Aftenblad, og som et eget kildegrunnlag for å kunne diskutere og besvare problemstillingen.

Diskusjonsdelen følger den samme struktur og oppbygging som delen om empiri, ved at diskusjonen av funn følger en kategorisk inndeling. Funnene vil dermed i første omgang diskuteres ut fra den kategori de er plassert under i delen om empiri. Jeg vil imidlertid holde en rød tråd gjennom hele drøftingen, og til slutt trekke denne tråden frem mot en samlet konklusjon og avslutning. Det vil i forhold til enkelte funn drøftes muligheten for at disse vil kunne favne flere kategorier enn de i utgangspunktet er plassert under, og dette vil i de aktuelle tilfellene inkluderes i diskusjonen. Kategoriene er som følger

- A) Debatt og deltakelse
- B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner
- C) Globalisering
- D) Byliv og bystruktur

Medias rolle som maktinstans og måter media fremstiller saker, eksempelvis gjennom et sterkt sensasjonspreg eller ved å spille på frykt, vil hovedsakelig diskuteres i sammenheng med punktet *Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*. Delen om empiri gir tidlig en

oversikt over voldtektssakene som inngår i oppgavens case og sakene presenteres i samsvar med måten de ble presentert i Stavanger Aftenblad i den aktuelle tidsperioden. Jeg har observert noen interessante momenter i måten sakene fremstilles på, og da dette i stor grad sammenfaller med mediefremstillinger som sensasjonspregede, vil også disse observasjonene diskuteres i kategorien *disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*.

5.2 A) Debatt og deltakelse

Det vil i det følgende diskuteres funn som er gjort i tilknytning til offentlig debat og ellers om deltakelse i mediesammenheng. Funnene omhandler i stor grad deltakelse knyttet til den kjønnede dimensjonen. Dette inkluderer materiale om hvem som skriver avisartiklene og de som dermed i stor grad innehar medias stemme i fremstillingen av nyhetssaker. Funnene knytter seg også til hvem som deltar i den offentlige debatten, i form av innlegg i avisen, og hvem som blir spurt av avisen om å uttale seg om de aktuelle voldtektssakene.

Funn i forhold til debat og deltakelse viser at de i nærheten av hundre avisartikler eller andre publikasjoner i Stavanger Aftenblad om de aktuelle voldtektssakene, i stor grad er skrevet av menn. Nærmere 50 av avisartiklene er skrevet av menn, i motsetning til mindre enn 20 som er skrevet av kvinner. Det resterende antallet publikasjoner på omkring 30, fordeler seg på debattinnlegg og kommentarer. Fordelingen av deltakelse i forhold til kjønn er også tydelig når det gjelder debattinnlegg i avisen i den aktuelle tidsperioden. Det er kun i innsendte kommentarer til avisen at kvinnelige deltakere er i et knepent overtall i forhold til mannlige deltakere. Det er et viktig moment i diskusjonen at det ut fra mitt kildemateriale kan se ut som om kvinnelig deltakelse hovedsakelig er knyttet til kvinners rolle som privatpersoner, mens menn utelukkende deltar i debatten ut fra sine profesjonelle roller i form av yrkesposisjoner eller verv. Habermas (1962/ 2005) vektlegger at den offentlige debatten skal ha en offentlig karakter, og at fokus skal ligge på saksforhold og ikke personlighetene til de som deltar.

Det at kvinner og menn tilsynelatende deltar i den offentlige debatten på så ulike premisser, som private aktører kontra profesjonelle aktører, vil kunne skape et misforhold og en ubalanse i det ideelle offentlighetsprinsippet. Da selve grunnprinsippet for en borgerlig offentlighet står og faller med allmenn tilgjengelighet, har vi ingen reell offentlighet dersom enkelte grupper av befolkningen utelukkes fra debat og deltakelse (Habermas, 1962/ 2005). Det at kvinner

deltar i offentlig debatt hovedsakelig i kraft av å være kvinner, vil kunne gjøre dem underlegne menn som på sin side i stor grad deltar i debatt i kraft av yrkesposisjoner eller offentlige verv. Den samlede deltakelsen vil på denne måten ikke samsvare med offentlighetsprinsippet slik det ideelt var ment. Samtidig kan det oppfattes konfliktfylt at kvinner deltar i offentlig debatt utelukkende i kraft av å være kvinner, særlig i tilknytning til saker som angår kvinner som en forholdsvis samlet befolkningsgruppe. Dette er et argument i tematikken som bekrefter det Habermas sier om at offentlighetsbegrepet i seg selv er problemfylt (1962/ 2005).

Jeg problematiserer i den metodiske tilnærmingen min egen situerthet knyttet til objektivitet. I presentasjonen av det empiriske materialet presenterer jeg i tillegg muligheten for en situerthet også hos mine kvinnelige og mannlige informanter. I spørsmål som angår deltakelse og tilgang til offentligheten, er det som i spørsmål omkring objektiv tilstedeværelse i forskning, alltid en avveining mellom et ideal og en reell virkelighet. Forskningen har en ideell oppfatning om fullstendig objektivitet og nøytralitet, men realiteten i mye forskning er at kjønn, klasse, etnisitet og andre partikulære kjennetegn vil stille spørsmål ved vår nøytralitet. Som jeg har vært inne på, er feministiske vitenskapsteoretikere representanter for et syn som støtter en posisjonert tilstedeværelse i forskningen gjennom eksempelvis kjønnets situerthet (Haraway, 1988). Ved å ta i bruk denne innfallsvinkelen også i offentlighetsdebatten, kan en si at selv om det ideelle offentlighetsbegrepet sier at deltakelse skal preges av saksforhold fremfor personligheter (Sennett, 1976), er som forskningen heller ikke den offentlige debatten nøytral. Det er ikke dermed sagt at den reelle offentligheten slik den fremstår i sakene jeg har undersøkt *ikke* er problematisk. En kan likevel snu på problematikken og si at det at *menn* tilsynelatende i liten grad deltar i debatten i kraft av å være menn blir det problematiske i tilknytning til debatt omkring deltakelse og hvem som har tilgang til offentlige rom.

Teorien som presenteres om offentlighet og offentlige rom har, som jeg nå har diskutert, et ganske sterkt fokus på det problematiske forholdet mellom det private og det offentlige. Dette gjelder både i tilknytning til hvordan den ideelle offentligheten *bør* fungere, og *hvorfor* offentligheten i realiteten ikke fungerer. En konsekvens av en offentlighet som ikke fungerer blir en form for forfall av offentligheten, både offentlighet som debatt og offentligheten i form av offentlige rom (Sennett, 1992). Vi har dermed beveget oss fra en ideell offentlighet til dagens reelle offentlighet, som er preget av økende forfall. Det at kvinner og menn deltar i

form av ulike posisjoner og situerthet i den offentlige debatten omkring overfallsvoldtekter, kan ha sammenheng med måten media spiller på frykt og tegning av tydelige fiendebilder i fremstillingene. På denne måten sidestilles den offentlige geografi i stor grad med en form for fryktens geografi (Sennett, 1976, Pløger, 2001). Det økte fokuset på sensasjonspregete fremstillinger, særlig i tabloide medier, er en tydelig dreining i retning av intimsfæren og det personlige (Von der Lippe, 2004). Denne dreiningen, som også er lett identifiserbar i måten Stavanger Aftenblad fremstiller voldtektssakene, vil i større grad ramme kvinner enn det den rammer menn nettopp i disse sakene.

Et utpreget personlig fokus i mediefremstillingen kan også bidra til å forklare hvorfor kvinner deltar i debatten omkring voldtektssakene som privatpersoner, i motsetning til menn som *ikke* deltar i debatten om disse sakene i kraft av sitt kjønn. Fordi det omfattende mediefokuset er så direkte rettet mot kvinner som gruppe, vil dette kunne forsterke kvinners opplevelse av at dette angår dem i alle tilfeller. Dette bekreftes i stor grad av mine kvinnelige informanter, som hevder at det massive mediefokuset på frykt og risiko har påvirket dem *på tross* av deres bevissthet omkring de mekanismer som spiller inn. Det er dermed ikke utenkelig at kvinners situerthet knyttet til deltakelse i offentlighet og offentlige rom vil forsterke det personlige engasjementet rundt saker som overfallsvoldtekter, nettopp på grunn av den uungåelige situertheten som kvinne (Haraway, 1988).

Samspillet mellom fare og mulighet har betydning for hvordan media fremstiller nyhetssaker som er viktige for befolkningen (Kasperson, Pidgeon og Slovic, 2003). Menn vil trolig ikke ha den samme opplevelse av risiko knyttet til overfallsvoldtektene, selv om mediene spiller på frykt. Dette har sammenheng med at overfallsvoldtekter rammer kvinner og kvinners opplevelse av offentlige rom, i forhold til begrepene fare og mulighet. Dette bekrefter også kvinners kjønnete situerthet knyttet til den problematiske offentligheten. Den koblingen som gjøres her er gjennomgående for tematikken i undersøkelsen, da særlig i tilknytning til begrepene offentlighet og kjønn. Momenter i forhold til fare og mulighet er dermed vesentlig for diskusjonen av flere av funnene i kildematerialet, på tvers av den kategoriske inndelingen jeg har foretatt.

Den diskursive makten media har som viktig maktinstans i dagens samfunn, er det som i særlig grad knytter kategorien *debatt og deltakelse* til begrepene fare og mulighet. Ved at diskurser regulerer og bekrefter allerede eksisterende former for makt som gjennomtrenger de

fleste innstanser i samfunnet, tar vi dem i stor grad for gitt (Foucault, 1977). Dette kommer klart til uttrykk i medias fremstillinger av voldtektssakene ved at det blant annet benyttes flere ulike diskurser, og gjerne typer diskurser som har en dominerende posisjon i samfunnsopinionen ellers. De mest tydelige eksemplene på slike diskurser i denne sammenhengen er det å spille på uttalte fiendebilder i voldtektssakene. Den farlige mørkhudete, muslimske mannen representerer *en* bestemt diskurs. Denne diskursen går langt tilbake i tid, og kan knyttes til koloniale tanker om det vestlige i motsetning til det østlige. Diskursen om den offentlige geografi som en fryktens geografi er den andre svært tydelige typen som blir brukt i mediefremstillingene. Denne diskursen er også fortsatt den dominerende varianten i byplanlegging og urbanitetsteori i de fleste vestlige land (Pløger, 2001).

I tidsperioden som definerer casen, endrer media diskursiv taktikk flere ganger. Det tydeligste skiftet skjer i overgangen mellom ”bølgen” av overfallsvoldtekter på åpen gate og voldtektene knyttet til drosjer. Media endrer her diskursiv taktikk ved først å spille på byen som mørk og farlig, til diskursen om den mørke og farlige muslimske mannen. Det som er felles for begge disse diskursene er at de i stor grad fremstår karikerte og lite nyanserte. Begge diskursene er dessuten vanlige å anvende i politiske sammenhenger av utpreget populistisk art, samt at de spiller på former for frykt og risiko som i størst grad rammer den kvinnelige befolkningen.

Ett av funnene i kategorien *debatt og deltakelse* omhandler *hvem* Stavanger Aftenblad henvender seg til for uttalelser om voldtektssakene i casen. Det er en påfallende kjønnsmessig ulikhet i hvem avisen har henvendt seg til, selv om begge kjønn i disse tilfellene har uttalt seg ut fra yrkesposisjon eller verv. Et annet aspekt ved dette funnet er at de kvinner avisen har snakket med, nesten utelukkende representerer en frivillig særinteresseorganisasjon. De menn avisen har henvendt seg til, innehar på sin side i overveiende grad yrker eller samfunnsposisjoner med stor sosial prestisje. Av de 18 representantene Stavanger Aftenblad har bedt om å uttale seg om voldtektssakene, er 14 av disse menn. Bare fire av de spurte er kvinner. Av de spurte menn er posisjoner som forsvarsadvokat, stortingspolitiker, psykolog og voldsforsker, samt sentrale byråkratiske yrkesposisjoner representert blant utvalget. Av de få kvinnelige aktørene avisen har snakket med, representerer *en* Dixie Ressurssenter for voldtatte, og en annen representerer kvinnegruppa Ottar. Både Dixie Ressurssenter og Ottar er i stor grad utskjelte interesseorganisasjoner i mediesammenheng. Det er sannsynlig å anta at disse organisasjonene av den grunn har liten grad av tillit og troverdighet i befolkningen.

Medieforskning har vist at tillit er en vesentlig faktor for om mediebudskap har vesentlig påvirkningspotensial (Waldahl, 1999). Dette funnet sier noe om en form for styring fra medieinstitusjoner om *hvem* som i størst grad får uttale seg om viktige nyhetssaker. En kan dermed si at også her utøver media en form for diskursiv makt (Foucault, 1980, 1999), ved å befestet et karikert kjønnsrollemønster som sier at menn uttaler seg som rasjonelle og yrkesposisjonerte utøvere. Kvinner blir i denne diskursen fremstilt som sinte, såkalte rødstrømpefeminister. I denne konkrete sammenheng kan posisjonering og situerthet fremstå som problematisk, i den grad at den blir misforstått og feilaktig brukt i en form for diskursiv taktikk i media. En slik styring og maktbruk fra medias side, kan bidra til å kneble kvinner i offentlige rom ved å hindre både reell og ideell deltakelse i en allmenn offentlig debatt. En offentlig, demokratisk debatt skal se bort fra kjennetegn som kjønn, bakgrunn og etnisitet hos sine deltakere (Habermas, 1962/ 2005).

Hvem som deltar, eller gis anledning til å delta, i debatt omkring overfallsvoldtekter, vil også kunne prege hvilken plass disiplinerings tiltak mot kvinner i offentlige rom gis i mediebildet. Mediene bidrar, slik funn om deltakelse viser, til et vesentlig forfall av en ideell offentlighet. Disse funnene er vesentlige for tematikken kjønn og offentlighet, fordi de sier noe tydelig om *hvem* som gis anledning til offentlig deltakelse gjennom bestemte former for makt.

5.3 B) Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner

Den utpreget største delen av funn gjort både i avisartikler og i arbeidet med intervjuene plasseres i kategorien *Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*. Også i denne kategorien står begrepene mulighet og fare sterkt. Mulighet kan knyttes til handlingsrom, og fare omhandler i denne sammenheng risiko og opplevelse av risiko. Innledningsvis i denne kategorien vil jeg diskutere hvordan voldtektssakene i sin helhet er fremstilt i avisen. Her legges det vekt på *måten* sakene er fremstilt, og *hvordan* fremstillinger av sakene skjer over tid. Deretter vil jeg diskutere funn som direkte omhandler disiplinering av kvinner i tilknytning til handlingsrom, samt funn omkring ansvarliggjøring av kvinner, frykt som maktmekanisme og opplevd risiko knyttet til faren for å bli utsatt for handlinger som overfallsvoldtekt. Avslutningsvis i denne kategorien diskuteres muligheten for om disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner i offentlige rom er eksempler på at offentligheten ikke fungerer slik den ideelt bør gjøre.

Allerede tidlig i arbeidet med det innsamlede datamaterialet fra Stavanger Aftenblad, oppdaget jeg trekk ved avisens fremstilling av voldtektssakene som skilte seg klart ut i forhold til oppgavens fokus. Disse funnene er i stor grad av betydning for hele diskusjonsdelen fordi de omfatter hvordan media generelt og overordnet har fremstilt sakene casen omfatter. Da jeg velger å plassere dem i kategorien *Disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner*, er det fordi den diskursive og normative makten funnene viser til, synes å ha stor tilknytning til hvordan kvinner også disiplineres i offentlige rom gjennom det diskursive.

Det første som slo meg var det gjentakende i måten sakene ble omtalt på, og den tidlige betegnelsen av sakene som ” *en rekke voldtekter...*”, og ” *bølgen av overfallsvoldtekter....*”. Den 26. mars 2008 blir de fire overfallsvoldtektene på åpen gate listet opp og beskrevet i samme artikkel i avisen, og overfallsvoldtektene gis dermed forholdsvis tidlig en form for føljetong- status (Von der Lippe, 2004). Så tidlig som den 16. februar 2008, i forbindelse med den grove voldtekten på Storhaug hvor flere menn skal ha vært involvert i voldtekt av en kvinne, bærer overskriftene preg av sensasjon og frykt. Den 19. februar 2008 lyder overskriften i en av avisens hovedoppslag: ”- *Ikke lenger trygt å gå på gata i Stavanger*”. Selve ordlyden i denne overskriften vil jeg drøfte nærmere under kategorien *Byliv og bystruktur*, men overskriften har også betydning i denne kategorien fordi den signaliserer sensasjon og frykt knyttet til offentlig geografi. Overskriften kan også tolkes i tilknytning til det tabloide og som en typisk overskrift for en såkalt konsumentjournalistikk (Von der Lippe, 2004).

Den psykologiske intimiseringen av samfunnet vårt i form av et såkalt *intimitetstyranni* (Sennett, 1992), kan i vesentlig grad knyttes til den konsumentfokuserende tabloidjournalistikken som preger mye av mediebildet i dag. Det at avisen fremstiller saker som en slags føljetong, gir både det inntrykk til leserne at det gjelder langt flere saker enn hva som faktisk er tilfelle, og en antydning om at sakene er forbundet med hverandre gjennom eksempelvis samme gjerningsmann. I drøftingen av funn under kategorien *Globalisering* viser jeg til at et slikt fokus også kan gi seg utslag i kulturelle konflikter og stigmatisering av enkelte grupper i befolkningen. Måten voldtektssakene i casen fremstilles i Stavanger Aftenblad i løpet av tidsperioden januar 2008 til desember 2009, preges på flere måter av det sensasjonelle sakene representerer. Overfallsvoldtektene som skjer på åpen gate får svært stort fokus i avisen de første månedene, og påfølges av en viss debatt. Utover sommeren og høsten 2008 får disse sakene stadig mindre fokus og omtale i avisen, og det skjer få gjennombrudd i

etterforskningen. På høsten samme år, skjer en ny overfallsvoldtekt i Stavanger og interessen vekkes til en viss grad til live igjen. Etter at det våren 2009 blir kjent at politiet etterforsker fem overfallsvoldtekter i drosjebiler, ligger fokuset i resten av den avgrensede tidsperioden på disse sakene. Medias fremstilling i disse sakene kan dermed synes å være preget av endringer i diskursive taktikker, og samtidig en sensasjonell og tabloid fremstillingsform. Den ene varianten ser ikke ut til å utelukke den andre.

Sakene om overfallsvoldtekter på åpen gate omtales i løpet av 2009 hovedsakelig når avisen påpeker alvorligheten i antallet slike saker over en toårs- periode, eller ved manglende etterforskning og andre omtaler som påpeker eller forsterker det sensasjonspregete voldtektssakene representerer. Oppmerksomheten omkring sakene har i stor grad fokusert omkring klare fiendebilder og frykt. Det å tegne og opprettholde en kamp og tydelige fiendebilder er et kjent fenomen i medieforskning omkring den tabloide og konsumentpregete nyhetsjournalistikken (Von der Lippe, 2004, Pløger, 2001). Stavanger Aftenblad har flere ganger presentert nyhetssaker ved hjelp av slik fremstillingsform, sist i føljetongen om barnevernet, i serien kalt *Kampen om barna* (Stavanger Aftenblad, 2010). Det å fremstille saker som en slags kamp mellom ulike parter, viser også til en vesentlig form for makt, sammen med det gjentakende og sensasjonspregete i mediefremstillinger. Media har som den 4. statsmakt en viktig maktfunksjon i dagens samfunn, og dermed stor mulighet til å påvirke sine mottakere (Wahldahl, 1999).

Det er ikke et spørsmål *om* vi blir påvirket av media, men heller *hvordan* vi blir påvirket. Den diskursive makten og påvirkningsevnen ligger blant annet i det gjentakende i mediefremstillinger. Hvor ofte en sak opptrer i media kan i stor grad påvirke mottakere, selv de som er mindre opptatt av sakens innhold (Waldahl, 1999). Dermed kan en anta at hyppighet i bestemte fremstillinger i større grad vil påvirke de mottakere som har særlig interesse av saken, og da særlig de mottakere som oppfatter at sakene angår dem selv. Dette er i omfattende grad aktuelt når det gjelder kvinner i tilknytning til overfallsvoldtekter. Den diskursive makten ligger også i måten media bruker enkelte begreper og omtaler bestemte fenomener i sine fremstillinger.

I sakene om overfallsvoldteker har begreper som *bølgen av overfallsvoldtekter*, *voldtektsby* og særlig begrepet *taxivoldtekt* oppstått som begreper i forbindelse med disse sakene. Etter hvert i fremstillingen av voldtektssakene i Stavanger Aftenblad, blir disse begrepene brukt naturlig

og selvfølgelig. Dette bekrefter i stor grad den diskursive makten som en viktig faktor i de fleste maktinstanser, og det normaliserende i denne makten ved at vi tar den som en selvfølge ved at den bare *er* tilstede (Foucault, 1977, 1999). Disse tre begrepene jeg har uthevet sier noe om at disse handlingene eller betegnelse er følger av normaliserte og hyppige handlinger.

Det antas at en by ikke kalles en *voldtektsby* dersom voldtekt ikke representerer en svært vesentlig og hyppig forekomst, i og omkring byen. Det må også antas at grunnen til at begrepet *taxivoldtekt* i det hele tatt eksisterer, ut fra språklig betydning, er at taxivoldtekter er en vanlig og integrert form for voldtekt i den kriminelle statistikken, og at hele den lesende befolkningen er inneforstått med hva begrepet betyr. Medieforskning viser at mediepåvirkning i tillegg til interesse, også er avhengig av forståelse av budskapet og tillit til den som sender budskapet (Waldahl, 1999). Forståelse er knyttet til personlig erfaring med mediebruk, og de som har stor erfaring med tekst og mediebruk har større forutsetninger for å vurdere saksinnholdet i et mediebudskap enn de med lite erfaring. Jeg vil i det følgende diskutere betydningen av blant annet denne formen for makt, som gir seg utslag i disiplinering av kjønn i offentlige rom.

5.3.1 Disiplinering av kvinner i offentlige rom

Funn som direkte omhandler disiplinering av kvinners handlingsrom tar hovedsakelig form av å være råd eller advarsler til kvinner, særlig fra politiet, om hva de bør gjøre eller unngå å gjøre, for at de ikke skal bli overfallsvoldtatt. Slik disse rådene blir fremstilt i media, er hovedformen av disiplinerende tiltak at kvinner må ta forholdsregler. Ulike former for forholdsregler er i særlig grad knyttet til kvinners mulighet til å oppholde seg i offentlige rom på kveldstid og da særlig i helgene. Allerede i mars 2008 ble kvinner i Stavangerområdet advart mot å gå hjem alene, på kvelds- og nattetid, av politistasjonssjef Henry Ove Berg. Da det ble kjent at politiet etterforsket fem overfallsvoldtekter i taxier, ble kvinner rådet til å passe på hverandre, ikke drikke for mye alkohol på byen, samt forholdsreger knyttet til atferd i tilknytning til drosjeturen hjem fra byen. På ett tidspunkt i etterforskningen av taxivoldtektene ble kvinner rådet til ikke å ta taxi i det hele tatt. I intervjuene med politiet fremholdt begge mine informanter at å be kvinner om å ta alle disse forholdsreglene og dermed ta vare på sin egen sikkerhet, var det eneste riktige å gjøre i en tid der det var stor usikkerhet omkring trygghet i taxier og få resultater i etterforskningen av de ulike sakene. Slik det argumenteres fra politiet, både gjennom mine informanter *og* via media, er disiplineringstiltak i bruken av offentlige rom knyttet til et generelt sikkerhetsproblem. Slik

diskusjonen av debatt og deltakelse viser, kan disiplinerings tiltak av denne typen også sies å være et generelt offentlighetsproblem. Som argument for denne typen såkalt rådgivning, har blant annet politiet uttalt at ”*så lenge politiet har grunn til å tro at flere voldtektsmenn kjører taxi, må vi gi følgende råd til kvinner...*”. Slike utsagn handler om å knytte en viss handlingsfrihet til kontroll og disiplinerende anmodninger. Det er en argumentasjon som forutsetter at det ikke eksisterer noe paradoks mellom individuell frihet og disiplin og overvåkning (Foucault, 1977). Det vises heller til en dynamikk mellom det individuelle og det strukturelle, som kan ta form slik sitatet over viser.

Mine informanter i politiet vektlegger det de antar er en endring ved kvinners atferd, sammen med forebyggende tiltak og god etterforskning, som årsaker til at tallet på overfallsvoldtekter er gått ned fra omkring tyve i 2008- 2009, til ingen anmeldte slike saker i hele 2010. Stavanger Aftenblad hevder i sitt hovedoppslag den 1. november 2010 at kvinners endrede atferd i offentlige rom er en viktig årsak til at antallet overfallsvoldtekter er gått dramatisk ned. Det bekreftes av kvinnene avisen har snakket med i byen i det samme oppslaget, at de som kvinner har endret atferd i offentlige rom, og at de stadig forholder seg til en lang liste av forholdsregler, selv om de nå vet at byen er tryggere og drosjer igjen skal være trygge. Mine kvinnelige informanter forteller også at de har endret sin egen atferd når de oppsøker offentlige rom, og at det preger deres handlingsrom i offentligheten.

Generelt er det å endre eller korrigere atferd ut fra regler eller anmodninger, en tydelig form for disiplinering av enkeltindivider i et sosialt system. Fengselet som institusjon er et eksempel på denne formen for disiplinering av enkeltindivider. Den moderne måten å straffe kriminelle oppfattes så naturlig for oss, fordi samfunnet i så stor grad er fengselsaktig (Foucault, 1977). Korrigering av atferd, rutiner og reglement er typiske disiplineringsformer i det moderne samfunnet. Disiplin og kontroll gjennomsyrrer hele samfunnet vårt som en normaliserende funksjon. Det at media i så stor grad spiller på en frykt for byen og andre offentlige steder, særlig i tilknytning til mørket, er en form for diskursiv makt som også disiplinerer kvinner og hindrer dem fullstendig og fri tilgang til offentlige rom (Foucault, 1977, Pløger, 2001).

5.3.2 Frykt som form for makt

Funn som er knyttet til frykt og opplevelse av risiko er viktige i tilknytning til disiplinering av kvinner i offentlige rom, av den enkle grunn at dersom det å spille på noens frykt for risiko er en bevisst valgt taktikk kan det ses på som utøvelse av makt. Jeg stilte hver av informantene jeg intervjuet følgende spørsmål:

Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?

Mine syv informanter har en klar oppfatning av at media spiller på frykt i slike saker som disse overfallsvoldtektene. Som jeg allerede har vært inne på er opplevelsen av risikoen for å bli voldtatt såpass sterk hos mine kvinnelige informanter, at de som følge av medias fremstilling har endret sin atferd i tilknytning til offentlige rom. Dette gjelder også de kvinnene Stavanger Aftenblad selv har snakket med i forbindelse med voldtektene. Mye tyder dermed på at kvinner i Stavanger- området har latt seg påvirke av medias budskap om overfallsvoldtekter i Stavanger i 2008 og 2009, i så stor grad at de over tid har endret sin egen atferd av varig karakter knyttet til bruk av offentlige rom. *Vi er jo oppfordret til å være påpasselige...* (Stavanger Aftenblad, 01.11.10) sier den ene kvinnen avisen har snakket med i etterkant av voldtektene, selv etter forsikringer om at byen og drosjer igjen er trygt.

Som jeg har vært inne på tidligere i denne diskusjonen, er medias mulighet for å påvirke publikum med sitt budskap blant annet avhengig av forståelse, interesse og tillit (Waldahl, 1999). Det er likevel vanskelig å si i hvor stor grad media påvirker det enkelte individ, selv om det synes å være stor enighet om at media har påvirkningskraft (Combs og Slovic, 1978, Lichtenberg og Maclean, 1991). Tall fra en ny, stor medieundersøkelse i Norge i 2010, viser at 7 av 10 nordmenn har tillit til media. Trykte aviser ser ut til å ha stor troverdighet i den norske befolkningen. Undersøkelsen viser også at en stor andel av de spurte foretrakk fremstillinger med liten grad av sensasjonspreg. Medieforskning viser at troverdighet og tillit til sender av et budskap har en sammenheng med graden av påvirkningskraft media har (Walldahl, 1999, Drottz- Sjøberg 2003).

Dersom Stavanger Aftenblad kan antas å ha forholdsvis stor troverdighet blant sine lesere, er det likevel knyttet teoretiske usikkerhetsmomenter knyttet til i hvor stor grad det gir avisen påvirkningskraft. Annen forskning på media i tilknytning til risiko viser at media til en viss

grad fremstiller saker ensidig og selektivt (Johnson og Covello, 1987), samtidig som media ser ut til å rapportere om farer som er dramatiske og alvorlige, men som opptrer i liten skala og dermed ikke angår folk flest (Soumerai et.al, 1992). Ut fra påvirkning av enkeltindivider er det vanskelig å si noe eksakt om i hvor stor grad media påvirker i forhold til saker som overfallsvoldtekter. Det kan likevel, ut fra mitt kildemateriale, se ut som store deler av den kvinnelige befolkningen i Stavangerregionen har blitt påvirket av medias formidling av forholdsregler mot å bli voldtatt. Dette har skjedd ved at media bevisst spiller på frykt for det offentlige rom, og ved svært hyppige omtaler av de aktuelle voldtektssakene. Jeg vil diskutere videre momenter knyttet til offentlige rom i punktet om ansvarliggjøring av kvinner, samt i kategorien *Byliv og bystruktur*.

5.3.3 Opplevelse av risiko i tilknytning til påvirkning

Risiko oppstår når vi har elementer av usikkerhet knyttet til begrepene fare og mulighet. Dette samspillet mellom fare og mulighet ser også ut til å spille en rolle for hvordan media fremstiller nyhetssaker, og også hvordan offentligheten og den offentlige geografi fungerer. Risiko er måten vi gjenkjenner faremomenter (Kasperson, Pidgeon og Slovic, 2003). Hva vi som individer anser som risiko er ofte ikke det samme som samfunnet kollektivt opplever som risiko. Forskning på området viser samtidig at kvinner generelt har en høyere opplevelse av risiko enn de fleste andre samfunnsgrupper (Kahan, et. al, 2005). Risiko oppleves særlig høy hos nordmenn dersom den regnes som fatal eller ufrivillig. Altså kan opplevelse av risiko knyttes til både kjønn og grad av kontroll over en potensiell fare. I tillegg til kjønn og kulturell tilhørighet tyder det på at vi opplever risiko som større når vi blir eldre og etter at vi har fått barn (Drottz- Sjøberg og Sjøberg, 2003). Hvordan samfunnet evner å takle potensielle trusler, gjennom eksempelvis lovgivning og kontroll, er vesentlig i forhold til hvordan vi opplever risiko (Hovden, 1982).

Den overordnede risikoen i forhold til tematikken i denne oppgaven, er kvinners frykt for å bli utsatt for overfallsvoldtekt i byen, drosjebiler eller andre offentlige rom. Medias rolle i forhold til kriser og kommunikasjon av risiko, har vært mye diskutert i teori om media og risiko. Det ligger en konflikt i at mediefremstillinger i mange tilfeller påvirker troverdigheten til for eksempel myndighetspersoner (Drottz- Sjøberg, 2003), mens enkelte undersøkelser viser at mediedekning i de fleste tilfeller ikke overdriver risiko, selv om det er en oppfatning i befolkningen om at media gjør nettopp det (Freudenburg et. al, 1996). Samtidig presenteres

medielitteratur som nettopp viser at nyhetssaker i stor grad har en tabloid fremstilling, og preges av sensasjon og et fokus på frykt og tydelige fiendebilder (Von der Lippe, 2004). Dette sensasjonspregete, som også har som trekk at ting gjentas med stor hyppighet og der saker gjerne fremstilles som føljetonger, vil i saker som overfallsvoldtekter kunne gi et inntrykk overfor befolkningen at faremomentene og risikoen er større enn den i virkeligheten er.

Når vi dessuten vet at kvinner i utgangspunktet har en større risikoopplevelse enn menn, og at risikoen forsterkes av stor usikkerhet og mangel på kontroll, vil sensasjonspreget mediedekning av overfallsvoldtekter kunne påvirke den kvinnelige befolkningen i svært stor grad. Kombinasjonen av økt risikoopplevelse hos kvinner, og en massiv mediedekning, vil også kunne forklare hvorfor kvinner i så stor grad har endret sin atferd i offentlige rom, i form av forholdsregler. Kvinners opplevelse av risiko for å bli overfallsvoldtatt i offentlige rom, vil også gjøre det lettere både å iverksette disiplineringsiltak og å hindre handlingsrom knyttet til ansvarliggjøring (Foucault, 1977).

5.3.4 Ansvarliggjøring av kvinner i tilknytning til overfallsvoldtekter

Funn som omhandler ansvarliggjøring av kvinners atferd eller handlinger i offentlige rom, samsvarer i stor grad med de som direkte knytter seg til disiplinering. Ansvarliggjøring kan innebære former for disiplinering og maktutøvelse, men de henspiller i større grad på å fordele skyld enn konkrete former for disiplinering av kvinner i offentlige rom. Typiske eksempler på ansvarliggjøring slik det fremkommer i mitt kildemateriale er å offentlig stille spørsmål ved en kvinnes troverdighet i en voldtektssak. Dette kan fremkomme ved å si at hun hadde drukket for mye alkohol, kledd seg feil, vist for mye hud og at hun hadde en flørtende atferd. Mitt kildemateriale viser mange eksempler på denne type utsagn om kvinner; fra politiet, advokater, menn med innvandrerbakgrunn og også av journalister i fremstilling av avisartikler. Som disiplinering og maktutøvelse er denne formen for ansvarliggjøring måter å spille på kvinners samvittighet (Skeggs, 1997). Det er en form for disiplineringsteknikk som benytter seg av samspillet mellom makt og kunnskap, og det legges til rette for en utbredt skyldkultur. Dersom ikke kvinnene klarer å endre sin atferd, spilles det på deres utilstrekkelighet og dårlige samvittighet ved å tillegge dem ansvar eller selv få kvinnene til å ta ansvar. Dette samspillet mellom makt og kunnskap knyttes i stor grad til Foucault og slik han forklarer maktbegrepet (Foucault, 1977, 1978).

Pløger omtaler også en form for disiplinering av kvinner gjennom ansvarliggjøring, og knytter det i tillegg til det å spille på frykt, gjennom det han kaller en *fryktens geografi* (2001:22). Både myndigheter, politi og media har en tendens til å tegne opp kart over steder i byen og andre offentlige rom som farlige områder eller møtested, og da særlig for kvinner. Dette er i likhet med andre disiplineringsteknikker, måter maktinstanser spiller på en frykt og diskursiv makt ved å sidestille en fryktens geografi med en offentlig geografi. Hvilke konsekvenser dette får for det offentlige rom og det offentlige liv, vil jeg diskutere nærmere mot slutten av oppgaven.

5.4 C) Globalisering

Allerede fra omtalen av den første voldtektssaken i casen, har medias fremstilling hatt et visst fokus på trekk ved mulig gjerningsmann som samsvarer med en annen etnisk opprinnelse enn norsk. Trekk som går igjen i beskrivelser i media knytter seg til hudfarge, hårfarge og språk. Fra den 29.mai 2009 ligger hovedfokuset i medias fremstillinger av voldtektssakene på at antatte gjerningsmenn er av utenlansk opprinnelse, hovedsakelig fra land hvor islam er den rådende religion. Opplysningene i media om at menn med innvandrerbakgrunn ser ut til å dominere statistikken for gjerningsmenn i overfallsvoldtekter, stemmer med opplysninger fra mine informanter i politiet. Fremstillingen kan likevel virke ensidig og selektiv fordi den fokuserer så sterkt på kulturelle og religiøse trekk ved islam som ikke samsvarer med våre vestlige normer og levest. Medieforskning viser at media kan ha en tendens til å fremstille saker ensidig og selektivt, og bidrar dermed til å skape konflikter mellom parter eller deltakere i saker (Johnson og Covello, 1987).

Den kulturelle og etniske konflikten skapes i media, ved hjelp av svært hyppige og gjentakende budskap omkring utenlandske menn som gjerningsmenn. I tillegg er det fra starten i disse sakene tegnet et tydelig og kjent fiendebilde av etnisk utenlandske menn, og fremstillingene bærer i større grad preg av kamp enn av forslag til løsninger på eventuelle kulturelle konflikter. Det å bevisst skape fiendebilder er en kjent taktikk i tabloid kosumentjournalistikk (Von der Lippe, 2004). Denne formen for journalistikk spiller også på det psykologisk nære, intime og det vi personlig kjenner som det trygge (Sennett, 1976, Pløger, 2001). Det nære og personlige fremheves som en motsetning til det fremmede, ukjente og potensielt farlige som representeres ved andre kulturer og religioner enn vår egen.

Seks av mine syv informanter vektlegger betydningen av kulturaspektet i voldtektssakene, men alle påpeker at en må skille mellom kultur og religion, også i islam. Informantene som har snakket om kultur som en medvirkende faktor til disse overfallsvoldtektene, vektlegger likevel at det ikke handler om islam som religion. Funn fra avisartiklene viser at innvandremiljøet i Stavanger, både de offisielle kanalene og folk på gaten, tar sterkt avstand fra voldtekt og stiller seg uforstående til at noe i den muslimske kulturen på noen måte skal legitimere voldtekt. Dette spriket i funn, mellom muslimer og etnisk norske, når det gjelder antatte gjerningsmenn i overfallsvoldtektene, kan bidra til å bekrefte den kampen media i sin fremstillingsform spiller opp til.

5.4.1 Hvordan globalisering har endret byers kulturelle sammensetning

Alle de syv som er intervjuet erkjenner en kulturell konflikt i tilknytning til bylivet i Stavanger, og seks av dem vektlegger det kulturelle aspektet som viktig i forbindelse med voldtektssakene. Disse seks har daglig erfaring med utfordringer knyttet til det flerkulturelle i sitt daglige virke. Representanten for Stavanger sentrum AS var den som la minst vekt på det kulturelle konflikter og utfordringer knyttet til dette aspektet. Han la mest vekt på det han betegnet som bråk og uroligheter i byen i helgene, og trakk frem skjenkepolitikken som et problem for byen. Det alle informantene har til felles, er en enighet om at det i større grad må arbeides for at byen og andre offentlige rom skal være trygge for alle, og at utfordringer knyttet til dette i stor grad er et politisk ansvar. Dette fremkommer av tiltak som blir foreslått både i forhold til byliv og i tilknytning til flerkulturelle utfordringer.

Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven vektlegges i denne undersøkelsen kulturelle konflikter eller utfordringer, som uttrykk for globaliseringens innvirkning på byers kulturelle sammensetning i dag. Oppløsning av strukturelle forhold er trekk som gjerne blir forbundet med globaliseringsprosesser. Samtidig er dette kjennetegn ved vår senmoderne urbanitet, som gjerne blir forbundet med uoversiktighet, noe fremmed og som manglende kontroll. Dette er trekk som både Sennett (1976;1992) og Pløger (2001) fremhever som vanlige fordommer mot byen og andre offentlige rom, og som i stor grad preger anti-urbane diskurser. I urban sammenheng handler oppløsning av strukturer om at territorielle forhold har endret seg i takt med en global utvikling (Scott, 2001).

Endringer i befolkningssammensetningen er et viktig trekk ved den globale urbaniseringen, og befester de store strukturelle endringer som er et resultat i byers integrering i verdensøkonomien (Friedman, 1986). Pløger sier: *Den fremmede og det som er annerledes skaper bekymring og frykt, fordi slike erfaringer og opplevelser skaper en følelsesmessig tilstand som er forbundet med mangel på kontroll* (2001:23). Dette sitatet oppsummerer på mange måter diskusjonen hittil, og ender opp i globale byers utfordringer knyttet til en flerkulturell befolkningssammensetning. I den globale byen har store endringer skjedd på forholdsvis kort tid; i form av teknologisk utvikling, økt boligbygging, byuviklingsstrategier og immigrasjon knyttet til forhold som krig og flukt, men også til utdanning og arbeid (Friedmann, 1986, Scott, Agnew, Soja og Storper, 2001).

I sammenheng med problemstillingen, og casen som konkretiserer tematikken, blir byers endrede kulturelle sammensetning det punktet som får størst fokus når det gjelder globalisering. De informantene som vektlegger den kulturelle betydningen ved overfallsvoldtektene, er på samme tid svært opptatt av tiltak som kan bidra til å gjøre den kulturelle befolkningssammensetningen mer funksjonell. Disse informantene var enige om at integreringen av flyktninger og andre innvandrere til Stavanger-regionen er et politisk ansvar, og at det er trekk ved den som ikke har fungert ideelt. Forslag til tiltak fra mine informanter er blant annet bedre språklig opplæring, forebyggende holdningsarbeid blant innvandrerungdom, bedre legehjelp og psykiatrisk oppfølging av flyktninger fra krigsherjede områder og mer og bedre dialog med belastede eller svært isolerte innvandtermiljøer.

Selv om global urbanisme har bidratt til en mer eksplosiv utvikling i en heterogen befolkningssammensetning, er en mangfoldig sammensetning i befolkningen ikke et nytt fenomen i den urbane formen (Scott, 2001). Det hevdes likevel som et universelt trekk ved den globale byen at det mangler effektive, byråkratiske og politiske tiltak for å integrere innvandrere inn i urbane samfunn (Scott, Agnew, Soja og Storper, 2001). Ut fra mitt kildemateriale kan det synes som at denne karakteristikken i stor grad samsvarer med utfordringer også i Stavanger.

Dersom politiske og byråkratiske tiltak på tvers av kulturelle motsetninger har vært bidragsgivende til en omfattende nedgang i antallet overfallsvoldtekter i offentlige rom, kan en heterogen befolkningssammensetning fungere i Stavanger som by, også ved fremtidige endringer. Dette bekrefter en tanke om at endrede kulturelle sammensetninger i byer *kan*

fungere, og faktisk kan bidra til å gi byområder et rikt byliv preget av toleranse (Jacobs, 1969/1997).

5.5 D) Byliv og bystruktur

De funn som diskuteres i denne kategorien vil i stor grad overlappe funn knyttet til disipliner av kvinner i offentlige rom. En frykt for byen og det offentlige rom står sentralt også her. Det som er av særlig betydning for denne kategorien er det fokus media har på den farlige offentlige geografien. Dette fokuset gir seg uttrykk i anti-urbane diskurser og hvordan disse vil kunne prege livet i byen og i andre offentlige rom, både slik offentligheten reelt fremstår i dag og slik det offentlige ideelt kan fungere ut fra bestemte prinsipper. Diskusjonen i denne kategorien vil avslutningsvis lede frem mot en avslutning og konklusjon på problemstillingen.

Allerede den 19. februar 2008, slår Stavanger Aftenblad stort opp utsagn og overskrifter om at overfallsvoldtekter skaper stor utrygghet i befolkningen, og at det ikke lenger er trygt å gå på gaten i Stavanger. Dette er overskrifter som er typiske for en sensasjonspreget og tabloid mediefremstilling (Von der Lippe, 2004). Det som skiller mediedekningen av overfallsvoldtektene før det massive fokuset på drosjer og menn med innvandrerbakgrunn, er det store fokuset på at byen er farlig, og særlig når det er mørkt. Det er gjennomgående i mediefremstillingene at begrepene frykt og utrygghet nevnes sammen med Stavanger som by, eller områder eller bydeler med en tilknytning til Stavanger sentrum.

Offentlighetens forfall beskrives, som nevnt, gjennom et såkalt *intimitetstyranni* (Sennett, 1992), og hvor det intime innebærer en form for psykologisk nærhet og trygghet. Denne tiltrekningen mot det lokale og trygge, kan også settes i sammenheng med en frykt for byen ved å vise til anti-urbane diskurser (Pløger, 2001). Intimitetstyranniet representerer en misforstått oppfatning av hvordan offentligheten og det offentlige liv bør fungere. Anti-urbane diskurser tar ofte form av en fryktens geografi, og sidestiller det med den eksisterende offentlige geografien i eksempelvis byer. Disse teoretiske forutsetningene ser, ut fra kildematerialet, ut til å ligge bak måten media spiller på frykt overfor særlig kvinner når det gjelder overfallsvoldtekter på åpen gate. Et stadig fokus på hvor farlig byen, eller bynære områder er, vil kunne forsterke kvinners opplevelse av risiko knyttet til offentlige rom og dermed bidra til en disipliner av handlingsrom som ikke virker til å ha en reell hensikt i forhold til det faktiske kriminelle bildet. Litteratur om by og urbanitet knyttet til frykt hevder

at på tross av at kriminalitetsstatistikken i de fleste europeiske byer faktisk er synkende, er folk reddere for å bli utsatt for kriminelle handlinger i offentlige rom enn noensinne (Minton, 2009). Dette bekrefter i stor grad medias makt både i forhold til påvirkningskraft og den generelle diskursive makten media representerer, ved hyppig bruk av anti-urbane diskurser (Pløger, 2001), og koblingen av språk og makt i denne formen for makt (Foucault, 1977).

Det at byen og andre offentlige rom ofte blir betegnet som fremmede, utrygge og ustabile, kan også knyttes til globale utviklingstendenser som de fleste av dagens byer bærer preg av. Intimitetsfokuset som det nære og trygge (Sennett, 1992), vil dermed kunne oppfattes som en trygg og beskyttende motsetning til det ustabile og uforutsigbare som globaliseringsprosesser ofte forbindes med. Stavanger har, både i kildemateriale fra Stavanger Aftenblad og av flere av informantene i denne undersøkelsen, blitt beskrevet som en by *man går hjem fra*. Det refereres her til sentrumskjernen av byen. Stavanger skal i norsk sammenheng i stor grad være i særstilling ved at bydelene er såpass nær sentrumskjernen at folk i stor grad velger å gå hjem. Dette gjelder også etter opphold i bykjernen på kvelds- og nattestid. En slik form for atferd kan bidra til at risiko knyttet til byområder og veien hjem, kan oppleves større for kvinner i Stavanger-området, enn for kvinner i områder som ikke benytter seg av offentlige rom i samme grad og omfang.

Fremtredende trekk ved den globale byen er endringer i industri og bosettingsmønster, og en økende blanding av funksjoner og ulike befolkningsgrupper. Samtidig vokser det frem byer og andre boligområder i utkanten av eller omkring det dominerende bysentrum (Scott, Agnew, Soja og Storper, 2001). Det at folk bor i større områder *utenfor* byen, og dermed i større grad må sikres trygg fremkomst hjem, er *nok* et trekk ved globaliseringsprosesser som kan sies å være et politisk ansvar. I likhet med manglende integrering av nye befolkningsgrupper i byene, kan det se ut til at det behøves politisk og byråkratisk iscenesatte tiltak også på områder som omfatter byliv og bystruktur.

5.5.1 Forutsetninger for offentlighet og byliv

Det som er gjennomgående i det empiriske materialet, og som i stor grad preger diskusjonen, er signaler på at vi har en offentlighet og offentlige rom som ikke fungerer. En offentlig geografi som er en fryktens geografi er ikke en form for geografi som er harmonisk og

velfungerende. Det hevdes i teorien som benyttes at forfallet av den borgerlige offentlighet innbærer at en river ned forutsetningene for en sivilisert opptreden. En slik opptreden defineres ved at vi skåner andre for det psykologisk nære og intime i møte med andre mennesker i det offentlige. En form for upersonlig atferd er ikke truende eller noe vi bør unngå, men er *vert i mot* en form for atferd som bør fremheves i tilknytning til offentlighet og bruk av offentlige rom (Sennett, 1976, 1992). Som diskusjonen i undersøkelsen viser, er den diskursive makten en vesentlig maktfaktor i både den offentlige samtalen, og i tilknytning til bruken av offentlige rom (Foucault, 1977, Pløger, 2001).

Sivilitet og upersonlig atferd vektlegges i det teoretiske rammeverket som benyttes i denne undersøkelsen. Offentlige rom, eller byrom, betegnes gjerne som der fremmede mest sannsynlig møtes (Sennett, 1976). Uformeller sosiale møter er omtalt som mis-meetings; ikke-møter som tar form av at vi later som om de ikke eksisterer (Bauman, 1993: 154). Det vises i diskusjonen til ulike grunner for at offentligheten ikke fungerer slik disse forutsetningene hevder at de kan og bør. Flere av disse årsakene kan knyttes til hvordan media fremstiller saker i et tabloid og sensasjonspreget format, og hvordan ulike tiltak skaper en kjønnet ulikhet i tilgang til og bruk av offentlige rom.

5.6 Konklusjon

Utgangspunktet for arbeidet med denne undersøkelsen har vært problemstillingen *Hvorfor kan det hevdes at offentlige rom er kjønnet, og hvordan påvirker kjønn tilgang til og bruk av offentlige rom?* Da problemstillingen er såpass generelt formulert, ble det tidlig i prosessen nødvendig å konkretisere og eksemplifisere den ved hjelp av en case. Overordnet omhandler casen overfallsvoldtekter i Stavanger- området i perioden januar 2008 til desember 2009. Tidsavgrensningen i undersøkelsen er gjort ut fra medias fremstilling av sakene, men jeg har av hensyn til presentasjonen av empiri og den påfølgende diskusjonen inkludert enkelte nyhetsartikler fra 2010. Hovedfokus for undersøkelsen har vært *hvordan* disse voldtektssakene har blitt fremstilt i media, og på hvilke måter medias fremstillinger har preget en kjønnet tilgang til og bruk av offentlige rom. Alle mediefremstillinger som er brukt, er hentet fra Stavanger Aftenblads egen database over saker som har vært på trykk i avisens papirutgave.

Funn som er diskutert innenfor alle de fire kategoriene jeg presenterer i undersøkelsen, viser at kvinner i stor grad har en svekket eller underlegen posisjon i offentligheten og i offentlige rom. I henhold til problemstillingen har jeg tatt utgangspunkt i den kjønnete dimensjonen ved offentlige rom, og har inkludert en utvidet betydning av offentligheten til også å gjelde offentlig debatt. Offentlighetsprinsippet knytter i stor grad deltakelse i offentlig debatt til bruken av offentlige rom. Ulike diskurser og fiendebilder går igjen i mange av funnene i undersøkelsen, på tvers av den kategoriske inndelingen. De viktigste diskursene som identifiseres i undersøkelsen er den anti-urbane, som vektlegger den farlige offentlige geografi, *den* som omtaler den mørkhudete muslimske mannen, samt diskursen om den engasjerte kvinne som sint rødstrømpefeminist kontra den veltalende og posisjonerte hvite mannen. Etter hvert i medias fremstilling av voldtektssakene blir diskursen om den mørke, muslimske mannen den dominerende innfallsvinkelen. Likevel er motsetningsdiskursen mellom kvinne og mann til en viss grad til stede gjennom hele undersøkelsen, og preger også fremstillinger som omfatter disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner.

Det tydeligste fiendebildet som tegnes av media finnes i diskursen om den mørkhudete, muslimske mannen. Den muslimske mannen antas å være særlig farlig for etnisk norske kvinner fordi de to gruppene representerer to så ulike former for kulturelle normer og levesett, at det synes svært vanskelig å få til en sameksistens som ikke resulterer i frykt og overfall. Det som preger diskursene og fiendebildene er at de er lett gjenkjennelige for mottakere av mediebudskapet. De bekrefter samtidig kjønnsdimensjonen i offentlighetstematikken, ved at det i bruken av dem fremheves motsetningsforholdet mellom den hvite, norske kvinnen og den mørkhudete, muslimske mannen på den ene siden, og den hvite norske kvinnen og den hvite, norske mannen på den andre siden. I tillegg til at diskurser og fiendebilder er lett gjenkjennelige, spiller de på en kamp mellom kjønnene, eller en kamp mellom etniske grupper og ulike kulturer.

Det er gjennomgående for hele undersøkelsen at de diskurser som fremstilles i media, er *de* som overordnet svekker kvinners posisjon som samlet befolkningsgruppe i offentligheten. Samtidig som at de dominerende diskursene jeg har vist til i mine funn svekker kvinners posisjon og handlingsrom, *styrkes* posisjonen og dominansen til den hvite, etnisk norske mannen innenfor de samme diskursene. Den hvite mannen oppnår i denne sammenheng sin dominerende posisjon ved en diskursiv makt i form av deltakelse og ytringer i media, og en offentlig makt i form av trygghet og manglende opplevelse av risiko knyttet til bruk av

offentlige rom. Den hvite mannen er også overlegen den mørke, muslimske mannen gjennom å *ikke* stigmatiseres, ved at media fremstiller nettopp den muslimske mannen som kvinners hovedfiende.

Undersøkelsen viser til at kvinner disiplineres i offentligheten på flere måter. Det å utelate kvinner fra offentlig debatt ved bestemte former for makt, eller å kneble kvinner i debatten ved å spille på karikerte og gjenkjennelige diskurser, er begge måter å disiplinere kvinners deltakelse i offentlige rom. Medias fokus på det personlige i disse tilfellene bidrar til en kjønnet skjevhet i bruken av og tilgangen til offentlige rom. Bruken av fiendebilder for å spille på frykt for å få frem mediebudskap, viser i disse konkrete voldtektssakene at denne diskursive taktikken rammer kvinner i særlig grad. Kvinner tvinges samtidig til en personlig opptreden i offentlige rom som misbrukes av media, og som kunne vært unngått ved en sivilisert og upersonlig offentlighet som sidestiller deltakelse mellom kjønnene.

Jeg viser også til at kvinner disiplineres i offentlige rom ved å endre atferd som følge av forholdsregler og andre tiltak spesifikt rettet mot kvinner. En tilsvarende form for disiplinering skjer også gjennom gjentatt ansvarliggjøring av kvinner i overfallsvoldtekter eller i risikoen for å bli utsatt for slike overgrep. Det spilles også her på kvinners atferd og en skyld- og samvittighetskultur for å få kvinner til å ta helt eller delvis ansvar for overgrepet. Eller at kvinner endrer sin atferd slik at slike overgrep ikke kan skje. Slike former for disiplineringstiltak er klare uttrykk for makt, og også slike former for makt kan knyttes til bruk av diskurser. Dette gjøres eksempelvis ved å omtale ansvarliggjøring som realitetsorientering, eller å omtale disiplinering av kvinner som løsningen på et sikkerhetsproblem i stedet for et offentlighetsproblem.

Den diskursive makten *inkludert* disiplinering og ansvarliggjøring av kvinner, samt tegningen av karrikerte fiendebilder i media med et formål om å spille på frykt, er overordnet de funn som viser til en svekkelse av kvinners handlingsrom i offentligheten. Det kan på dette grunnlag derfor hevdes at offentlige rom er kjønnet. Kvinners underlegenhet i deltakelse og debatt viser sammen med disiplineringstiltak og ansvarliggjøring knyttet til normaliserte former for makt, at offentligheten i stor grad er kjønnet. Mine funn viser klare tegn på at kvinner i flere tilfeller blir utelukket fra offentlig debatt eller kneblet i debatten ved at media spiller på diskurser om kvinner som hysteriske og lite saklige, i motsetning til menn som posisjonerte og saklige. Dette bekrefter den hvite mannens dominerende posisjon, samtidig

som den svekker kvinners offentlige posisjon og tilgang til offentlige rom. De former for makt som synes gjennomgående i mine funn, er hovedsakelig knyttet til kombinasjonen språk og makt. Denne formen for makt, som kommer til uttrykk gjennom klart befestede diskurser og fiendebilder, blir gjentakende uttrykt gjennom medias fremstillinger. Disse fremstillingene preges av diskurser om at byen og andre offentlige rom er uoversiktelige, utrygge og representeres ved en form for fremmedhet vi ikke kan kontrollere. Kvinner blir gjennom disiplinerende former for makt, anmodet på det sterkeste til å endre sin atferd for å fortsatt kunne ta i bruk offentlige rom. De formene for makt som observeres i det empiriske materialet, synes normalisert i samfunnet som institusjon, og blir i liten grad stilt spørsmål ved, heller ikke fra kvinner selv. Det synes likevel svært klart at kvinner, gjennom manglende tilgang til den offentlige debatt og ved den gjentakende disiplinering jeg viser til, har en begrenset tilgang til offentlige rom. Dette viser hvordan den kjønnete dimensjonen i offentligheten tydeliggjøres i tilgang til og bruk av offentlige rom.

Ved at kvinner, ut fra mine funn, ser ut til å tilpasse seg de disiplinerende tiltak og gjennom disse har endret sin atferd i bruk av offentlige rom, synes den kjønnete dimensjonen ved offentligheten ut til å være av varig karakter. Denne tilsynelatende varige endringen vil, etter mitt syn, likevel kunne reverseres ved å gjøre noen grep knyttet til det det jeg tidligere har definert som et *offentlighetsproblem*. Politiet påpeker flere ganger at forholdsregler rettet mot kvinner er tiltak i forhold til et sikkerhetsproblem. Det hevdes i media at politiet, i samarbeid med Stavanger kommune og representanter for innvandremiljøet, har tatt tak i den kulturelle dimensjonen ved overfallsvoldtektene og at antallet anmeldte overfallsvoldtekter i Stavanger har sunket fra 20 til ingen. Funn fra min undersøkelse viser at kvinners endrede atferd knyttet til offentlige rom er det viktigste tiltaket som er iverksatt for å få ned antallet overfallsvoldtekter i byen. Mine funn tyder derfor på at at det såkalte sikkerhetsproblemet fortsatt er tilstede i det reelle bybildet. Dette problemet er nå tilstede som et offentlighetsproblem, ved at kvinner hindres både en ideell og en reell deltakelse i offentlige rom. Problemet ved at kvinner utelukkes fra offentlige rom er i realiteten bare flyttet fra en kategori til en annen. Offentlighetsbegrepet fungerer fortsatt ikke ut fra sin ideelle betydning dersom kulturelle globale utfordringer løses ved at et offentlighetsproblem oppstår eller øker i omfang. Kort sagt; dersom integrering av muslimske menn går på bekostning av kvinners handlingsrom har vi, slik konklusjonen viser, ikke løst verken et kulturelt problem eller et offentlighetsproblem.

I forhold til forståelsen av problemet i denne undersøkelsen, og hva som *ikke* fungerer, behøves nye perspektiver på hva som kan gjøres for at offentligheten *skal* kunne fungere. I det politiske arbeidet med å løse disse problemene, trengs i første omgang en erkjennelse av at problemer knyttet til kjønn og offentlighet i de tilfellene jeg viser til, er et offentlighetsproblem i større grad enn det er et sikkerhetsproblem. Ut fra det teoretiske rammeverket undersøkelsen viser til, bør arbeidsutvalg som skal løse denne typen offentlighetsproblem også inkludere representanter som kan supplere kompetansen og erfaringer politiet, politikere og innvandermiljøene sitter på. Offentligheten er tjent med at utformingen av den gjøres av fagpersoner som besitter solid kunnskap om nettopp offentlighet og offentlige rom.

Videre forskning på området offentlighet og kjønn synes også som et viktig grep i arbeidet mot en fungerende offentlighet, både for å bidra til åpenhet og bevissthet omkring problematikken, samt å øke kunnskapsnivået om de mekanismer ved den reelle offentlighet som i dag ikke fungerer slik de bør og kan. Til slutt synes en debatt omkring medias rolle som budskapsformidler og aktør i offentligheten, som den viktigste utfordringen knyttet til tematikken offentlighet og kjønn. Jeg viser i denne undersøkelsen at media er en vesentlig maktinstans i dagens samfunn. Media ser ut til å ha stor grad av definisjonsmakt og påvirkningsmakt i debatt og problematikk som knytter seg til offentlighet og offentlige rom. Tiden er kanskje inne for at media selv tar en debatt om sin egen rolle i offentligheten, og bruker sin posisjonerte makt til å fremme tilgang til offentlige rom for alle befolkningsgrupper, fremfor å bruke den diskursive makten til å kneble kvinner i debatt og befeste en kjønnnet dimensjon i offentlige rom.

Litteraturliste

Andersen, Svein S. 2006. Aktiv informantintervjuing. **Norsk statsvitenskapelig tidsskrift, Vol. 22.**

Aspen, Jonny 2005. Gentrifisering som kulturell diskurs. I Aspen, Jonny (red.) **By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo.** Oslo, Scandinavian press.

Bang, Tor 2003. **Medier og kommunikasjon- en innføring.** Oslo, Abstrakt forlag.

Berkaak, Odd Arne og Frønes, Ivar 2005. **Tegn, tekst og samfunn.** Oslo, Abstrakt forlag.

Boyesen, Marit 2003. **Risikopersepsjon- en innføring i fagfeltet.** Direktorat for sivil beredskap.

Bauman, Zygmunt 1993. **Postmodern Ethics.** Oxford, Blackwell.

Blaikie, Norman 2008. **Designing social research.** Cambridge, Polity Press.

Cole, Catharine M. & Kelling, George L. 1998. **Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in our Communities.** New York, Simon & Schuster.

Combs, Barbara & Slovic, Paul 1978. Newspaper coverage of causes of death. I **Journalism Quarterly**, 8: 44-47

Drottz- Sjøberg, Britt- Marie 2003. **Current trends in risk communication: theory and practice.** Directorate for Civil Defence and Emergency Planning.

Drottz- Sjøberg, Britt-Marie & Sjøberg, Lennart 2003. Hur upplever vi teknikens risiker? I Grimvall, G., Jacobsson, P. & Thedeen, T. **Risker i Tekniska System: 315- 338. Stockholm: Studentlitteratur.**

Edholm, Felicity 1995. The View from Below: Paris in the 1880s. I Bender, Barbara (red.) **Landscape : Politics and Perspectives**, s. 139- 168. Oxford, Berg.

Ellefsen, Bodil 1998. Triangulering- eller hvorfor og hvordan kombinere metoder? I Lorensen, M. (red.) **Spørsmålet bestemmer metoden.Forskningsmetoder i sykepleie og andre helsefag.** Oslo, Universitetsforlaget.

Foucault, Michel 1977. **Overvåkning og straff.** Oslo, Gyldendal akademisk.

Foucault, Michel 1978. **The History of Sexuality. Volume 1: An Introduction.** New York, Random House, Inc.

Foucault, Michel 1980. **Power/ Knowledge.** Selected Interviews and Other Writings 1972-1977. New York, Pantheon Books.

Foucault, Michel 1999. **Diskursens orden.** Tiltredelsesforelesning holdt ved College de France 2. desember 1970. Oslo, Spartacus Forlag.

Friedman, John 1986. The World City Hypothesis. Development and Change. I Brenner, Neil og Keil, Roger (red.) **The Global Cities Reader.** New York, Routledge.

Freudenburg, William R., Coleman, Cynthia- Lou, Gonzales, James, Helgeland, Catherine 1996.

Gilje, Nils og Grimen, Harald 1993. **Samfunnsvitenskapelige forutsetninger**. Oslo, Universitetsforlaget.

Gulvik, Ingrid 2002. Troverdighet på prøve. Om gruppeintervju som metode for å produsere valide data om politiske diskurser. I **Tidsskrift for samfunnsforskning**. Nr. 1. 2002

Habermas, Jurgen 2005. **Borgerlig offentlighet- dens fremvekst og forfall**. Oslo, De norske bokklubbene.

Haraway, Donna 1988. **Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective**. Feminist Studies 14, no. 3, 1988, Feminist Studies, Inc.
Hovden, Jan 1982. **Ulykkesrisiko som problem for individ og samfunn**. Oslo, Yrkeslitteratur.

Hyden, Margareta 2000. Forskningsintervjun som relationell praktikk. I Haavind, H. (red.) **Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning**. Oslo, Gyldendal Akademisk.

Jacobs, Jane 1997. **The Death and Life of Great American Cities**. New York, Random House.

Johnson, Brandon B., Covello, Vincent T., 1987. **The Social and Cultural Construction of Risk**. Boston, D. Reidel Publishing.

Johnson, Bruke R. og Onwuegbuzie, Anthony J. 2004. Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. **Educational researcher**, Vol. 33, No. 7.

Kahan, Dan, Braman, Donald, Gastil, John, Slovic, Paul og Mertz, C.K 2005. **Gender, race and risk perception: The influence of cultural statud anxiety**. www.papers.srrn.com

Korsnes, Olav, Andersen, Heine og Brante, Thomas (red.) 2004. **Sosiologisk leksikon**. Oslo, Universitetsforlaget.

Lees, Loretta, Slater, Tom og Wyly, Elvin 2008. **Gentrification**, s.3- 39. London, Routledge.

Lichtenberg, Judith og Maclean, Douglas 1991. The role of the media in risk communication. I Kasperson, R., Stallen, P. **Communicating Risks to the public: International Perspectives**. Boston, Dordrecht: Kluwer Academic

Minton, Anna 2009. **Ground Control**. London, Penguin Books.

Mortensen, Ellen, Egeland, Cathrine, Gressgård, Randi, Holst, Cathrine, Jegestedt, Kari, Rosland, Sissel og Sampson, Kristin 2008. **Kjønnsteori**. Oslo, Gyldendal Akademisk.

Pidgeon, Nick, Kasperson, Roger E., Slovic, Paul 2003. **The Social Amplification of Risk**. Cambridge, University Press.

Pløger, John 2001. **Byens språk**. Oslo, Spartacus Forlag.

- Scott, Allen J. 2001. **Global City- Regions. Trends, Theory, Policy.** Oxford, University Press.
- Scott, Allen J., Agnew, John, Soja, Edward W. og Storper, Michael 2001. Global City-Regions. I Scott, Allen J. **Global City- Regions. Trends, Theory, Policy.** Oxford, University Press.
- Sennett, Richard 1976. **The fall of public man.** New York, W.W. Norton & Company
- Sennett, Richard 1992. **Intimitetstyranniet.** Oslo, Cappelen.
- Skeggs, Beverley 1997. **Formations of Class & Gender.** London, Sage Publications.
- Soumerai, S. B, Ross- Degnan og Kahn, J.S 1992. **Effects of proccessional and Media Warnings about the association between Aspirin Use in Children and Reye`s Syndrome.** Milbank Quarterly 70.
- Sæter, Oddrun og Ekne Ruud, Marit 2005. **Byen som symbolsk rom. Bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo.** Oslo, Byggforsk/ Universitetet i Oslo.
- Teigen, K., Brun, W og Slovic, P. 1988. Societal Risks as seen by the Norwegian Public. I **Journal og Behavioral decision making, Vol. 1.**
- Tønnesson, Kåre 1985. **Verdens historie. To revolusjoner 1750- 1815.** Oslo, Aschehoug.
- Von der Lippe, Berit 2004. **Medier, politikk og samfunn.** Oslo, Cappelen Akademisk.
- Wahldahl, Ragnar 1999. **Mediepåvirkning.** Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Yin, Robert K. 2003. **Case study research. Design and methods.** London, Sage Publications.

Vedlegg 1

Spørsmål til intervju med informant 1 og 2, Stavanger politistasjon

1. I hvilke av de aktuelle overfallsvoldtektene og taxivoldtektene foreligger dom?
Regnes evt de andre sakene som oppklarte?
2. Stemmer det at politiet selv ble anmeldt av kvinnegruppa Ottar i forbindelse med en av disse voldtektssakene?
3. Jeg har fått opplyst at det hittil i år ikke foreligger noen anmeldte overfallsvoldtekter der antatt gjerningsmann er av utenlandsk opprinnelse. Hva tror du ligger bak nedgangen i antallet overfallsvoldtekter?
4. Det at politiet på et tidspunkt oppfordret kvinner til å ikke ta taxi hjem fra byen har vakt mye oppsikt. Ser du at en slik oppfordring kan legge direkte begrensninger på kvinners bevegelsesfrihet og tilgang til offentlige rom?
5. Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i sakene om overfallsvoldtekter?
6. Hvor stor rolle spiller kultur i saker om overfallsvoldtekter?
7. Anser politiet en såkalt taxivoldtekt som et mer alvorlig overgrep enn en overfallsvoldtekt på åpen gate?
8. Vurderer politiet noen typer overfall eller overgrep som mer alvorlige enn andre i forhold til om det kan stilles spørsmål ved kvinnens egne handlinger knyttet til ugjerningen?

Spørsmål til intervju med representant for Amnesty

1. Markeringen av kvinnedagen 8. mars avsluttet formelt en kampanje som har vart over flere år, og som retter fokus på vold mot kvinner. Kan du si noe om hva denne kampanjen har inneholdt?
2. Statistisk er det mye større risiko for at kvinner blir utsatt for vold i nære relasjoner enn at de blir overfallsvoldtatt. Hvorfor tror du vold mot kvinner i offentlige rom får så mye mer oppmerksomhet enn vold i nære relasjoner?
3. Er vold i nære relasjoner et større brudd på menneskerettighetene enn annen type vold?
4. I hvilken grad hjelper kampanjer mot voldtekt og annen type vold, og i hvem retter slike kampanjer seg først og fremst mot?
5. Hvilken rolle spiller kultur i sakene om overfallsvoldtekter?
6. Kan du tenke deg tiltak som bidrar til å inkludere kvinner i offentlige rom?
7. Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?

Vedlegg 3

Spørsmål til intervju med representant for organisasjon som arbeider med kjønnsproblematikk og likestilling.

1. Er det et større overgrep på kvinners bevegelsesfrihet å bli voldtatt i en taxi fremfor på åpen gate?
2. Ut fra kvinners rett til handlingsrom, hva syns du om tiltak som ikke å gå hjem alene fra byen på kveldstid, passe på eget alkoholinntak, og diverse tiltak knyttet til det å ta taxi?
3. Hvor stor rolle spiller kultur i sakene om overfallsvoldtekt?
4. Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekt?
5. Kan du tenke deg andre tiltak enn kvinnetaxier, selvforsvarskurs og dialog på tvers av kulturer for å bidra til å gi kvinner tilgang til offentlige rom?

Vedlegg 4

Spørsmål til intervju med ansatt på Krisesenteret i Stavanger

1. Hvilke tiltak finnes for å hjelpe kvinner som har vært utsatt for vold i nære relasjoner?
2. Vil du fremheve ett eller flere tiltak som særlig fremmer den enkelte kvinnes mulighet for personlig frihet og selvstendighet?
3. Kjønnsforskningen har bidratt til at voldsbegreper er blitt mer kjønnsnøytrale, selv om forskning viser at det er flest kvinner som blir utsatt for vold. Hvordan opplever du problematiseringen av dette begrepet?
Kan vold i nære relasjoner settes i sammenheng med vold mot kvinner i offentlige rom?
4. Kan du tenke deg andre tiltak enn kvinnetaxier som kan bidra til å inkludere kvinner i offentlige rom?
5. Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?
6. Det vises til et såkalt voldshierarki, som defineres ut fra om det kan stilles spørsmål ved kvinnens handling i forbindelse med et overgrep. Tror du dette er særskilt for seksualisert vold?
7. Hvor stor rolle spiller kultur i sakene om overfallsvoldtekter?

Vedlegg 5

Spørsmål til intervju med representant for taxinæringen

1. Er sikkerhetstiltak i drosjene noe som fokuseres på til enhver tid, eller har dette fått et særlig fokus etter omtalen av taxivoldtekter?
2. Hvor stor rolle spiller kultur i sakene om overfallsvoldtekter?
3. Er det vurdert kvinnetaxier som et aktuelt tiltak i næringen for å sikre kvinners trygghet?
4. Blir det jobbet med tiltak i næringen som kan bidra til å forebygge saker slik som voldtektssaker knyttet til drosjeturer?
5. Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?

Vedlegg 6

Spørsmål til intervju med representant for Stavanger sentrum.

1. Kan du fortelle litt om organisasjonen og hva arbeidet deres går ut på?
2. Finnes det et samarbeid mellom aktører i byen om å fremme bruken av offentlige rom?
3. Kan du tenke deg tiltak som kan gjøre byen tryggere på kvelds- og nattestid?
4. Hvor stor rolle spiller kultur i saker om overfallsvoldtekter?
5. Har du en oppfatning av at media spiller på frykt i saker om overfallsvoldtekter?
6. Har skjenkepolitikk eller andre politiske beslutninger innvirkning på hvordan bybildet ser ut i helger og på kveldstid?